
Barbara Ferk

Zasebna potrošnja – teoretična izhodišča in analiza potrošnje v Sloveniji v obdobju 1995–2006

Delovni zvezek št. 11/2007, let. XVI

Kratka vsebina: Avtorica v delovnem zvezku predstavi tako teoretično podlago za potrošnjo in ocenjevanje le-te kot tudi gibanje potrošnje v Sloveniji v enajstletnem obdobju – najprej predstavi potrošnjo po sistemu nacionalnih računov, nato poda pomen razpoložljivega dohodka za trošenje in ga tudi razčleni, pojasni gibanje in strukturo potrošnje v Sloveniji, na koncu pa še opiše kratkoročne kazalnike, ki se uporabljajo za ekspertno ocenjevanje potrošnje. Delovni zvezek vsebuje tudi tekoče podatke za leto 2007.

Ključne besede: gospodinjstva, NPISG, razpoložljivi dohodek, BDP, deflator, potrošnja, kratkoročni kazalniki, trajne dobrine, struktura potrošnje, Slovenija, EU

Zbirka Delovni zvezki je namenjena objavljanju izsledkov tekočega raziskovalnega dela, analizi podatkovnih serij in predstavitev metodologij s posameznih področij dela Urada. S tem želimo spodbuditi izmenjavo zamisli o ekonomskih in razvojnih vprašanjih, pri čemer je pomembno, da se analize objavijo čim hitreje, tudi če izsledki še niso dokončni.

Mnenja, ugotovitve in sklepi so v celoti avtorjevi in ne izražajo nujno uradnih stališč Urada RS za makroekonomske analize in razvoj.

Objava in povzemanje publikacije sta dovoljena delno ali v celoti z navedbo vira.

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj

Izdajatelj:

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

Gregorčičeva 27

1000 Ljubljana

Telefon: (+386) 1 478 1012

Telefaks: (+386) 1 478 1070

E-naslov: gp.umar@gov.si

Odgovorna urednica: mag. Barbara Ferk (barbara.ferk@gov.si)

Delovni zvezek: Zasebna potrošnja – teoretična izhodišča in analiza potrošnje v Sloveniji v obdobju 1995–2006

Avtorica: mag. Barbara Ferk (barbara.ferk@gov.si)

Lektoriranje: Sektor za prevajanje Generalnega sekretariata Vlade RS

Lektoriranje angleškega povzetka: Dean J. DeVos

Delovni zvezek je recenziran.

Ljubljana, oktober 2007

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

330.567.2(497.4)"1995/2006"

FERK, Barbara, 16.2.1979-

Zasebna potrošnja [Elektronski vir] : teoretična izhodišča
in analiza potrošnje v Sloveniji v obdobju 1995-2006 / Barbara
Ferk. - Besedilni podatki. - Ljubljana : Urad RS za
makroekonomske analize in razvoj, 2007. - (Delovni zvezki UMAR ;
#letn. #16, št. 11)

Način dostopa (URL):

<http://www.umar.gov.si/public/dz/2007/dz-11-07.pdf>

ISBN 978-961-6031-67-7

235762944

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 OPREDELITEV ZASEBNE POTROŠNJE V SISTEMU NACIONALNIH RAČUNOV	3
2.1 Opredelitev sektorjev gospodinjstva in NPISG.....	3
2.1.1 Gospodinjstva (sektor S.14).....	3
2.1.2 NPISG (sektor S.15).....	6
2.2 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev in NPISG.....	6
2.2.1 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev.....	6
2.2.2 Izdatki za končno potrošnjo NPISG.....	10
2.3 Dejanska končna potrošnja gospodinjstev.....	10
3 RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK KOT NAJPOMEMBNEJŠA DETERMINANTA POTROŠNJE	12
3.1 Razpoložljivi dohodek v metodologiji nacionalnih računov.....	12
3.1.1 Bilanca razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG.....	13
3.1.2 Analiza razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG.....	19
4 ANALIZA ZASEBNE POTROŠNJE KOT KOMPONENTE IZDATKOVNE STRUKTURE BDP	24
4.1 Potrošnja v letu 1999 in v obdobju 2003–2006.....	27
5 STRUKTURA POTROŠNJE GOSPODINJSTEV V SLOVENIJI IN EU	29
5.1 Struktura potrošnje v Sloveniji po namenu in trajnosti/vrsti proizvodov.....	29
5.2 Primerjava strukture potrošnje po namenu v Sloveniji in EU.....	32
6 KRATKOROČNI KAZALNIKI TROŠENJA IN NJHOVA POVEZANOST S POTROŠNJO GOSPODINJSTEV	36
6.1 Prejemki prebivalstva.....	36
6.2 Kazalnik zaupanja potrošnikov.....	39
6.3 Prihodek v trgovini na drobno.....	40
6.4 Prvič registrirana osebna vozila.....	42
6.5 Uvoz proizvodov za široko potrošnjo.....	43
6.6 Potovanja.....	44
6.7 Posojila in varčevanje.....	46
7 SKLEP	48
SLOVARČEK IZRAZOV.....	52

Kazalo tabel

Tabela 1: Komponente razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG	15
Tabela 2: Izračun postavke neto posojanje/izposojanje.....	16
Tabela 3: Posamezne komponente razpoložljivega dohodka kot delež razpoložljivega dohodka, v %.....	20
Tabela 4: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, v % BDP.....	24
Tabela 5: Klasifikacija COICOP – izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu.....	30
Tabela 6: Deleži (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu in vrstah proizvodov, Slovenija	31
Tabela 7: Delež doseganja in vrednost izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na prebivalca po skupinah COICOP, Slovenija v primerjavi z EU	33
Tabela 8: Struktura izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po skupinah COICOP, Slovenija in EU, v %.....	35
Tabela 9: Členitev trgovine na drobno, trgovine z motornimi vozili in vzdrževanjem le-teh ter trgovine na drobno z motornimi gorivi... 41	

Kazalo slik

Slika 1: Primerjava deležev komponent v razpoložljivem dohodku, Slovenija in EU, 2005	21
Slika 2: Nominalne stopnje rasti zasebne potrošnje in razpoložljivega dohodka ter nagnjenost k potrošnji, 1996–2006	21
Slika 3: Stopnje realne rasti razpoložljivega dohodka in zasebne potrošnje, 1996–2006	22
Slika 4: Povprečna nagnjenost k potrošnji v EU v obdobju 2000–2005.....	22
Slika 5: Stopnje realne rasti BDP in zasebne potrošnje ter prispevek zasebne potrošnje h gospodarski rasti, 1996–2007	25
Slika 6: Implicitni deflatorji zasebne potrošnje in BDP ter indeks cen življenjskih potrebščin, 1996–2007.....	26
Slika 7: Delež zasebne potrošnje in njenih komponent v BDP, 1995–2007	26
Slika 8: Delež zasebne potrošnje v BDP, države EU-27, 2006.....	27
Slika 9: Deleži dobrin, razdeljenih po trajnosti, v razpoložljivem dohodku, 1995–2006, v %.....	32
Slika 10: Doseganje izdatkov na prebivalca v EU, Slovenija, 1995 in 2005	34
Slika 11: Rast vrednosti izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev na prebivalca po skupinah COICOP v obdobju 1995–2005, Slovenija in EU	34
Slika 12: Primerjava realnih stopenj rasti razpoložljivega dohodka, prejemkov in sredstev za zaposlene, 1996–2006.....	37
Slika 13: Stopnje realne rasti prejemkov prebivalstva in njihovih komponent, 1996–2007.....	38
Slika 14: Primerjava mase neto izplačanih plač po AJPEs in mase neto plač glede na mesec izplačila po SURS.....	39
Slika 15: Kazalnik zaupanja potrošnikov in nekatera izbrana vprašanja AMP, 1996–2007.....	40
Slika 16: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje, 1999–2007.....	42
Slika 17: Povezanost stopenj rasti prvič registriranih osebnih vozil in trajnih dobrin ter prihodka v trgovini z motornimi vozili, 1999–2007	43
Slika 18: Stopnje rasti uvoza proizvodov za široko potrošnjo, 1997–2006	44
Slika 19: Primerjava dinamike izdatkov za potovanja in nakupov gospodinjstev iz nacionalnih računov, 1996–2007.....	46
Slika 20: Stopnje rasti obsega posojil in varčevanja, 1996–2007	47

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

AJPES	Agencija za javnopravne evidence in storitve
AMP	Anketa o mnenju potrošnikov
APG	Anketa o porabi v gospodinjstvih
BDP	bruto domači proizvod
BS	Banka Slovenije
COICOP	klasifikacija individualne potrošnje po namenu (angl. Classification of Individual Consumption by Purpose)
CPI	indeks cen življenjskih potrebščin (angl. Consumer Price Index)
DUNZ	Direktorat za upravne notranje zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve
ECB	Evropska centralna banka
EMU	Evropska monetarna unija
ESR	evropski sistem računov
EU	Evropska unija
Evrostat	Statistični urad Evropskih skupnosti
IMF	Mednarodni denarni sklad (angl. International Monetary Fund)
KGBJF	konsolidirana globalna bilanca javnega financiranja
MF	Ministrstvo za finance
NPISG	neprireditne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva
NSVS	Nacionalna stanovanjska varčevalna shema
PCP	prostocarinske prodajalne
PMSFP	posredno merjene storitve finančnega posredništva (angl. FISIM)
SKM	standard kupne moči
SNA	sistem nacionalnih računov
SURS	Statistični urad RS
UMAR	Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
UNSD	United Nations Statistics Division

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC DRŽAV EU

AT	Avstrija
BE	Belgija
CY	Ciper
CZ	Češka
DE	Nemčija
DK	Danska
EE	Estonija
ES	Španija
FI	Finska
FR	Francija
GR	Grčija
HU	Madžarska
IE	Irska
IT	Italija
LT	Litva
LU	Luksemburg
LV	Latvija
MT	Malta
NL	Nizozemska
PL	Poljska
PT	Portugalska
SE	Švedska
SI	Slovenija
SK	Slovaška
UK	Združeno kraljestvo

Povzetek

Po metodologiji nacionalnih računov zasebna potrošnja zajema izdatke rezidenčnih gospodinjstev na domačem ozemlju ali v tujini za blago in storitve ter izdatke NPISG; ne vključuje pa izdatkov za stanovanja in vrednostne predmete, ki predstavljajo investicije. Za spremljanje in ocenjevanje potrošnje je zelo pomembno poznavanje omenjene metodologije.

Zasebna potrošnja je pomembna komponenta gospodarske rasti, saj po vrednosti presega polovico BDP. Med gospodarstvom in sektorjem gospodinjstev potekata predvsem dve povezavi – neposredna z odločitvami slednjih o potrošnji in varčevanju ter posredna preko finančnih institucij, saj gospodinjstva nastopajo na obeh straneh bilance poslovnih bank (varčevanje, zadolževanje).

Gospodinjstva trošijo v skladu s svojim dohodkom in drugimi viri, ki so jim na voljo. Tako je tudi pri napovedovanju prihodnjega gibanja potrošnje glavna opora razpoložljivi dohodek, ki je po metodologiji nacionalnih računov sestavljen iz različnih skupin dohodkov (in odhodkov). Pri sprotnem ocenjevanju in spremljanju gibanja potrošnje pa si pomagamo s kratkoročnimi kazalniki, ki so se izkazali kot dobra pomoč ob ustrezni ekspertni oceni. V Sloveniji je v letu 2006 zasebna potrošnja predstavljala malenkost več kot 53 % BDP, gospodinjstva in NPISG pa so za potrošnjo porabila dobrih 86 % razpoložljivega dohodka, kar lahko uvrstimo med nižje nagnjenosti k potrošnji v EU.

Pri proučevanju potrošnje ne moremo mimo njene strukture, ki je lahko eden izmed pokazateljev blaginje – prebivalci v državah z višjo blaginjo namenjajo namreč manjši delež dohodka za osnovne življenjske potrebščine in več za luksuzne dobrine. V tej smeri se spreminja tudi struktura trošenja gospodinjstev v Sloveniji – v obdobju od leta 1995 se je vidno zmanjšal delež izdatkov za hrano ter obleko, povečal pa za t. i. luksuzne dobrine in storitve – komunikacije ter rekreacijo in kulturo, večji delež pa namenjamo tudi za zdravje in izobraževanje. V strukturi po vrstah dobrin pa se v zadnjih letih hitro povečujejo izdatki za trajne dobrine, kar bi lahko povezovali tudi z večjimi možnostmi za zadolževanje, zadolževanjem samim ter tudi s tem povezano gradnjo stanovanj.

Summary

In national accounts methodology, household final consumption expenditure consists of expenditure incurred by resident households and by non-profit institutions serving households (NPISH) on the consumption of goods and services, whether that expenditure is incurred within the domestic territory or abroad. It excludes expenditure on dwellings and valuables, which constitutes gross fixed capital formation. A good knowledge of national accounting methodology is necessary for monitoring and assessing consumption.

Private consumption is an important category of GDP, as it represents more than half of its value. There are two connections between the household sector and the economy – the direct role households play through consumption and saving decisions, and the impact on financial institutions as households appear on both sides of banks' balance sheets (savings, borrowing).

Households consume in line with their disposable income and other available sources. The main support for consumption forecasting is therefore disposable income, which is composed of different groups of incomes (and also outgoings). For continuous monitoring of consumption, we use short-term indicators which, combined with appropriate expert assessment, are very useful. In Slovenia private consumption represented more than 53% of GDP in 2006, while households and NPISH consumed around 86% of their disposable income. That is one of the lowest propensities to consume in the EU.

In the context of consumption, we also have to mention the structure of consumption. The structure by purpose is one of the indicators of welfare – people in countries with higher welfare spend a smaller part of their income on basic life needs and more on luxury goods. The structure of the consumption of Slovenian households is also changing in that direction – in the period from 1995 till 2006 we can notice a decrease in the share of expenditures on food and clothing and an increase in the share for luxury items and services such as communication, recreation, and culture, and also for health and education. The structure by type of goods shows that in the last few years there has been an increase in expenditure on durable goods, which is connected with the wide range of borrowing possibilities and housing construction.

1 UVOD

Ekonomisti so v svojih razpravah začeli uporabljati pojem potrošnja dokaj pozno. Prvi, ki so se ukvarjali s potrošnikovim vedenjem, so bili predstavniki marginalistov konec 19. stoletja (Norčič, 1994, str. 155–173). Šele leta 1936 pa je J. M. Keynes predstavil potrošno funkcijo in opredelil dejavnike, ki vplivajo na raven potrošnje v nekem gospodarstvu (Keynes, 1936, str. 67–76). Poudaril je vlogo tekočega razpoložljivega dohodka kot glavnega dejavnika potrošnje, pozneje pa so se razvile tudi druge teorije potrošnje, ki vse večinoma temeljijo na dohodku, vendar poudarjajo tudi pomembnost drugih dejavnikov.

Danes so izdatki za končno potrošnjo gospodinjestev največja kategorija izdatkovne strukture bruto domačega proizvoda (BDP). Skupaj s potrošnjo nepridobitnih institucij, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG), sestavljajo t. i. zasebno potrošnjo (SNA, 1993, odst. 9.72). Zasebna potrošnja v večini držav (tudi v Sloveniji) presega polovico BDP-ja, zaradi česar ima njeno gibanje velik vpliv na gospodarsko rast. To pomeni, da tudi dejavniki, ki vplivajo na potrošnjo – predvsem razpoložljivi dohodek (na velikost in strukturo katerega vplivata tudi davčni sistem in sistem socialnih pomoči), ter drugi dejavniki, kot so na primer obrestne mere (te vplivajo na strukturo varčevanja in zadolževanje prebivalstva) – prek nje posredno vplivajo na gospodarsko rast. Tako imamo dve povezavi med gospodarstvom in sektorjem gospodinjestev – neposredno z odločitvami gospodinjestev o potrošnji in varčevanju ter posredno z vplivom na finančne institucije, ko gospodinjstva vstopajo na obeh straneh bilance (varčevanje, zadolževanje) poslovnih bank (Hull, 2003, str. 21–22). Če torej želimo preprečiti večja nihanja v gospodarstvu, moramo biti pozorni tudi na spremembe v gibanju teh dejavnikov. Analiziranje dejavnikov trošenja in občutljivost potrošnje na gibanje drugih ekonomskih spremenljivk, vključno s politikami in ukrepi vlade, sta torej pomemben del analize gospodarske rasti in gibanj ekonomske aktivnosti (Hadjimatheou, 1987, str. 13).

Če želimo proučevati potrošnjo, moramo podrobneje pogledati tudi na stran virov, ki so na voljo za trošenje. Najpomembnejši dejavnik potrošnje je razpoložljivi dohodek. Po metodologiji nacionalnih računov (gl. publikaciji Sistem nacionalnih računov – SNA 1993 in Evropski sistem računov – ESR 1995) lahko sestavimo tudi »bilanco« razpoložljivega dohodka. Razpoložljivi dohodek je del sektorskih računov za gospodinjstva in NPISG, ki sta jih Statistični urad Evropskih skupnosti (Eurostat) in Statistični urad RS (SURS) prvič tudi za Slovenijo objavila sredi leta 2006. Ker pa podatke o razpoložljivem dohodku stalno potrebujemo za napovedovanje in analizo potrošnje, to kategorijo za potrebe napovedovanja gibanja potrošnje na Uradu za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) tudi sami ocenjujemo.

Pri spremljanju in napovedovanju potrošnje se opiramo na nekatere kratkoročne kazalnike, saj se četrtni podatki iz nacionalnih računov objavijo šele 70 dni po koncu četrtnja, letni pa kar 270 dni po koncu leta (Letni program statističnih raziskovanj za 2006, 2005), oboji pa pozneje doživijo še več revizij. Da bi lahko ekonomska politika morebiti ukrepala, je potrebno neprestano spremljanje gibanja kazalnikov, povezanih s potrošnjo. Kratkoročni kazalniki trošenja so: na strani virov za trošenje prejemki prebivalstva, na strani trošenja pa podatki Ankete o mnenju potrošnikov (AMP), obseg prihodka v trgovini na drobno, število prvič registriranih osebnih vozil kot kazalnik nakupov trajnih dobrin, uvoz za široko potrošnjo in razlika med uvozom in izvozom potovanj ter obseg varčevanje in posojil v poslovnih bankah.

Pri proučevanju potrošnje je pomembno pogledati tudi strukturo potrošnje po namenu proizvodov in po trajnosti. Struktura potrošnje je eden od kazalnikov razvitosti gospodarstva in tudi blaginje, saj se z njenim večanjem izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine manjšajo, povečuje pa se delež luksuznih dobrin in storitev (kultura, rekreacija, komunikacije, izobraževanje ipd.) (Turk, 1963, str. 26).

V poglavju, ki sledi uvodu, bomo predstavili zasebno potrošnjo z metodologijo nacionalnih računov, saj je predstavitev tega koncepta zelo pomembna zato, da lahko napovedujemo in analiziramo gibanje potrošnje ter vsebinsko razložimo ozadje podatkov. Nato bomo v tretjem poglavju opredelili glavni vir trošenja – razpoložljivi dohodek, v četrtem pa prešli na konkretno analizo zasebne potrošnje v Sloveniji in njen vpliv na gospodarsko rast. Posebno poglavje bomo namenili strukturi potrošnje, ki jo bomo primerjali s tisto v državah EU, v zadnjem poglavju pa predstavili uporabljane kratkoročne kazalnike za spremljanje gibanja potrošnje ter ugotavljali njihovo povezanost z zasebno potrošnjo in s tem njihovo uporabnost za napovedovanje.

Še nekaj splošnih opomb:

- za Slovenijo smo uporabili podatke iz nacionalnih računov za BDP in zasebno potrošnjo, objavljene do vključno 10. 9. 2007, podatke iz sektorskih računov objavljene 29. 6. 2007, za druge kazalnike pa so uporabljeni podatki za določeno obdobje leta 2007 oziroma za prvo polletje leta 2007, kadar jih primerjamo s potrošnjo v prvem polletju; kadar primerjamo podatke Slovenije in EU, smo podatke z evropskega portala nazadnje sneli 17. 10. 2007;
- podatke bomo predstavljali v evrih, kjer bomo primerjali vrednostne podatke v Sloveniji in EU, bomo uporabljali standard kupne moči (SKM);
- kadar navajamo besedilo iz sistema nacionalnih računov ESR oziroma SNA, za lažje iskanje po viru, kjer je mogoče, navajamo številko odstavka;
- če bomo v oklepaju za imenom kazalnika zapisali še institucijo, to pomeni, da slednja zbira oziroma objavlja podatke;
- kjer prikazujemo stopnje rasti razpoložljivega dohodka za obdobje različno od 2000–2005 (za katero imamo uradne ocene SURS), smo uporabili septembrske ocene UMAR.

2 OPREDELITEV ZASEBNE POTROŠNJE V SISTEMU NACIONALNIH RAČUNOV

Za razumevanje zasebne potrošnje kot komponente BDP moramo dobro poznati metodologijo sistema nacionalnih računov (SNA 1993 in ESR 1995), in sicer kateri subjekti so vključeni v sektor gospodinjstev (kakor bomo videli, to niso samo posamezniki, ampak tudi samostojni podjetniki in kmetje) ter kateri izdatki se sploh štejejo kot potrošnja. S tem lahko tudi dogajanja v gospodarstvu z vidika zasebne potrošnje bolje ocenimo (na primer če vemo, da se nakup stanovanj pri gospodinjstvih šteje kot bruto investicija v osnovna sredstva, ki je prav tako del izdatkovne strukture BDP, bomo morda ob visoki rasti stanovanjskih posojil lahko sklepali, da to ne pomeni nevarnosti močnega povečanja potrošnje, t. i. potrošniški bum).

V nadaljevanju najprej opredeljujemo oba sektorja¹, povezana v zasebno potrošnjo – gospodinjstva in nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG).

2.1 Opredelitev sektorjev gospodinjstva in NPISG

2.1.1 Gospodinjstva (sektor S.14)

SNA (1993, odst. 4.132) in ESR (2005, odst. 2.75) gospodinjstva kot potrošnike opredeljujeta kot majhne skupine skupaj nastanjenih oseb, ki vsaj deloma združujejo svoje dohodke in premoženje ter skupaj trošijo določene vrste blaga in storitev (največkrat hrano in stanovanjske storitve). Temu se lahko doda še merilo obstoja družinskih in čustvenih vezi. Na splošno je vsak član gospodinjstva upravičen do skupnih virov gospodinjstva. Vsaj nekatere odločitve glede potrošnje ali drugih ekonomskih aktivnostih se morajo sprejemati na ravni gospodinjstva kot celote. Osnovne naloge gospodinjstva so ponudba delovne sile, končna potrošnja in proizvodnja tržnih dobrin ter nefinančnih (lahko tudi finančnih) storitev (SNA, 1993, odst. 2.20, 4.133).

Sektor gospodinjstev zajema posameznike ali skupine posameznikov kot potrošnike ali podjetnike, ki proizvajajo tržno blago ter tudi finančne in nefinančne storitve, če ne gre za obliko nepravih družb. Sem pa spadajo tudi proizvajalci blaga in nefinančnih storitev izključno za lastno končno porabo. V sektor gospodinjstev spadajo:

- posamezniki in skupine posameznikov, katerih glavna naloga je potrošnja;
- osebe, ki stalno živijo v ustanovah²;
- posamezniki in skupine posameznikov, katerih glavna naloga je potrošnja in ki proizvajajo blago in nefinančne storitve izključno za lastno končno porabo; gre za dve kategoriji storitev, vključenih v sistem – stanovanjske storitve za lastne potrebe in gospodinjске storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni³;

¹ Drugi sektorji, ki se pojavljajo v gospodarstvu, so še država, nefinančne družbe in finančne družbe (ESR, 2005, odst. 1.28).

² Oziroma so v instituciji zelo dolgo ali je čas njihovega bivanja nedoločen. Pri odločanju o gospodarskih zadevah imajo ustanove le malo samostojnosti ali sploh nič. Obravnavajo se kot ena institucionalna enota – kot eno gospodinjstvo (tisti pacienti v bolnišnicah, ki so tam dlje časa; zaporniki, ki prestajajo daljše zaporne kazni; negovanci, ki stalno živijo v domovih za ostarele; člani verskih redov, ki živijo v samostanih) (SNA, 1993, odst. 4.136).

³ Služinčad in drugi plačani zaposleni, ki živijo v istem objektu kot njihov delodajalec, ne spadajo k njegovemu gospodinjstvu, tudi če imajo tam zagotovljeno nastanitev in prehrano kot povračilo v naravi. Plačani zaposleni nimajo pravice do kolektivnih dobrin gospodinjstva in njihova povračila v naravi se ne štejejo kot potrošnja delodajalca. Obravnavani morajo biti kot ločena gospodinjstva (SNA, 1993, odst. 4.135).

- individualni lastniki ali partnerska podjetja, ki nimajo neodvisnega pravnega statusa, so pa tržni proizvajalci, razen tistih, ki so nepravne družbe;
- NPISG, ki nimajo neodvisnega pravnega statusa, in tiste, ki ta status imajo, vendar so manj pomembne (ESR, 2005, odst. 2.76).

Gospodinjstva se lahko ukvarjajo s katero koli ekonomsko aktivnostjo (ne samo s potrošnjo) in s tega vidika se njihovo ekonomsko vedenje zelo razlikuje od na primer vedenja pravnih oseb, katerih dejavnosti so omejene na namene, za katere so bile družbe ustanovljene. Gospodinjstva imajo veliko vlogo pri proizvodnji, s tem da upravljajo lastno nekorporativno podjetje ali pa so ponudniki delovne sile za druga podjetja, posojajo in si izposojajo denar ipd. Če se posameznik – član nekega gospodinjstva, ukvarja z ekonomsko aktivnostjo, se šteje, da deluje v imenu gospodinjstva in ne kot samostojni subjekt; če ima član gospodinjstva v lasti podjetje (ki ni družba oziroma nepravna družba), je to podjetje sestavni del samega gospodinjstva (SNA, 1993, odst. 4.138).

2.1.1.1 Gospodinjstva kot proizvajalci

Gospodinjstva lahko proizvajajo za trg ali pa za lastno končno porabo. Vsa podjetja v sektorju gospodinjstev so nekorporativna podjetja⁴; to so podjetja, ki niso registrirana kot samostojne pravne osebe in tako niso ločena od gospodinjstva. Lastniki takih podjetij imajo po navadi dvojno vlogo: so podjetniki, odgovorni za vodenje podjetja, po drugi strani pa delavci, ki prispevajo proizvodni dejavnik delo, ki bi ga lahko pridobili tudi od drugih zaposlenih (SNA, 1993, odst. 4.140, 4.142).

Presežek iz proizvodnje dejavnosti po navadi zajema dve različni vrsti dohodka, to je t. i. raznovrstni dohodek v primerjavi s poslovnim presežkom, ki ga poznajo v drugih podjetjih (poslovni presežek se pri gospodinjstvih, kot bomo pozneje videli, pojavlja pri proizvodnji stanovanjskih storitev za lastne potrebe). Razlika med prihodki od podjetništva in povračilom za opravljeno delo se lahko zelo razlikuje med različnimi nekorporativnimi podjetji gospodinjstev, vendar je včasih celo konceptualno ti dve kategoriji zelo težko natančno ločiti (prav tam, odst. 4.143).

Podjetja sektorja gospodinjstev so ustanovljena za proizvodnjo dobrin in storitev za prodajo ali menjavo na trgu. Ukvarjajo se lahko skoraj z vsako proizvodno dejavnostjo od kmetijstva do storitev. Lahko je v njih zaposlen samo lastnik, lahko pa ima veliko zaposlenih; mogoče je tudi, da pripadniki različnih gospodinjstev sodelujejo kot partnerji, vendar je njihova odgovornost za dolgove podjetja neomejena (prav tam, odst. 4.144–4.145).

Nekatere proizvode tržnih proizvajalcev lahko gospodinjstva, ki jim pripada lastnik nekorporativnega podjetja, zadržijo za lastno potrošnjo. Gospodinjstva torej lahko proizvajajo tudi dobrine in storitve za lastne potrebe – tako za potrošnjo kot tudi za bruto investicije v osnovna sredstva. Vrednost te proizvodnje se vrednoti na podlagi cen podobnih proizvodov na trgu. Podjetja, ki se ukvarjajo s proizvodnjo dobrin za lastno končno porabo, so:

- kmetje ali drugi, vključeni v proizvodnjo kmetijskih pridelkov za lastno končno potrošnjo;
- gospodinjstva, ki gradijo stanovanje ali drugo zgradbo za lastno uporabo ali opravljajo večja dela na zgradbah;

⁴ To poimenovanje je sicer precej okorno, ko govorimo o manjših, visoko specializiranih proizvodnih enotah.

- gospodinjstva, ki proizvajajo druge dobrine za lastno potrošnjo, kot so oblačila, pohištvo, druge dobrine, živila (ki niso obroki za takojšnjo porabo) ipd.

Taka podjetja lahko presežke prodajajo, vendar če redno prodajo večji del proizvodov, morajo biti obravnavana kot tržni proizvajalci (prav tam, odst. 4.146–4.148).

V proizvodno mejo v okviru SNA sta vključeni samo dve kategoriji storitev, ki smo jih že omenili in jih proizvajajo gospodinjstva za lastne potrebe:

- stanovanjske storitve lastnikov stanovanj za lastne potrebe (šteje se, da imajo lastniki nekorporativno podjetje, ki proizvaja stanovanjske storitve za lastno potrošnjo);
- gospodinske storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni (v nekorporativnih podjetjih gospodinjstva za te namene zaposlujejo služabnike, kuharje, vrtnarje, šoferje ipd., ki proizvajajo storitve za lastno potrošnjo gospodinjstev).

Proizvodnja teh storitev ne ustvarja raznovrstnega dohodka; pri proizvodnji stanovanjskih storitev ni proizvodnega faktorja delo, tako da je vsak dohodek, ki izhaja iz tega, poslovni presežek. Plačani zaposleni ne ustvarjajo nobenega dohodka, saj se po dogovoru šteje, da je proizvedena vrednost enaka vrednosti sredstev za zaposlene plačane zaposlenim, drugih proizvodnih faktorjev pa ni (prav tam, odst. 4.149–4.150).

2.1.1.2 Podsektorji sektorja gospodinjstev

Sektor gospodinjstev se lahko deli v podsektorje na podlagi vrste dohodka, ki predstavlja največji vir dohodka za gospodinjstvo (pri tem pa ni nujno, da presega polovico), ali alternativno na podlagi drugih ekonomskih, socialno-ekonomskih ali geografskih meril⁵ (SNA, 1993, odst. 4.152).

Ločimo naslednje vrste dohodkov gospodinjstev:

- raznovrstni dohodek delodajalcev (pripada lastnikom nekorporativnih podjetij s plačanimi zaposlenimi),
- raznovrstni dohodek samozaposlenih (prejemniki so lastniki nekorporativnih podjetij brez zaposlenih),
- sredstva za zaposlene,
- dohodki iz lastnine in transferni prejemki (prav tam, odst. 4.153).

V skladu z zgornjo delitvijo dohodkov SNA sektor deli najprej na štiri skupine glede na to, katera vrsta dohodkov prevladuje, četrto skupino pa še nadalje na tri podskupine:

- delodajalci (S.141);
- samozaposleni (S.142; delodajalci in samozaposleni brez zaposlenih; najpomembnejši vir dohodka je raznovrstni dohodek nekorporativnih podjetij gospodinjstev);
- zaposleni (S.143; najpomembnejši vir dohodka so sredstva za zaposlene);
- prejemniki dohodkov od lastnine in transfernih prejemkov (S.144):
 - prejemniki dohodkov od lastnine (S.1441);
 - prejemniki pokojnin (S.1442);

⁵ Priporočeno je, da se SNA na tem področju uporablja prilagodljivo. Te metode po navadi zahtevajo določitev referenčne osebe gospodinjstva, največkrat je to tista z najvišjim dohodkom, gospodinjstva se lahko delijo tudi glede na poklic, dejavnost zaposlitve, [nadaljevanje op. na nasl. str.]

- prejemniki drugih transfernih dohodkov (S.1443; najpomembnejši vir dohodka so drugi tekoči transferji razen dohodkov od lastnine, pokojnin in dohodkov oseb, ki stalno živijo v ustanovah) (prav tam, odst. 4.153–4.154).

Našteti šest sektorjev (sicer združene sektorje S.141–S.142 in S.1441–S.1443) pozna tudi ESR, tem pa dodaja še šesti sektor, ki ga predstavljajo druga gospodinjstva (to so osebe, ki stalno živijo v ustanovah) (ESR, 2005, odst. 2.77–2.86).

2.1.2 NPISG (sektor S.15)

NPISG so pravne osebe ali socialni subjekti, ustanovljeni za proizvodnjo dobrin in storitev, katerih status ne dovoljuje, da bi bili vir dohodka, dobička ali druge finančne koristi enotam, ki so jih ustanovile, jih financirajo ali nadzorujejo (SNA, 1993, odst. 4.161).

NPISG so ločene pravne osebe in so zasebne druge netržne proizvajalke. Svojim članom in drugim gospodinjstvom zagotavljajo netržno blago in storitve – brezplačno ali po cenah, ki niso ekonomsko pomembne⁶, njihovi glavni viri prihodkov so občasne prodaje, prostovoljni prispevki gospodinjstev kot potrošnikov (v denarju ali naravi), plačila države in dohodki od lastnine.

Poznamo dve vrsti NPISG, to so:

- sindikati, stanovska in poklicna združenja, združenja potrošnikov, politične stranke (razen v enostrankarskih sistemih), cerkvene in verske skupnosti (tudi tiste, ki jih financira država), družabni, kulturni, rekreacijski in športni klubi;
- dobrodelne ustanove in organizacije za dajanje pomoči (tudi tiste, ki opravljajo storitve za nerezidenčne enote), ki jih s prostovoljnimi prispevki (v denarju ali naravi) financirajo druge institucionalne enote.

Ta sektor ne vključuje subjektov, katerih članstvo daje pravico do vnaprej določenega blaga in storitev (prav tam, odst. 4.162; ESR, 2005, odst. 2.8, 2.87).

2.2 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev in NPISG

Izdatki za končno potrošnjo so opredeljeni kot izdatki rezidenčnih institucionalnih enot za blago in storitve (doma ali v tujini), ki se uporabljajo za neposredno zadovoljevanje potreb ali želja (ESR, 2005, odst. 3.75).

2.2.1 Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev

Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo zajemajo torej izdatke rezidenčnih gospodinjstev (lahko nastanejo na domačem ozemlju ali v tujini) za blago in storitve, izključujejo pa izdatke za stanovanja in vrednostne predmete, ki se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva⁷ (SNA, 1993, odst. 9.45, 9.70).

izobrazbo ipd.; gospodinjstva bi lahko delili tudi glede na celotni dohodek, velikost, lokacijo ipd. (SNA, 1993, odst. 4.152– 4.153, 4.155– 4.157).

⁶ Ekonomsko pomembne cene so cene, ki značilno vplivajo na količino, ki so jo proizvajalci pripravljene proizvesti, in na količino, ki jo kupci želijo kupiti.

⁷ Bruto investicije v osnovna sredstva so pridobitve, zmanjšane za odtujitve osnovnih sredstev rezidenčnih proizvajalcev v nekem obdobju, povečane za določena povečanja vrednosti neproizvedenih sredstev, ki so proizvodni rezultat proizvodnih ali institucionalnih [nadaljevanje op. na nasl. str.]

Izdatki gospodinjstev so prikazani v kupčevih cenah⁸ in **vkjučujejo nekatere mejne primere:**

- stanovanjske storitve za lastne potrebe;
- dohodke v naravi:
 - blago in storitve, ki jih prejmejo zaposleni;
 - blago in storitve nekorporativnih podjetij v lasti gospodinjstev, ki jih člani gospodinjstev zadržijo za potrošnja (hrana in drugo kmetijsko blago, že omenjene stanovanjske storitve za lastne potrebe⁹ ter gospodinjske storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni);
- blago, ki ni vmesna potrošnja:
 - material za majhna popravila in notranje urejanje stanovanj, ki jih po navadi opravljajo stanovalci in lastniki;
 - material za popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga, vključno z vozili;
- blago, ki ni del investicij; posebno trajno potrošno blago, ki opravlja svojo funkcijo v več obračunskih obdobjih; vključen je prenos lastništva nekaterih vrst trajnega potrošnega blaga s podjetij na gospodinjstva (da se ponovno uporabijo ali predelajo);
- neposredno zaračunane finančne storitve;
- zavarovalne storitve v znesku implicitno zaračunane storitve¹⁰;
- plačila gospodinjstev za dovoljenja, ki se obravnavajo kot nakupi storitev¹¹ (gl. tudi str. 18);
- nakupe proizvodnje po cenah, ki niso ekonomsko pomembne (npr. vstopnine za muzeje; gl. op. 6) (ESR, 2005, odst. 3.76, 3.148).

Izdatki gospodinjstev pa **ne zajemajo:**

- socialnih transferjev v naravi (izdatki, ki jih imajo gospodinjstva in se jim pozneje povrnejo prek socialne varnosti, npr. nekateri zdravstveni izdatki);
- izdatkov, ki se obravnavajo kot vmesna potrošnja ali bruto investicije:
 - izdatkov nekorporativnih podjetij v lastništvu gospodinjstev za poslovne namene (npr. izdatki za trajno blago – vozila, pohištvo, električni aparati – se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva, za netrajno blago – npr. gorivo – pa kot vmesna potrošnja; tako se nakup

enot. Osnovna sredstva so opredmetena ali neopredmetena sredstva, proizvedena v procesih proizvodnje, ki se v drugih proizvodnih procesih uporabljajo v obdobju, daljšem od enega leta, večkrat ali nepretrgoma (ESR, 2005, odst. 3.102). Če dajo lastniki stanovanje v najem, se najemnine štejejo kot proizvod stanovanjskih storitev lastnikov in izdatki najemnikov za potrošnja. Vrednostni predmeti so drage trajne dobrine, ki se s časom ne slabšajo, niso porabljene v potrošnji ali proizvodnji ter so pridobljene predvsem kot hranilec vrednosti (umetniška dela, dragi kamni in kovine, iz njih izdelan nakit ipd.) (SNA, 1993, odst. 9.45).

⁸ Cena, ki jo kupec dejansko plača za proizvod, skupaj z davki, manj subvencijami, transportnimi stroški, brez obresti in drugih storitev, ki nastanejo v okviru kreditnih pogodb in plačil, ki izhajajo iz neupoštevanja dogovorjenega plačilnega roka (ESR, 2005, odst. 3.06).

⁹ Proizvodnja stanovanjskih storitev je enaka najemnini, ki bi bila plačana na trgu za nastanitev enake velikosti, kakovosti in vrste. Pripisane vrednosti stanovanjskih storitev se obravnavajo kot izdatki za končno potrošnja lastnikov (SNA, 1993, odst. 9.58).

¹⁰ Proizvodnja zavarovalnih storitev se meri kot: celotne dejanske premije za obdobje + celotni premijski dodatki (= dohodki od investiranja zavarovalnotehničnih rezervacij) – celotne zapadle odškodnine – spremembe matematičnih rezervacij in rezervacij za življenjsko zavarovanje s klavzulo o soudeležbi pri dobičku zavarovalnice. Proizvodnja storitev pokojninski skladov se meri kot: celotni dejanski pokojninski prispevki + celotni dodatni prispevki (= dohodki od investiranja tehničnih rezervacij pokojninskih skladov) – zapadli prejemki – spremembe matematičnih rezervacij (ESR, 2005, odst. 3.63).

¹¹ Drugi tekoči davki: na kapital, glavarine, izdatke, plačila za dovoljenja za lastništvo ali uporabo vozil čolnov in letal ter za lov, ribolov ipd., davki na mednarodne transakcije se štejejo kot izdatki za potrošnja (ESR, 2005, odst. 4.79–4.80).

- avtomobila, ki ga kupi samostojni podjetnik, šteje kot bruto investicija, medtem ko se nakup, ki ga opravi gospodinjstvo, ki ni nekorporativno podjetje, šteje med izdatke gospodinjstev);
- izdatkov gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih, za urejanje, vzdrževanje in popravila, ki jih stanovalci po navadi ne opravljajo sami (vmesna potrošnja pri proizvodnji stanovanjskih storitev);
 - nakupov stanovanj (bruto investicije v osnovna sredstva);
 - izdatkov za vrednostne predmete (bruto investicije v osnovna sredstva);
 - pridobitve neproizvedenih sredstev (predvsem nakupi zemljišč);
 - plačil gospodinjstev, ki se obravnavajo kot davki (razen navedenih v op. 11);
 - članarin, prispevkov in obveznosti, ki jih plačujejo NPISG;
 - prostovoljnih transferjev gospodinjstev (v denarju ali naravi) dobrotelnim ustanovam ter organizacijam za dajanje pomoči (prav tam, odst. 3.77).

2.2.1.1 Nekaj specifičnih obravnav izdatkov za končno potrošnja gospodinjstev

V nadaljevanju navajamo nekatere specifične situacije oziroma vrste dobrin in storitev, tudi kot vpogled v to, kako kompleksno je lahko proučevanje potrošnje zaradi same metodologije. Te specifične situacije se nanašajo na izdatke za poslovne namene, na dobrine in storitve, pridobljene z menjavo, izdatke za dobrine in storitve, pridobljene kot dohodek v naravi, dobrine in storitve, proizvedene za lastno porabo, ter izdatke za določene vrste dobrin in storitev.

Izdatki za končno potrošnja gospodinjstev izključujejo tudi **izdatke za poslovne namene**, kar pa v praksi največkrat ni najlažje narediti; iste dobrine ali storitve se namreč lahko uporabljajo tako za poslovne namene kot za končno potrošnja (npr. elektrika). Poslovni izdatki se torej ne morejo določati samo na podlagi vrste kupljenih dobrin oziroma storitev. Posebna pazljivost je potrebna pri kmetijah, zlasti pri samooskrbnih, pri katerih se kupljene dobrine ali pa tiste, proizvedene doma, lahko uporabijo za končno potrošnja doma ali pa za vmesno potrošnja (na primer kot hrana za živali ali kot semena za bodoče pridelke). Prav tako je potrebna pazljivost pri razvrščanju trajnih dobrin, kjer gre pri njihovem nakupu za poslovne namene za investicijo v osnovna sredstva, če pa isto dobrino kupi gospodinjstvo za osebno rabo, je to končna potrošnja (npr. avtomobil, ki se lahko uporablja delno v ene in delno v druge namene, tako da je v praksi tudi v tem primeru težko ločiti med poslovnimi nameni in osebno rabo oziroma med investicijami in potrošnja). Pri nakupu trajnih dobrin za poslovne namene je treba zajeti zmanjšanje vrednosti dobrine zaradi uporabe, kar se obravnava kot potrošnja fiksnega kapitala nekorporativnih podjetij (SNA, 1993, odst. 9.47–9.48).

Vrednost dobrin in storitev, pridobljenih v menjavi, sestavlja pripisane (imputirane) izdatke. Pripisane vrednosti morajo biti enake tržnim vrednostim dobrin in storitev ali njihovim povprečnim vrednostim, če zamenjane dobrine oziroma storitve niso enake. Ko so dobrine, pridobljene z menjavo, uporabljene za potrošnja gospodinjstev, morajo biti njihove pripisane vrednosti zavedene kot končna potrošnja gospodinjstev. Ko je dobrina, ponujena v menjavo, že obstoječa dobrina in ne na novo proizvedena, mora biti na strani enote, ki ponuja dobrino v menjavo, zabeležen negativni pripisani izdatek (podobno kot se prodaja obstoječe dobrine obravnava kot negativni izdatek) (prav tam, odst. 9.49).

Dohodek v naravi, ki ga prejemajo zaposleni, je merjen z vrednostjo dobrin in storitev, ki jih zagotavljajo delodajalci zaposlenim kot nadomestilo za opravljeno delo¹². Ta dohodek zaposleni istočasno porabijo; tako morajo biti vrednosti dobrin in storitev zajete kot izdatki za končno potrošnja gospodinjstev kot tudi njihov dohodek v naravi (prav tam, odst. 9.50).

Končna potrošnja gospodinjstev vsebuje tudi **pripisane vrednosti dobrin in storitev**, ki so bile proizvedene v nekorporativnih podjetjih v lasti gospodinjstev in so bile zadržane za lastno potrošnja članov gospodinjstva. Proizvodnja storitev za lastno potrošnja v gospodinjstvu pade zunaj proizvodne meje sistema, razen že večkrat omenjenih stanovanjskih storitev in storitev plačanih zaposlenih. Ker se stroški proizvodnje dobrin in storitev za lastno potrošnja nastajajo pri gospodinjstvih samih, je jasno, da izdatki prav tako nastajajo pri gospodinjstvih, čeprav so njihove vrednosti pripisane. Glavne vrste proizvodov in storitev, proizvedene in porabljene v istem gospodinjstvu, so:

- hrana in drugi kmetijski pridelki, proizvedeni za lastno potrošnja kmetov (vključno s samooskrbnimi kmetijami) ali drugih, za katere je kmetijstvo sekundarna ali celo pristočasna dejavnost;
- druge dobrine, ki so proizvedene v nekorporativnih podjetjih v lasti gospodinjstev in potrošene v istem gospodinjstvu;
- stanovanjske storitve lastnikov stanovanj za lastno končno potrošnja;
- gospodinjске in druge storitve za lastno končno potrošnja gospodinjstev, ki zaposlujejo plačano delovno silo za različne namene.

Vrednosti teh storitev so pripisane, in sicer na podlagi ocenjenih tekočih osnovnih cen podobnih dobrin in storitev na trgu ali na podlagi stroškov proizvodnje, razen pri storitvah plačanih zaposlenih, ki so vrednotene na podlagi sredstev za zaposlene v denarju ali naravi (prav tam, odst. 9.52).

T. i. **izdatki za določene vrste dobrin in storitev** se nanašajo na storitve finančnega posredništva (gl. tudi op. 10), stanovanjske storitve, popravila in vzdrževanje stanovanj, popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga ter na pristojbine in dovoljenja (gl. op. 11 in str. 18). Vrednosti finančnih storitev morajo biti pripisane za izdatke gospodinjstev za storitve, ki jih opravijo finančni posredniki in jih eksplicitno ne zaračunavajo. Storitve, ki jih posredniki zaračunavajo, pa se vrednotijo po ustaljenem postopku. Ni nujno, da finančni posredniki razen zavarovalnic in pokojninskih skladov, med katere spadajo vse družbe, ki se ukvarjajo z bančništvom, eksplicitno zaračunavajo vse storitve, ki jih opravijo za stranke. Namesto tega so nominalne obrestne mere, ki jih zaračunavajo za predujme, prekoračitve na računih, hipotekarna in druga posojila, višje, kot sami plačujejo za depozite gospodinjstev. Razlika med zaračunanimi in plačanimi obrestnimi merami pomeni posredno metodo zaračunavanja strankam za storitve. Celotna vrednost posredno merjenih storitev finančnega posredništva (PMSFP oziroma angl. FISIM) se meri kot razlika med celotnimi dohodki od lastnine finančnih posrednikov in celotnimi plačili obresti, izključujoč dohodke od vlaganja lastnih sredstev. Ta celotna vrednost se beleži kot potrošnja gospodinjstev, vmesna potrošnja podjetij ali kot izvoz. Kot smo že omenili, so osebe, ki živijo v lastnih stanovanjih, obravnavane, kot da so lastniki nekorporativnih podjetij, ki proizvajajo stanovanjske storitve za lastne potrebe (potrošijo jih gospodinjstva, ki jim pripadajo). Proizvedene stanovanjske storitve so enake vrednosti najemnin, ki bi bile plačane na trgu za nastanitev enake velikosti, kakovosti in vrste ter se štejejo kot izdatki za potrošnja. Drugače se obravnavajo izdatki za

¹² Pri tem moramo ločiti dobrine in storitve kot nadomestilo v naravi za opravljeno delo (gospodinjstva jih uporabijo za zadovoljitev potreb v prostem času) ter dobrine in storitve, ki jih delodajalec zagotavlja, ker so potrebne pri delu samem; predstavljajo namreč vmesno potrošnja podjetja (orodje, delovna obleka ipd.) (SNA, 1993, odst. 9.51).

vzdrževanje in popravila ter notranje urejanje stanovanj, saj se obravnavajo kot vmesna potrošnja, nastala pri proizvodnji stanovanjskih storitev (plačilo za storitve ali material za lastna popravila, medtem ko se nakup materiala za preprosta, rutinska popravila šteje kot izdatek za potrošnjo). Večja popravila, kakršne so rekonstrukcije, obnove in dograditve, se štejejo kot bruto investicije v osnovna sredstva. Izdatki za popravilo in vzdrževanje trajnih dobrin (vključno z avtomobili) so obravnavani podobno kot preprosta popravila stanovanj – če jih opravljajo strokovnjaki ali člani gospodinjstva (v smislu »naredi si sam«), so izdatki za potrošnjo (če popravila opravljajo slednji, se med izdatke šteje samo kupljeni material; prav tam, odst. 6.124–6.125, 9.53–9.61).

2.2.2 Izdatki za končno potrošnjo NPISG

Izdatki NPISG zajemajo dve postavki:

- vrednost blaga in storitev, ki jih proizvedejo NPISG (razen investicij iz lastne proizvodnje ter izdatkov gospodinjstev in drugih enot);
- izdatke za blago in storitve, ki jih proizvedejo tržni proizvajalci in se brez preoblikovanja dobavljajo gospodinjstvom za njihovo potrošnjo kot socialni transferji v naravi (ESR, 2005, odst. 3.78).

Izdatki NPISG se v glavnem financirajo iz članarin, prispevkov, donacij ali dohodka od lastnine. Izdatki NPISG za proizvode, ki jih proizvedejo sami, se prikažejo v trenutku proizvodnje, to je hkrati tudi čas njihove dobave (prav tam, odst. 3.92, 3.95; SNA, 1993, odst. 9.75).

2.3 Dejanska končna potrošnja gospodinjstev

Dejanska končna potrošnja zajema blago in storitve, ki jih rezidenčne institucionalne enote pridobijo za neposredno zadovoljevanje individualnih in kolektivnih človeških potreb (ESR, 2005, odst. 3.81).

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev vključuje porabo proizvodov in storitev, ki jih gospodinjstva pridobijo z izdatki ali socialnimi transferji v naravi od državnih enot ali NPISG (ki nimajo dejanske končne potrošnje; SNA, 1993, odst. 9.72, 9.95). Dejanska končna potrošnja gospodinjstev kaže na zadovoljevanje individualnih potreb iz omenjenih virov in naj bi bila boljši kazalnik življenjskega standarda gospodinjstev od samih izdatki za končno potrošnjo. Zaradi socialne in ekonomske politike je velikost transferjev v naravi lahko tako visoka, da precej presega velikost izdatkov gospodinjstev¹³ (Lavrač in drugi, 1998, str. 38).

Dejanska končna potrošnja gospodinjstev je sestavljena iz treh komponent:

- vrednosti izdatkov gospodinjstev za potrošnjo dobrin in storitev, vključno z izdatki za netržne dobrine in storitve, prodane po cenah, ki niso ekonomsko pomembne;
- vrednosti izdatkov državnih enot za individualno potrošnjo dobrin in storitev, ki jih te enote zagotavljajo gospodinjstvom v obliki socialnih transferjev v naravi;
- vrednosti izdatkov NPISG za individualno potrošnjo dobrin in storitev, ki se gospodinjstvom zagotavljajo v obliki socialnih transferjev v naravi.

Vrednost zadnjih dveh kategorij je enaka pripisani vrednosti dobrin in storitev, dobavljenih gospodinjstvom, manj vrednost katerih koli izdatkov gospodinjstev, ko so zaračunane ekonomsko nepomembne cene (SNA,

¹³ V Sloveniji je dejanska individualna potrošnja leta 1995 presegala potrošnjo gospodinjstev za 21,8 % (zasebno potrošnjo za 19,1 %), leta 2006 pa za 23,4 % (21,1 %), medtem ko je njen delež v BDP upadel z 71,3 % na 64,7 % (gl. Tabela 4).

1993, odst. 9.72–9.73). V objavah ocen BDP to postavko najdemo pod imenom »od tega: dejanska individualna potrošnja«, dobimo pa jo s seštevkom potrošnje gospodinjstev, potrošnje NPISG in individualne potrošnje države (gl. Tabela 4).

Včasih je sam pojem potrošnje zavajajoč, saj ne vemo, ali se nanaša na izdatke, na pridobitev potrošnih dobrin ali na samo fizično uporabo dobrin in storitev za neposredno zadovoljitev človeških potreb in želja. Z ločitvijo med izdatki za potrošnjo in dejansko končno potrošnjo se tej dvoumnosti lahko izognemo. Če se potrošnja obravnava na podlagi izdatkov, je namen tega določiti institucionalne enote, pri katerih se izdatki pojavljajo in jih nadzirajo in financirajo. Če pa se potrošnja spremlja na podlagi pridobitve, je namen takega prikazovanja določiti enote, ki dejansko pridobijo dobrine in storitve ter imajo od njihove uporabe korist takoj ali pa šele sčasoma. Vrednost celotne končne potrošnje mora biti enaka ne glede na to, na kateri podlagi se vrednoti (SNA, 1993, odst. 9.74).

Z dejansko končno potrošnjo se tu ne bomo posebej ukvarjali, saj to ni običajno ne pri nas ne v tujini. Potrošnjo gospodinjstev in NPISG pa bomo imenovali zasebna potrošnja.

3 RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK KOT NAJPOMEMBNEJŠA DETERMINANTA POTROŠNJE

Kot najpomembnejši dejavnik trošenja je Keynes kot utemeljitelj potrošne funkcije leta 1936 opredelil dohodek gospodinjestev, čeprav je tudi že on med dejavniki potrošnje omenjal druge objektivne in subjektivne dejavnike (Keynes, 1987, str. 67–70). Keynesovo teorijo uvrščamo med teorije, ki potrošnjo povezujejo s tekočim oziroma absolutnim dohodkom¹⁴, medtem ko nekateri avtorji menijo, da je potrošnja odvisna od dohodka v celotnem življenjskem obdobju (Modigliani), permanentnega oziroma trajnega dohodka (Friedman) ali celo od relativnega dohodka (Duesenberry).¹⁵

3.1 Razpoložljivi dohodek v metodologiji nacionalnih računov

Razpoložljivi dohodek je v sistemu nacionalnih računov opredeljen kot izravnalna postavka računa sekundarne razdelitve dohodka (gl. tudi op. 24) v sektorskih računih¹⁶. Izveden je iz salda primarnih dohodkov¹⁷ (to so npr. sredstva za zaposlene, bruto poslovni presežek, dohodek od lastnine ipd.) s:

- prišteti vseh prejetih tekočih transferjev¹⁸ razen socialnih transferjev v naravi;
- odšteti vseh plačanih tekočih transferjev razen socialnih transferjev v naravi (SNA, 1993, odst. 8.11).

Razpoložljivi dohodek lahko izrazimo kot bruto ali neto koncept. Pri slednjem od bruto razpoložljivega dohodka odštejemo porabo fiksnega kapitala. Skoraj nujno pa je uporabljati bruto koncept; porabo fiksnega kapitala je namreč zelo težko oceniti, čeprav je strošek proizvodnje in ni del dohodka (SNA, 1993, odst. 8.12).

Opredelitev razpoložljivega dohodka v sistemu nacionalnih računov je primerljiva s splošnim razumevanjem dohodka v ekonomski teoriji – tu je dohodek pogosto opredeljen kot največja vrednost, ki jo lahko gospodinjstva potrošijo, ne da bi pri tem zmanjšala svoje realno neto premoženje. To se lahko spreminja zaradi kapitalskih transferjev, kot posledica realnih dobičkov in izgub iz lastnine ter posledic dogodkov, kot so naravne nesreče. Vendar razpoložljivi dohodek zajema samo tekoče transakcije, tako da so kapitalski transferji, realni dobički in izgube ter druge spremembe v obsegu sredstev (npr. kot posledica naravnih nesreč) iz njega tako, kot je merjen v sistemu, izključene¹⁹.

Tako je razpoložljiv dohodek bolje opredeliti z ožjim konceptom, ki ga obravnava kot največjo vrednost, kar jo gospodinjstva lahko potrošijo za dobrine in storitve v nekem obračunskem obdobju, ne da bi zato morala

¹⁴ Keynes je trdil, da je mejna nagnjenost k potrošnji nižja od ena (posameznik poveča potrošnjo, ko se poveča njegov dohodek, vendar ne za celotno povečanje dohodka). Njegovo trditev sta sicer ovrgla Kuznets in Goldsmith, ki sta ugotovila, da je razmerje med potrošnjo in dohodkom kljub povečanju dohodka ostalo enako (Evans, 1969, str. 14–15).

¹⁵ Za več gl. npr. Friedman (1957), Evans (1969), Tobin (1987), Keynes (1987) idr.

¹⁶ Sektorski računi sistematično prikazujejo posamezne stopnje ekonomskega procesa po institucionalnih sektorjih; zajemajo račun proizvodnje, ustvarjanja dohodka, razdelitve dohodka, prerazdelitve dohodka, porabe dohodka ter račun finančne in nefinančne akumulacije. Zajemajo tudi bilance stanja za prikaz stanja sredstev, obveznosti in neto vrednosti na začetku in koncu obračunskega obdobja (ESR, 2005, odst. 1.02). Gl. tudi op. 22–26.

¹⁷ Primarni dohodek je dohodek, ki ga prejmejo rezidenčne enote na podlagi svoje neposredne udeležbe v proizvodnem procesu, ter dohodek lastnika finančnega ali opredmetenega neproizvodnega sredstva, ki ga ta dobi za opravljanje storitev ali dajanje osnovnega sredstva na razpolago drugi institucionalni enoti (ESR, 2005, odst. 8.22).

¹⁸ Kot bomo videli tudi v nadaljevanju, so glavne vrste tekočih transferjev: tekoči davki na dohodek in premoženje, socialni prispevki in prejemki ter drugi tekoči transferji (SNA, 1993, odst. 8.3).

¹⁹ Kapitalski transferji so zajeti v računu kapitala, medtem ko so druge spremembe v obsegu sredstev ter realnih dobičkov in izgub spremljane v računu drugih sprememb sredstev.

zmanjšati gotovino, prodati finančno ali nefinančno premoženje ali se zadolžiti (povečati obveznosti). Ta koncept je enak že omenjenemu ekonomskoteoretičnemu konceptu, če v začetku obdobja neto premoženje ni popravljeno za kapitalske transferje, realne dobičke in izgube iz lastnine ali druge spremembe v obsegu premoženja (prav tam, odst. 8.15; ESR, 2005, odst. 8.31).

Razpoložljivi dohodek je tako dohodek, ki se lahko naprej uporabi za končno potrošnjo in varčevanje. Večji del ga je po navadi v denarju, lahko pa je delno tudi v obliki dohodka v naravi (npr. sredstva za zaposlene in nadomestila v naravi, socialni transferji v naravi, proizvodnja za lastno potrošnjo, menjava dobrin ipd.) (SNA, 1993, odst. 2.121). Naslednji račun v zaporedju računov – račun prerazdelitve dohodka v naravi – daje širšo sliko dohodka gospodinjstev, s tem ko vključuje tokove, ki ustrezajo porabi individualnega blaga in storitev, ki jih gospodinjstva prejmejo brezplačno, tj. socialnih prejemkov v naravi in transferjev individualnega netrznega blaga in storitev. Obe omenjeni kategoriji tokov spadata med socialne transferje v naravi (ki pomenijo za gospodinjstva vire, za NPISG in državo pa porabo). Ta vidik olajšuje časovne primerjave razlik oziroma sprememb v ekonomskih in socialnih pogojih in omogoča analizo vloge države pri prerazdelitvi dohodka. Tako dobimo prilagojeni razpoložljivi dohodek, ki je razpoložljivi dohodek, popravljen za prejete in dane socialne transferje v naravi (prav tam, odst. 2.130; ESR, 2005, odst. 8.33–8.35). Razpoložljivi dohodek torej ni ves na voljo v denarju. Gospodinjstva nimajo druge izbire, kot da trošijo nekatere vrste dobrin in storitev, za katere so vrednosti pripadajočih izdatkov iz razpoložljivega dohodka pripisane²⁰. Gospodinjstva dobijo tudi različne oblike dohodka od lastnine, ki ni prejet v denarju. To vključuje dohodek od investicij v zavarovalnih in pokojninskih rezervacijah, ki so pripisane zavarovancem²¹ (SNA, 1993, odst. 8.13–8.14).

Izravnalna postavka računa uporabe dohodka je varčevanje, ki je enako ne glede na to, ali je na strani virov prilagojeni razpoložljivi dohodek ali razpoložljivi dohodek, saj je na strani porabe v prvem primeru dejanska končna potrošnja, v drugem pa končna potrošnja (prav tam, odst. 2.130).

3.1.1 Bilanca razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG

Razpoložljivi dohodek bomo tu predstavili kot samostojno bilanco, v kateri bomo združili tokove različnih računov iz sektorskih računov – računa ustvarjanja dohodka²², računa alokacije primarnega dohodka²³, računa sekundarne razdelitve dohodka²⁴, računa porabe razpoložljivega dohodka²⁵ in računa pridobitve nefinančnih sredstev²⁶. Namen take predstavitve je pregled na strani virov in porab v razpoložljivem dohodku, saj moramo

²⁰ Socialni transferji države in nepridobitnih institucij so zajeti posebej v računu prerazdelitve dohodka v naravi, medtem ko so drugi transferji v naravi zajeti v računu sekundarne razdelitve dohodka skupaj s transferji v denarju – obravnavani so kot pripisani izdatki za potrošnjo za določene dobrine in storitve, kot če bi bile prejete v denarju.

²¹ Ta dohodek je v računu alokacije primarnih dohodkov prikazan, kot da ga gospodinjstvo prejme, vendar je samodejno spet plačan kot premijski dodatek zavarovalnici ali pokojninskemu skladu in ne more biti porabljen za potrošnjo (še en podoben primer so obresti na brezkuponske obveznice, ki so samodejno reinvestirane).

²² Odgovori na vprašanje, kako nastane dohodek; analizira, do katere stopnje lahko dodana vrednost krije sredstva za zaposlene in druge davke, zmanjšane za subvencije na proizvodnjo, in meri poslovni presežek (ESR, 2005, odst. 8.18).

²³ Račun se nanaša na rezidenčne enote in institucionalne sektorje kot prejemnike in ne proizvajalce primarnega dohodka (gl. tudi op. 17; ESR, 2005, odst. 8.21).

²⁴ Prikazuje, kako se saldo bilance primarnih dohodkov s prejetimi in plačanimi tekočimi transferji (tekoči davki na dohodek, premoženje, socialni prispevki in prejemki razen socialnih transferjev v naravi) preoblikuje v razpoložljivi dohodek (ESR, 2005, odst. 8.30; SNA, 1993, odst. 8.1).

²⁵ Prikazuje razdelitev razpoložljivega dohodka na potrošnjo in varčevanje; gl. prvi del Tabele 2 do postavke B.8n.

²⁶ Prikazuje pridobitve manj odtujitve nefinančnih sredstev; namen računa je vrnitev od koncepta spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in kapitalskih transferjev na neto posojanje in izposojanje (ESR, 2005, odst. 8.49); gl. drugi del Tabele 2 od postavke B.10.1 naprej.

pri napovedovanju rasti razpoložljivega dohodka (in na njegovi podlagi zasebne potrošnje) dobro poznati gibanje njegovih komponent (za namene napovedovanja razpoložljivi dohodek sestavimo od spodaj navzgor, s komponent pridemo do celote).

Prve sektorske račune za gospodinjstva in NPISG za obdobje 2000–2004 je Evrostat objavil v začetku junija 2006, zdaj pa jih imamo na voljo tudi za obdobje 2000–2005 – SURS jih je objavil v juniju 2007. Ker gre za razmeroma kratko časovno obdobje in ker objave niso ažurne (podatki se objavljajo z več kot enoletnim zamikom), UMAR za napovedovanje zasebne potrošnje pripravlja lastne letne ocene razpoložljivega dohodka (za obdobje od leta 1995). Ocene za prihodnja leta naredimo na letni ravni dvakrat letno (ob pomladanski in jesenski napovedi). Sestavljanje bilance je obsežno delo in je za zdaj z viri, do katerih imamo dostop, ni mogoče sestaviti za krajše obdobje od enega leta²⁷. Naslednja objava naj bi zajemala podatke za obdobje 2000–2006 in je napovedana najkasneje za zadnji dan letošnjega leta (Koledar objav ..., 2007), nato naj bi bili sektorski računi objavljeni vsako leto, kar bo omogočalo strukturne informacije o slovenskem gospodarstvu in seveda boljši vpogled v gospodarski cikel (Škrlec Šinkovec, 2006, str. 6).

Tabela 1 prikazuje največje komponente na strani virov in rabe v razpoložljivem dohodku ter stopnje rasti nekaterih komponent, Tabela 2 pa še postopek izračuna, kako pridemo od varčevanja do neto posojanja/izposojanja, saj to iz same bilance ni jasno razvidno. V prvi tabeli so podatki SURS za obdobje 2000–2005 (gl. tudi pogl. 3.1.2). Prikazujemo tudi del bilance od komponent D.8 (popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov) do B.9g (neto posojanje/izposojanje), ki ga zaradi pomanjkanja podatkov UMAR ne ocenjuje. Namen tega poglavja je predvsem prikazati, katere komponente zajema razpoložljivi dohodek, kljub temu pa v nadaljevanju sledi kratka analiza obdobja, za katero imamo na voljo uradne ocene.

Razpoložljivi dohodek (oziroma njegova ocena) se vseskozi spreminja, saj so objave komponent pogostejše kot objave celotnega agregata; tako npr. zaradi objav posameznih kategorij, ki sestavljajo razpoložljivi dohodek (kot so sredstva za zaposlene, bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek, davki ipd.), ter novih objav BDP (septembra 2007 je SURS objavil prvo letno oceno BDP za leto 2006, revidiral pa je BDP od leta 2000 naprej) SURS-ove ocene razpoložljivega dohodka in s tem nagnjenosti k potrošnji in varčevanju le dober mesec in pol po objavi niso več ažurne. Ker razpoložljivi dohodek torej ni neka fiksna kategorija in ker bomo v nadaljevanju pretežno analizirali obdobje 1995–2006, bomo v nadaljevanju uporabljali tudi UMAR-jeve ocene. Naj ponovno poudarimo, da je namen UMAR-jevih ocen pomoč pri ocenjevanju zasebne potrošnje, ki se je izkazala kot nenadomestljiva, zato se tudi tu ne ukvarjamo s celotnim zaporedjem sektorskih računov, ampak združujemo komponente različnih računov po katerih pridemo do ocene razpoložljivega dohodka. Kljub nepopolni konsistentnosti takega prikaza in že novih ocen posameznih kategorij, smo, kjer prikazujemo stopnje rasti razpoložljivega dohodka, za obdobje 2000–2005 uporabili uradne SURS-ove, za ostala leta pa UMAR-jeve ocene.

Poglejmo, kaj predstavljajo posamezne komponente razpoložljivega dohodka iz Tabele 1.

²⁷ Kot kaže, tudi uradne objave, ki bi zajemala podatke za krajše obdobje od enega leta (npr. četrletje), ne bo, saj namreč SURS ni obvezan objavljati podatkov o četrletnih sektorskih računih za gospodinjstva in NPISG. Po Uredbi Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 1161/2005 o pripravi četrletnih nefinančnih sektorskih računov namreč obveznost poročanja četrletnih sektorskih računov za vse sektorje velja le za članice, katerih BDP presega 1 % skupnega BDP EU.

Tabela 1: Komponente razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG

Oznaka	Ime komponente	2000	2001	2002	2003	2004	2005
GOSPODINJSTVA – VIRI, v mio evrov							
D.1	sredstva za zaposlene	9.646	10.853	11.936	12.704	13.754	14.565
D.62	socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	3.279	3.657	4.088	4.422	4.607	4.841
B.2, B.3	bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	2.587	2.792	3.172	3.398	3.674	3.879
D.4	dohodek od lastnine	477	579	668	607	554	521
D.7	drugi tekoči transferji	669	869	877	894	939	953
GOSPODINJSTVA – PORABA, v mio evrov							
D.61	prispevki za socialno varnost	2.828	3.211	3.601	3.877	4.187	4.441
	tekoči davki na dohodek, premoženje	1.135	1.290	1.466	1.591	1.727	1.792
D.5	itd.						
D.4	dohodek od lastnine	214	232	235	235	191	197
D.7	drugi tekoči transferji	518	613	658	750	811	783
B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK, v mio evrov	11.954	13.393	14.769	15.561	16.600	17.534
	nominalna rast, v %	–	12,0	10,3	5,4	6,7	5,6
	realna rast ^a , v %	–	3,4	2,6	-0,2	2,9	3,1
P.3	IZDATKI ZA KONČNO POTROŠNJO, v mio evrov	10.297	11.343	12.407	13.530	14.349	15.174
	nominalna rast, v %	–	10,2	9,4	9,1	6,1	5,7
	realna rast ^b , v %	–	2,3	1,3	3,5	2,6	3,4
	nagnjenost k potrošnji, v %, brez popr.	86,1	84,7	84,0	86,9	86,4	86,5
	nagnjenost k varčevanju, v %, brez popr.	13,9	15,3	16,0	13,1	13,6	13,5
	nagnjenost k potrošnji, v %, popr.	86,1	84,6	83,8	86,5	85,7	85,8
	nagnjenost k varčevanju, v %, popr.	13,9	15,4	16,2	13,5	14,3	14,2
K.1	potrošnja stalnega kapitala, v mio evrov	849	918	980	1.025	1.117	1.158
B.6n	neto razpoložljivi dohodek, v mio evrov	11.105	12.475	13.789	14.536	15.483	16.376
D.8	popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospod. v rezervacijah pokojninskih skladov, v mio evrov	0	14	43	80	153	157
B.8g	varčevanje, v mio evrov	1.656	2.062	2.405	2.110	2.404	2.514
	nominalna rast, v %	–	24,5	16,6	-12,3	13,9	4,6
	realna rast ^a , v %	–	14,9	8,5	-16,9	9,9	2,0
B.8n	neto varčevanje, v mio evrov	807	1.144	1.425	1.085	1.287	1.356
D.9	transferji kapitala, v mio evrov	29	95	19	44	23	25
B.10.1	spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala, v mio evrov	837	1.241	1.443	1.131	1.311	1.384
P.5	bruto investicije, v mio evrov	1.097	1.166	1.256	1.242	1.528	1.577
B.9g	neto posojanje/neto izposojanje, v mio evrov	622	1.046	1.234	939	911	1.159

Opombe: Ocene komponent kot ob objavi sektorskih računov 29. 6. 2007; brez popr. – nagnjenost k potrošnji kot razmerje med izdatki za potrošnjo (P.3) in razpoložljivim dohodkom (B.6g), pri čemer ni upoštevana postavka D.8, nagnjenost k varčevanju pa (100–nagnjenost k potrošnji) oz. razmerje med (B.8g–D.8) in B.6g. (gl. tudi op. 30); popr. – pri izračunu nagnjenosti k potrošnji je k postavki B.6g prišteta postavka D.8; ^a – deflacirano s CPI; ^b – uporabljen deflator zasebne potrošnje.

Vir podatkov: SURS, lastni preračuni.

Tabela 2: Izračun postavke neto posojanje/izposojanje

	B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK
-	P.3	IZDATKI GOSPODINJSTEV IN NPISG ZA KONČNO POTROŠNJO
+	D.8	popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjestev v rezervacijah pokojninskih skladov
=	B.8g	VARČEVANJE
-	K.1	potrošnja stalnega kapitala
=	B.8n	neto varčevanje
-	D.9	transferji kapitala
=	B.10.1	spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala
-	P.5	bruto investicije
+	K.1	potrošnja stalnega kapitala
=	B.9g	NETO POSOJANJE/NETO IZPOSOJANJE

Vir: SURS.

Sredstva za zaposlene so celotno nadomestilo v denarju ali naravi, ki ga delodajalec plača zaposlenemu za opravljeno delo v nekem obračunskem obdobju. Sredstva za zaposlene delimo na:

- plače (v denarju – osnovna plača in različni dodatki, povračila in drugo, v naravi – hrana, uporaba avtomobila za zasebne namene, uniforme, stanovanjske storitve ipd.);
- socialne prispevke delodajalcev (ki so lahko dejanski ali pripisani²⁸), s katerimi delojemalcu zagotovijo upravičenost do socialnih prejemkov (ESR, 2005, odst. 4.02–4.05); kot lahko vidimo iz bilance, se na strani porabe socialni prispevki odštejejo in tako zmanjšujejo razpoložljivi dohodek (podobno kot davki).

Socialne prejemke razen socialnih transferjev v naravi sestavljajo:

- prejemki socialne varnosti v denarju (skladi socialne varnosti jih plačujejo gospodinjstvom);
- socialni prejemki iz zasebnih shem s skladi (gospodinjstvom jih v denarju ali naravi plačujejo zavarovalnice in druge institucionalne enote, ki upravljajo zasebne sheme socialnega zavarovanja s skladi);
- socialni prejemki zaposlenih, financirani brez skladov (izplačila različnih dodatkov za nepreskrbljene družinske člane, odpravnin, izplačevanje plač med odsotnostjo z dela zaradi bolezni ipd.);
- prejemki socialnega varstva v denarju (država in NPISG jih izplačujejo za zadovoljevanje istih potreb kot prejemke socialnega zavarovanja s to razliko, da se ne izplačujejo po shemi socialnega zavarovanja, ki vključuje prejemke in prispevke socialnega zavarovanja) (ESR, 2005, odst. 4.103).

Poslovni presežek je dohodek, ki ga enote pridobijo z lastno uporabo svojih proizvodnih zmogljivosti (v našem primeru NPISG). Poslovni presežek je prav tako izravnalna postavka računa ustvarjanja dohodka pri proizvodnji stanovanjskih storitev (v našem primeru sektorja gospodinjestev, ko gre za proizvodnjo stanovanjskih storitev za lastne potrebe) (prav tam, odst. 8.18–8.20).

²⁸ Pripisani socialni prispevki so protipostavka socialnim prejemkom, financiranim brez skladov (in seveda zmanjšanim za morebitne socialne prispevke zaposlenih), ki jih delodajalci plačajo neposredno zaposlenim, nekdanjim zaposlenim ali drugim upravičencem brez posredovanja zavarovalnice, avtonomnega pokojninskega sklada in ne da bi za te namene oblikovali poseben sklad ali izločili rezerve.

Raznovrstni dohodek je izravnalna postavka računa ustvarjanja dohodka pri nekorporativnih podjetjih v sektorju gospodinjstev. Njegova vrednost ustreza nadomestilu za delo, ki ga opravijo lastniki in člani njihovih družin, ter ga ni mogoče ločiti od njihovih podjetniških dobičkov (prav tam, odst. 8.19).

Dohodek od lastnine je dohodek, ki ga lastnik finančnega sredstva ali opredmetenega neproizvedenega sredstva prejme v zameno za zagotavljanje sredstev ali dajanje opredmetenega neproizvedenega sredstva na razpolago drugi institucionalni enoti. Med dohodke od lastnine štejemo obresti, razdeljeni dohodek družb (dividende in dohodek, odtegnjen od nepravih družb) ter dohodek od lastnine, pripisan zavarovancem, in najemnine (od zemljišč in podzemnih sredstev – najemnine od zgradb se ne štejejo v to skupino, ampak se tu upoštevajo samo najemnine od zemljišč ter najemnine lastnikom kopenskih plovnih poti in rek za rekreacijske in druge namene) (prav tam, odst. 4.41–4.76).

Med druge **tekoče transferje** štejemo:

- neto premije neživljenjskega zavarovanja (premije, plačane v zvezi z zavarovalnimi policami, ki jih sklenejo gospodinjstva na svojo pobudo in v svojo korist),
- odškodnine iz neživljenjskega zavarovanja (zapadle odškodnine na podlagi pogodb o neživljenjskem zavarovanju; to so zneski, ki jih morajo plačati zavarovalnice za poravnavo škode, ki jo utrpijo osebe ali blago) (prav tam, odst. 4.109, 4.112).

Raznovrstne tekoče transferje sestavljajo:

- tekoči transferji NPISG (prostovoljni prispevki, članarine in finančna pomoč, ki jo prejmejo od gospodinjstev, tudi nerezidenčnih; gre torej za porabo pri gospodinjstvih in za vir pri NPISG, kar bi pomenilo, da razliko v razpoložljivem dohodku predstavljajo prispevki nerezidenčnih gospodinjstev NPISG);
- kazni in penali (ki jih institucionalnim sektorjem naložijo sodišča in drugi sodni organi – gre za obvezne tekoče transferje; v to skupino ne spadajo kazni in penali, ki jih naložijo davčne oblasti, ter pristojbine za pridobitev dovoljenj – davki ali plačila za storitve, ki jih opravijo državne enote);
- loterije in igre na srečo (gre za dve sestavini – plačilo zaračunane storitve enoti, ki organizira loterijo, in preostali tekoči transfer, ki se izplača dobitnikom; kadar so v igre na srečo vključena nerezidenčna gospodinjstva, lahko torej pride do pomembnih neto transferjev med tujino in gospodinjstvi);
- plačila nadomestil (nadomestilo za povzročene poškodbe ljudi ali škodo na lastnini razen plačil odškodnin iz neživljenjskega zavarovanja; prisilna plačila, ki jih naloži sodišče, ali prostovoljna plačila na temelju dogovora zunaj sodišč);
- drugo (tekoči transferji NPISG državi, ki niso davki; potovalne štipendije ali nagrade, ki jih država ali NPISG plačajo rezidenčnim ali nerezidenčnim gospodinjstvom; premijska plačila države za varčevanje gospodinjstev kot nagrada za varčevanje v določenem obdobju, povračila gospodinjstev za izdatke, ki so jih v njihovem imenu imele organizacije socialnega skrbstva; tekoči transferji gospodinjstvom kot potrošnikom, če niso prikazani kot socialni prejemki) (prav tam, odst. 4.125–4.139).

Tekoči davki na dohodek, premoženje itd. so vsa obvezna nevračljiva plačila v denarju ali naravi, s katerimi država ali tujina v rednih časovnih presledkih obdavljuje dohodek in premoženje, in nekateri periodični davki, ki niso odmerjeni niti na dohodek niti na premoženje. Med davke na dohodek štejemo davke na dohodke posameznikov ali gospodinjstev, vključno z davki, ki jih odtegnejo že delodajalci, ter davke na dohodek lastnikov nekorporativnih podjetij, davke na dobičke iz lastnine in davke na dobitke pri loteriji ali igrah na srečo. Drugi tekoči davki pa zajemajo tekoče davke na kapital (na lastništvo in uporabo zemljišč in zgradb,

tekoči davki na neto premoženje in druga sredstva), glavarine, davke na izdatke, plačljive na celotne izdatke oseb ali gospodinjstev, plačila gospodinjstev za dovoljenja za lastništvo oziroma uporabo vozil, čolnov ali letal (razen za poslovne namene), dovoljenja za lov, ribolov ipd. Tekoči davki na dohodek in premoženje pa ne zajemajo davkov na dediščino, dedno posest in darila ter priložnostnih in izjemnih obdavčitev kapitala in premoženja (davki na kapital) ter plačil gospodinjstev za dovoljenja (vozniška dovoljenja, za strelno orožje, vstopnine in članarine v muzeje in knjižnice, takse za odstranjevanje odpadkov ipd. razen prej omenjenih za uporabo vozil, plovil ali letal in dovoljenja za lov, ribolov), ki se štejejo kot nakupi državnih storitev²⁹ (prav tam, odst. 4.77–4.80).

Popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov³⁰ je popravek, ki je potreben, da se pri varčevanju gospodinjstev lahko prikaže sprememba matematičnih rezervacij, do katerih imajo gospodinjstva nedvoumno terjatev (ki se znova pojavi na finančni ravni kot sredstvo v postavki F.612³¹) in ki izhajajo iz premij in prispevkov, prikazanih v računu sekundarne razdelitve dohodka kot socialni prispevki. Popravek zagotovi, da presežek pokojninskih prispevkov nad prejemki pokojnin (presežek »transfernih« odhodkov nad »transfernimi« prihodki) ne vpliva na varčevanje gospodinjstev, saj se gospodinjstva v finančnih računih in bilancah stanja obravnavajo kot lastniki rezervacij zasebnih shem s skladi (avtonomnih in neavtonomnih) (prav tam, odst. 4.141–4.142).

Potrošnja stalnega kapitala pomeni znesek v določenem obdobju potrošenih osnovnih sredstev zaradi normalne obrabe in predvidenega zastaranja skupaj z rezervacijami za izgube osnovnih sredstev ob morebitnih slučajnih škodah, zoper katere jih je mogoče zavarovati. Potrošnja stalnega kapitala je treba razlikovati od amortizacije (prav tam, odst. 6.02–6.04).

Kapitalski transferji se od tekočih transferjev razlikujejo po tem, da tu vsaj ena stranka v transakciji pridobi oziroma odtuji sredstvo. Kapitalske transferje sestavljajo:

- davki na kapital:
 - davki na kapitalske transferje (davki na dediščino, na dedno posest, na darila);
 - dajatve na kapital (priložnostne in izjemne obdavčitve sredstev ali neto vrednosti v lasti gospodinjstev, to so davki na povečano vrednost posesti oziroma na povečano vrednost kmetijskega zemljišča, ki je posledica dovoljenja za pripravo zemljišča za poslovne ali stanovanjske namene);
- investicijske podpore (sektorju gospodinjstev zajemajo opremo in podpore za posodobitev podjetjem, ki niso družbe ali neprave družbe, ter podpore gospodinjstvom za gradnjo, nakup in izboljšavo stanovanj) in
- drugi kapitalski transferji (ne spadajo v nobeno od naštetih skupin, njihova lastnost pa je, da se z njimi ne prerazdeljujejo dohodki, ampak se med sektorji prerazdeljujeta varčevanje in premoženje; sem spadajo npr. enkratna premijska plačila na varčevanje, ki jih država podeljuje gospodinjstvom in jih s tem nagradi za večletno varčevanje) (prav tam, odst. 4.145–4.165).

²⁹ Razlika med davki in nakupi državnih storitev – če se dovoljenje podeli samodejno ob plačilu zahtevanega zneska, gre za davek, če pa država izkoristi izdajo dovoljenja za izvajanje nekaterih nadzornih funkcij, se plačila obravnavajo kot nakupi državnih storitev.

³⁰ Popravek = celotna vrednost dejanskih socialnih prispevkov v zvezi s pokojninami, ki se plačujejo v zasebne pokojninske sheme s skladi + celotna vrednost dodatnih prispevkov, plačljivih iz dohodka od lastnine, pripisanega zavarovancem – vrednost s tem povezanih zaračunanih storitev – celotna vrednost pokojnin, izplačanih kot prejemki zavarovanja iz zasebnih pokojninskih shem s skladi; ta vrednost se doda razpoložljivemu dohodku gospodinjstev v računu porabe dohodka pred izračunom varčevanja.

³¹ Rezervacije iz pokojninskih zavarovanj; vendar podatek v finančnih računih za Slovenijo ni enak podatku v sektorskih računih.

Spremembe neto vrednosti zaradi varčevanja in transferjev kapitala pomenijo neto varčevanje, povečano za prihodke in zmanjšano za odhodke kapitalskih transferjev (prav tam, odst. 8.48).

Bruto investicije zajemajo bruto investicije v osnovna sredstva, spremembe zalog in pridobitve manj odtujitve vrednostnih predmetov (prav tam, odst. 3.102–3.127; gl. tudi op. 7).

3.1.2 Analiza razpoložljivega dohodka gospodinjstev in NPISG

Kot smo že omenili, smo prve letne sektorske račune dobili lani junija za obdobje 2000–2004, junija 2007 pa za obdobje 2000–2005. V lanski Evrostatovi objavi SURS ni ocenil vseh transakcij (npr. dohodka od lastnine in neto pridobitve neproizvedenih nefinančnih sredstev), ampak je manjkajoče ocenil Evrostat. SURS je pri objavi letnih sektorskih računov junija 2007 vključil svoje ocene vseh spremenljivk in tako izboljšal ocene nekaterih komponent.

Razlike med objavama so pri nekaterih komponentah kar precejšnje, predvsem pri postavki dohodka od lastnine, ki je bila ob Evrostatovi objavi ocenjena zelo nizko (npr. za leto 2000 1.964 mio SIT oziroma 8,2 mio evrov, ob novi SURS-ovi objavi pa znaša kar 263 mio evrov), in pri postavki drugih tekočih transferjev (ki so zdaj za skoraj 30 % nižji) (gl. tudi op. 34). Presenetljivo velike spremembe so tudi v postavki socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi (ki so v povprečju ocenjeni za 7 % višje zaradi upoštevanja ocen socialnih prejemkov, ki so odhodki drugih sektorjev, tj. postavka socialni prejemki zaposlenih, financirani brez skladov) in postavki raznovrstnih tekočih transferjev, ki so na odhodkovni strani višji približno za četrtno, na prihodkovni pa za slabo desetino.

Razlike v vrednostih se odražajo tudi na stopnjah rasti. Tako je razpoložljivi dohodek po SURS-ovi oceni v letu 2003 celo upadel, in sicer realno za 0,2 % (ob prejšnji objavi se je realno povečal za 1 %), nominalno je tako ob 5,6-odstotni rasti cen življenjskih potrebščin porasel le za 5,4 %. Vzrok je predvsem v zmanjšanju ocene sredstev za zaposlene med viri v razpoložljivem dohodku (nominalno je manjša za 1,3 %) ter v povišanju ocen kategorij na odhodkovni strani (predvsem prispevkov za socialno varnost in drugih tekočih transferjev – oboji so se v celotnem opazovanem obdobju povišali).³²

Razpoložljivi dohodek je, kot smo že zapisali, preveč pomemben dejavnik trošenja, da bi zasebno potrošnje napovedovali, ne da bi stalno ažurirali oziroma ocenjevali njegove komponente (gl. prvi odst. pogl. 3.1.1); zaradi pogostih revizij podatkov je potrebno kar nekaj ažuriranja bilance na leto. Pri ocenjevanju razpoložljivega dohodka UMAR tako uporabi javno objavljene vire in tiste, ki nam jih uspe pridobiti neposredno od zbiralcev podatkov, vendar nekaterih komponent (na primer prejetih prispevkov za socialno varnost, danih sredstev za zaposlene, socialnih prejemkov, pridobljenih s skladi, ipd.) kljub temu ne ocenimo, saj zanje nimamo podatkov. Kot že omenjeno je jesen 2007 prinesla spremembe, tako da zdaj veljavne (uradne) ocene niso več najbolj ažurne (nova objava sredstev za zaposlene, davkov, bruto poslovnega presežka in raznovrstnega dohodka ...) ³³, hkrati pa je UMAR moral pripraviti svojo oceno za Jesensko napoved gospodarskih gibanj, ki je temeljila na novih ocenah komponent.

³² Ob septembrski reviziji je ocena sredstev za zaposlene za 1,7 % višja kot prej, ocena prispevkov za socialno varnost ter tekočih davkov na dohodek in premoženje pa za 6,6 % oziroma 1,4 % nižja, tako da lahko ob naslednji objavi pričakujemo pozitivno rast dohodka v tem letu.

³³ Tako so sredstva za zaposlene v obdobju 2000–2005 v povprečju za 1 % višja kot ob objavi leto prej, bruto raznovrstni dohodek pa kar za 13,7 %.

Tabela 3 prikazuje deleže posameznih komponent v razpoložljivem dohodku³⁴. Na strani virov razpoložljivega dohodka so bila v letu 2005 najboljše kategorija sredstva za zaposlene, druga največja kategorija socialni prejemki, potem pa bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek. Na strani rabe pa se v skladu z najboljše kategorijo na strani virov pojavljajo socialni prispevki, po deležu sledijo tekoči davki na dohodek in premoženje. Deleži so bili v opazovanem obdobju dokaj stabilni, povišal se je delež sredstev za zaposlene in s tem tudi delež prispevkov za socialno varnost (prvi se je povečal za 2,7 odstotne točke, drugi pa za odstotno točko manj, kar je tudi logična posledica povišanja deleža sredstev za zaposlene, če rast prispevkov razmeroma ne presega dosti njihove rasti). V tem obdobju se je zmanjšal delež dohodka od lastnine; v bistvu je njegov delež upadel le v zadnjem opazovanem letu (kar ni v skladu s tezo o razvijanju finančnih trgov in povečevanju dohodka ter s tem spremembe strukture varčevanja prebivalstva).

Tabela 3: Posamezne komponente razpoložljivega dohodka kot delež razpoložljivega dohodka, v %

Oznaka	Komponenta	2000	2005
D.1	sredstva za zaposlene	74,4	77,1
D.62	socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	27,3	27,5
B.2, B.3	bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek	21,6	22,1
D.4	dohodek od lastnine	2,2	1,8
D.7	drugi tekoči transferji	1,3	1,0
D.61	prispevki za socialno varnost	23,6	25,3
D.5	tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	9,5	10,2
P.3	IZDATKI GOSPODINJSTEV IN NPISG ZA KONČNO POTROŠNJO	86,1	86,5
B.8g – D.8	VARČEVANJE – popravek za spremembo neto lastniškega kapitala gospodinjstev v rezervacijah pokojninskih skladov	13,9	13,5
B.6g	BRUTO RAZPOLOŽLJIVI DOHODEK	100,0	100,0

Opomba: Gl. tudi besedilo in op. 34.

Vir podatkov: SURS, lastni preračuni.

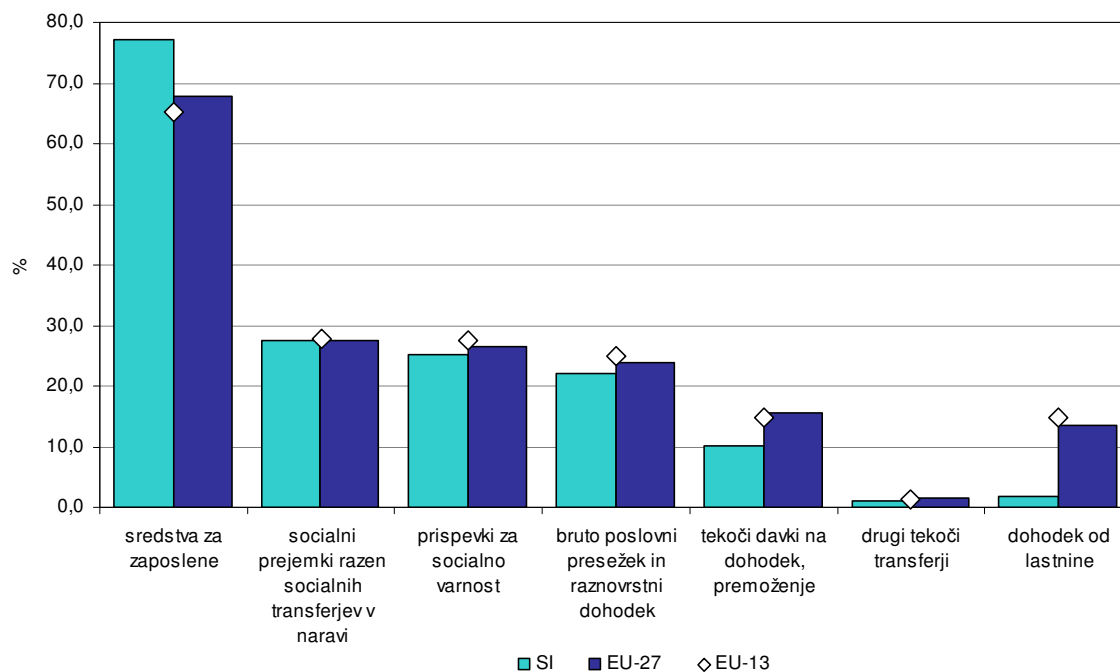
Primerjajmo še deleže posameznih komponent razpoložljivega dohodka v Sloveniji z deleži v EU-27 v letu 2005 (gl. Sliko1). Delež sredstev za zaposlene je v EU za slabih 10 odstotnih točk nižji kot pri nas, kar pomeni, da gospodinjstva večji delež dohodka kot v Sloveniji pridobijo z drugimi viri – predvsem je razlika opazna pri deležu dohodka od lastnine, ki v EU znaša kar 13,5 %, prav tako sta deleža bruto poslovnega presežka in raznovrstnega dohodka ter drugih tekočih tranferjev nekoliko višja (za 1,8 oziroma 0,7 odstotne točke).

Nagnjenost k trošenju (tu razmerje med potrošnjo in razpoložljivim dohodkom; gl. Sliko 2) se je najbolj povečala v letih, ko je rast potrošnje preseгла rast razpoložljivega dohodka; predvsem pa to velja za leto 1999. V teh letih se je v nasprotni smeri gibala nagnjenost k varčevanju, saj gre pri tem za razliko med

³⁴ Gre za postavke tako s strani virov kot rabe (podatki nad prvo dvojno črto so prikazani kot viri manj poraba, pod njo pa poraba manj viri; npr. prejeta sredstva za zaposlene so višja od plačanih, zato jih uvrščamo k rabi – v zgornji del tabele), zato seštevek vseh komponent ni in niti nikoli ne more biti 100; lahko pa bi predstavili komponente na strani virov, pri čemer bi veljalo viri = 100 in na strani rabe, poraba = 100, pri čemer bi se nekatere postavke pojavljale na obeh straneh (sredstva za zaposlene, dohodek od lastnine, tekoči transferji ...).

razpoložljivim dohodkom in potrošnjo, kar pomeni, da varčevanje, izračunano na ta način, lahko kaže (posredno prek potrošnje) tudi zadolževanje.

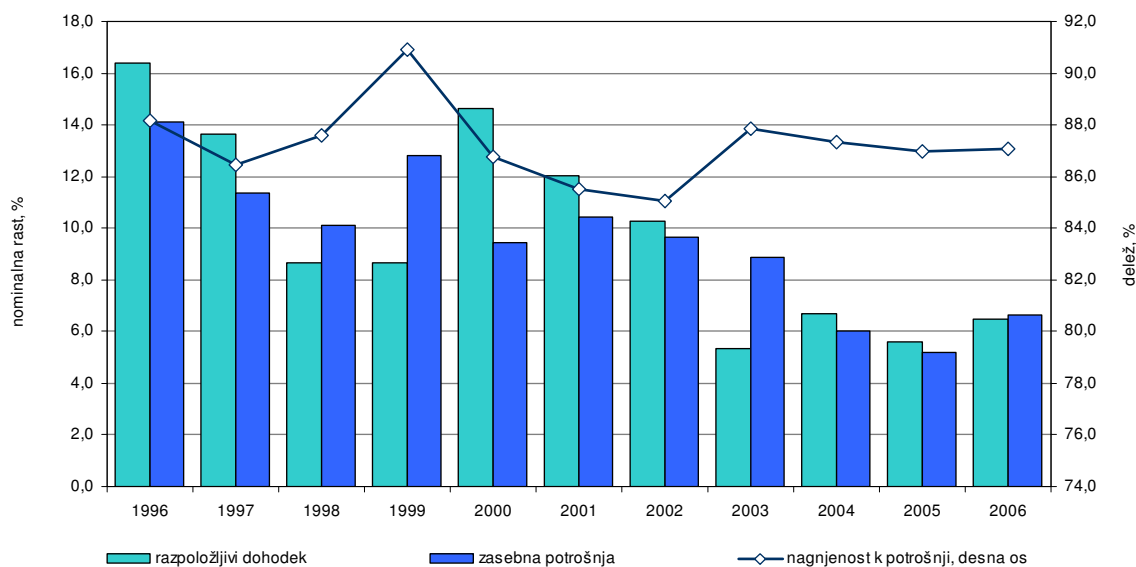
Slika 1: Primerjava deležev komponent v razpoložljivem dohodku, Slovenija in EU, 2005

Opomba: Gl. op. 34

Vir podatkov: Evrostat, lastni preračuni.

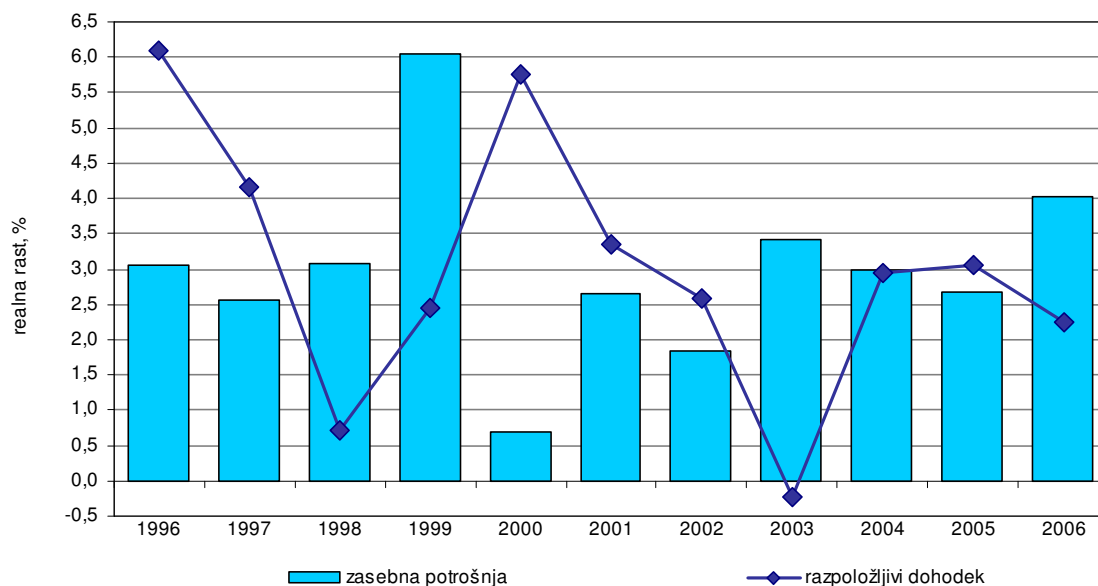
Slika 2: Nominalne stopnje rasti zasebne potrošnje in razpoložljivega dohodka ter nagnjenost k potrošnji, 1996–2006

Opombe: Nagnjenost k potrošnji je razmerje med izdatki za potrošnjo (P.3) in razpoložljivim dohodkom (B.6g).

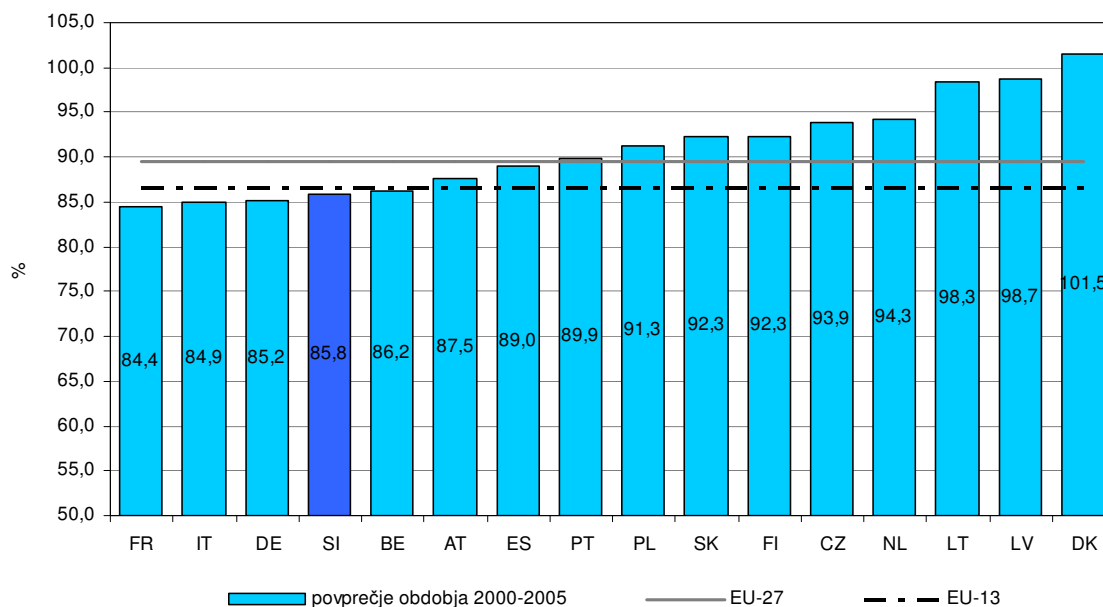
Vir: SURS, UMAR, lastni izračuni.

Slika 3: Stopnje realne rasti razpoložljivega dohodka in zasebne potrošnje, 1996–2006

Vir: SURS, UMAR, lastni preračuni.

Slika 4: Povprečna nagnjenost k potrošnji v EU, 2000–2005

Opomba: Nagnjenost k potrošnji je razmerje med izdatki za potrošnjo (P.3) in razpoložljivim dohodkom (B.6g).
Vir: Evrostat, lastni preračuni.

S Slike 2 in Slike 3 je razvidno, da je nominalna³⁵ in realna rast potrošnje presegla rast razpoložljivega dohodka v obdobju 1998–1999 in v letu 2006, pa tudi v letu 2003. To pomeni, da so se morala gospodinjstva za razliko v rasti potrošnje in razpoložljivega dohodka zadolževati ali pa zmanjšati varčevanje. Rast varčevanja je bila v letu 2003 negativna (to kaže tudi Tabela 1 na str. 15), kar pa ne pomeni, da so

³⁵ Razpoložljivi dohodek deflaciramo s CPI, zasebno potrošnjo pa z njenim implicitnim deflatorjem (gl. tudi Sliko 6), tako da je za primerjavo bolje uporabiti nominalno rast obeh kategorij.

gospodinjstva razvarčevala (angl. dissave – potrošiti prihranke), ampak so manj dodatno privarčevala kot v letu prej, prav v tem letu pa se je začelo ponovno zadolževanje prebivalstva. Potrošnja pa sicer v nobenem letu vrednostno ni presegala razpoložljivega dohodka (nagnjenost k trošenju je vselej znašala manj od 100). Na Sliki 4 lahko vidimo, da se to v EU dogaja samo na Danskem, za katero je značilno, da potrošnja presega razpoložljivi dohodek (v obdobju, prikazanem na sliki, je bila le v letu 2003 nižja, ko je dosegla 99,1 % dohodka; Danska je tudi država z najvišjim deležem dolga gospodinjstev in NPISG tako v primerjavi z BDP kot tudi z razpoložljivim dohodkom). Slovenija v tej primerjavi spada med države z nižjo nagnjenostjo k trošenju, možen vzrok bi lahko morda iskali tudi v povečani investicijski dejavnosti slovenskih gospodinjstev v tem obdobju (nakupi stanovanj).

4 ANALIZA ZASEBNE POTROŠNJE KOT KOMPONENTE IZDATKOVNE STRUKTURE BDP

Poglavje namenimo pregledu gibanja zasebne potrošnje v proučevanem obdobju in nekaterim značilnostim tega gibanja. Zasebna potrošnja je torej največja komponenta BDP (če ne upoštevamo izvoza kot samostojne komponente), ki skupaj z izdatki države, bruto investicijami v osnovna sredstva in saldod menjave s tujino sestavlja BDP (gl. Tabela 4).

Tabela 4: Izdatkovna struktura bruto domačega proizvoda, v % BDP

Oznaka	Komponenta	1995	2000	2006
1 = 2 + 9	domača potrošnja skupaj	101,8	103,5	101,0
2 = 3 + 4 + 5	končna potrošnja	78,9	76,1	72,6
3	gospodinjstva	58,5	55,7	52,4
4	NPISG	1,3	1,2	1,0
5 = 6 + 7	država	19,1	19,1	19,2
6	individualna potrošnja	11,4	11,4	11,3
7	kolektivna potrošnja	7,6	7,7	7,9
8 = 3 + 4 + 6	od tega: dejanska individualna potrošnja	71,3	68,4	64,7
9 = 10 + 11	bruto investicije	22,9	27,5	28,4
10	bruto investicije v osnovna sredstva	20,9	26,2	26,1
11	spremembe zalog in vrednostni predmeti	2,0	1,2	2,2
12 = 13 – 16	saldo menjave s tujino	-1,8	-3,5	-1,0
13 = 14 + 15	izvoz blaga in storitev	51,2	54,7	67,4
14	blago (fob)	41,0	45,0	55,9
15	storitve	10,2	9,7	11,5
16 = 17 + 18	minus: uvoz blaga in storitev	53,0	58,3	68,4
17	blago (fob)	45,7	50,9	59,8
18	storitve	7,3	7,4	8,6
19 = 1 + 12	bruto domači proizvod	100,0	100,0	100,0

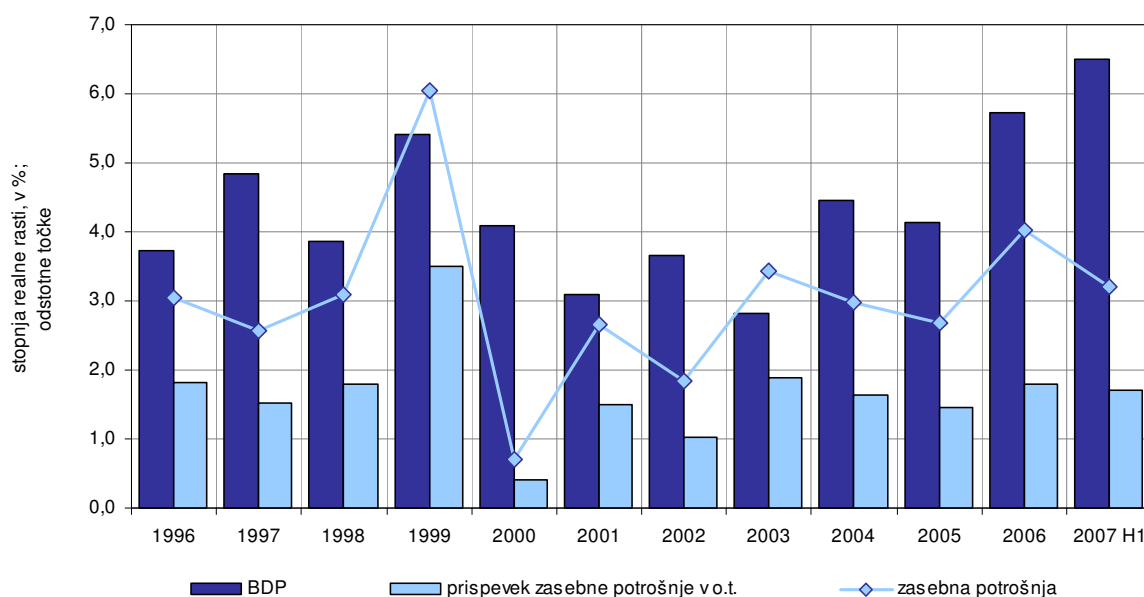
Vir: SURS, lastni preračuni.

Zasebna potrošnja se je v obdobju 1995–2006 realno povečala za 38,4 % (nominalno 2,7-krat), rast BDP pa je bila nekoliko hitrejša, in sicer se je realno povečal za 56,4 % (nominalno 3,0-krat). V povprečju se je tako potrošnja na letni ravni realno povečevala za 3,0 % (nominalno za 9,5 %), BDP pa se je tako realno kot tudi nominalno letno povečal za dobro odstotno točko več (za 4,2 % oziroma 10,6 %). Najvišjo rast je zasebna potrošnja dosegla leta 1999 (gl. tudi str. 27), ko se je povečala za 6,1 %; največ glede na odstotni prispevek pa je h gospodarski rasti prispevala v letu 2003 (kar 67,2 %), ko je prehitela rast BDP (2,8 %) za 0,6 odstotne točke (za prav toliko je rast BDP prehitela tudi v letu 1999, k njegovi rasti pa je takrat prispevala 64,4 %) (gl. tudi Sliko 5). Zaradi visokega trošenja (ki ni izhajalo iz povečanja dohodka) in zadolževanja v letu 1999 je potrošnja ob 0,7-odstotni realni rasti v letu 2000 k 4,1-odstotni rasti BDP prispevala le 0,4 odstotne točke oziroma borih 9,9 %. V zadnjih treh letih zaradi razmeroma visoke rasti BDP, ki je spodbujena s tujim povpraševanjem in domačo investicijsko aktivnostjo, potrošnja h gospodarski rasti prispeva vse manj, v letu 2004 je tako prispevala 37,1 %, v letu 2005 35,0 % in v letu 2006 le dobro petino (21,5 %).

Ker povečanje nominalnega BDP v določenem obdobju v primerjavi z drugim obdobjem izhaja deloma iz realnega povečanja posameznih komponent BDP, deloma pa iz povečanja njihovih cen, je potrebno po komponentah poleg realnih rasti oceniti tudi agregatne spremembe cen. Za merjenje agregatnih sprememb cen v nacionalnih računih izračunavamo implicitne deflatorje. Dobimo jih z deljenjem podatkov o rasti v tekočih cenah s podatki o rasti v stalnih cenah. Agregate in kategorije BDP namreč v nacionalnih računih prikazujemo tako v tekočih oziroma sedanjih cenah proizvodov in storitev kot tudi v cenah, ki so za določene proizvode in storitve veljali v nekem določenem referenčnem baznem letu. Na agregatni ravni je izračunani

implicitni deflator zasebne potrošnje mogoče primerjati z indeksom CPI. Ker povprečne vrednosti niso cene in zaradi razlik v zajetju³⁶ so dopuščene tudi razlike med obema merama sprememb cen potrošnega blaga. Problemi, ki se pojavljajo pri deflatorjih, se nanašajo na razpoložljivost podatkov, saj niso dostopni tako hitro kot CPI, prav tako so večkrat revidirani (kar se seveda dogaja tudi v Sloveniji³⁷). Gibanja deflatorjev izražajo spremembe v sestavi izdatkov in prav tako spremembe v cenah (tega problema ni pri deflatorjih s fiksnimi utežmi). Ti deflatorji so koristni kot kontrola signalov, ki izhajajo iz drugih indeksov cen (The Economist Guide ..., 1998, str. 206–209).

Slika 5: Stopnje realne rasti BDP in zasebne potrošnje ter prispevek zasebne potrošnje h gospodarski rasti, 1996–2007

Opomba: Za leto 2007 podatki iz četrtletnih računov, ki še niso usklajeni z letnimi za 2006. H1 – polletje.
Vir: SURS, lastni izračuni.

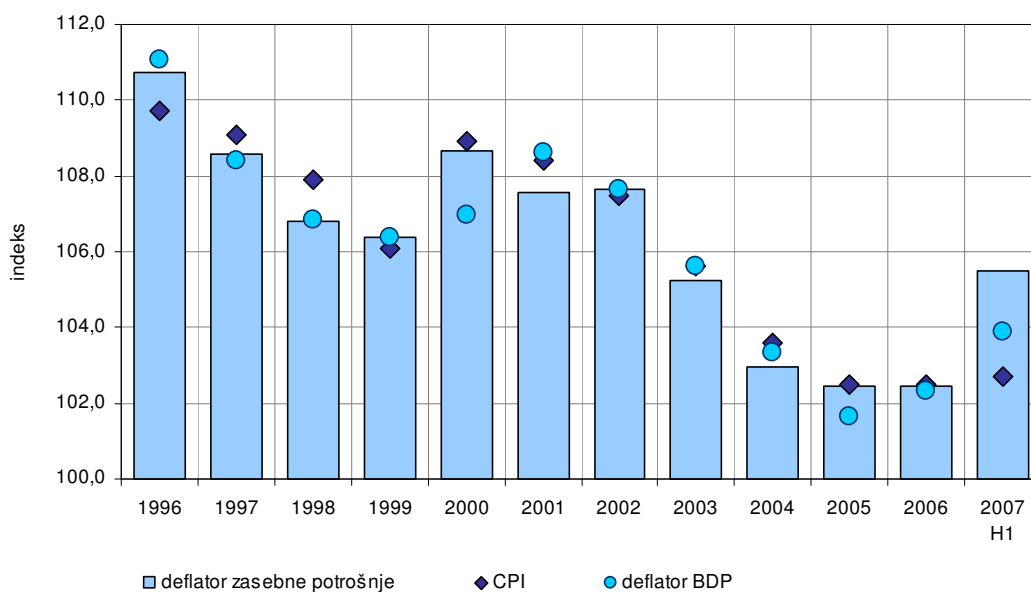
Slika 6 prikazuje implicitne deflatorje za zasebno potrošnjo in BDP ter gibanje indeksa cen življenjskih potrebščin v Sloveniji. V desetletnem obdobju je deflator glede na CPI beležil razmeroma visoka nihanja, vendar se v zadnjih letih giblje bližje CPI (v 2006 je bil enak, v 2005 pa le eno desetinko indeksne točko pod njim). V letu 2007 lahko pričakujemo še popravke deflatorja, saj je visok deflator večinoma posledica nove metodologije plačilne bilance, po kateri je izvoz potovanj po podatkih veljavnih ob objavi podatkov o BDP za drugo četrtletje upadel kar za 15,9 %, uvoz potovanj pa se je povečal za 9,3 % (gl. tudi pogl. 6.6).

Delež zasebne potrošnje v BDP se zmanjšuje (gl. Sliko 7); v opazovanem obdobju 1995–2006 se je zmanjšal za 6,4 odstotne točke (z 59,8 % na 53,4 %). To je predvsem posledica padanja deleža potrošnje gospodinjstev (z 58,5 % na 52,4 %), delež potrošnje NPISG pa je upadel z 1,3 % na 1,0 %. Vzroke za nihanje oziroma trendno zmanjševanje deleža lahko iščemo v povečevanju deleža drugih komponent BDP. Zaradi višje povprečne letne stopnje rasti od zasebne potrošnje v obdobju 1995–2006 se je delež bruto investicij povečal kar za 5,5 odstotne točke, za malenkost se je povečal tudi delež državne potrošnje in prispevek salda menjave s tujino (gl. tudi Tabelo 4).

³⁶ Deflatorji zasebne potrošnje v nasprotju s CPI vključujejo tudi pripisane stanovanjske najemnine.

³⁷ Deflator, ki je bil v nekem letu nižji od CPI, je lahko po reviziji višji; npr. za leto 2001 je po podatkih iz Statističnega letopisa 2003 znašal 108,8, ob reviziji podatkov leta 2005 pa le 107,6, CPI je v tem letu znašal 108,4.

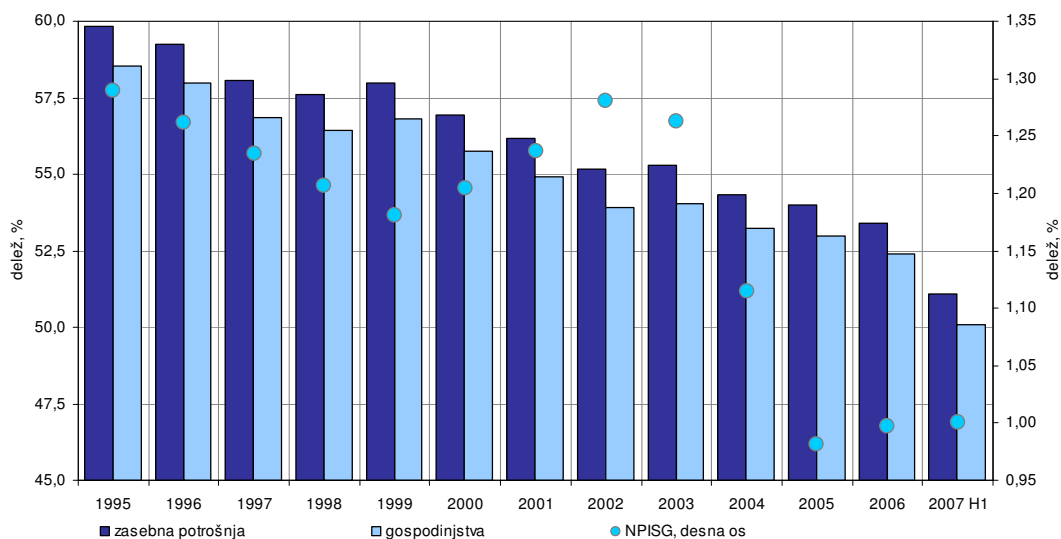
Slika 6: Implicitni deflatorji zasebne potrošnje in BDP ter indeks cen življenjskih potrebščin, 1996–2007

Opomba: Za leto 2007 podatki iz četrtletnih računov, ki še niso usklajeni z letnimi za 2006; za dodatno pojasnilo k deflatorju gl. tudi str. 29. H1 – polletje.

Vir: SURS, lastni izračuni.

Slika 7: Delež zasebne potrošnje in njenih komponent v BDP, 1995–2007

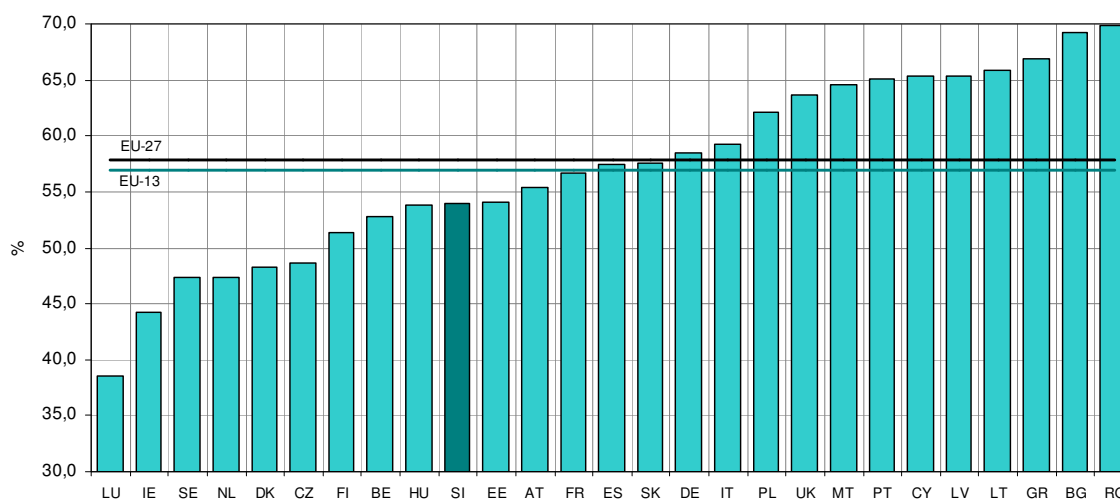

Opomba: H1 – polletje.

Vir: SURS.

V povprečju EU-27 (gl. Slika 8) je v letu 2006 zasebna potrošnja zajemala nekoliko višji delež v BDP (57,8 %) kot v Sloveniji (53,4 %). Razlika med najvišjim in najnižjim deležem v EU je več kot 30 odstotnih točk; članici z najnižjima deležema sta Luksemburg (38,5 %) in Irska (44,3 %), najvišje deleže pa imata Bolgarija (69,2 %) in Romunija (69,9 %). Delež bi se naj po napovedih UMAR v prihodnjih treh letih še rahlo znižal (za dobro odstotno točko), v prvih dveh letih predvsem zaradi še vedno hitrejše rasti naložb od rasti potrošnje, v letu 2009 pa zaradi manjše razlike med deležem izvoza in uvoza.

Slika 8: Delež zasebne potrošnje v BDP, države EU-27, 2006

Vir: Evrostat.

4.1 Potrošnja v letu 1999 in v obdobju 2003–2006

V nadaljevanju želimo izpostaviti rast potrošnje v letu **1999** in gibanje v zadnjih letih, tj. od leta 2003 naprej.

Leto 1999 izpostavljamo predvsem zaradi tega, ker je lep primer, kako lahko enkratni dogodek vpliva na vedenje gospodinjstev. V letu 1999 je namreč na potrošnjo vplivala predvsem julijska uvedba DDV, ki je zamenjal prejšnji davek na promet proizvodov in povzročil strah pred zvišanjem cen po njegovi uvedbi, tako pa višje trošenje pred tem (torej v prvi polovici leta). Potrošnja se je v tem letu realno povečala kar za 6,1 % (gospodinjstev za 6,0 %, NPISG pa za 7,3 %, kar je najvišja rast te komponente sploh). Potrošnja gospodinjstev na domačem trgu (za opredelitev gl. tudi Tabelo 4 na str. 24) se je povečala za 4,9 %, od tega so se za več kot v povprečju povečali izdatki v skupinah (gl. opredelitev v Tabeli 5 str. 30) komunikacije (realno za 18,4 %), pohištvo (12,4 %), raznovrstni proizvodi (9,9 %), zdravstvo (7,2 %), rekreacija (6,7 %) in transport (5,8 %). Pri dobrinah, razdeljenih po trajnosti, so najbolj porasli nakupi trajnih dobrin, in sicer realno za 12,1 %. K visoki rasti potrošnje rezidenčnih gospodinjstev (6,0 %) je bolj kot povečanje trošenja v tujini prispevalo realno znižanje vrednosti nakupov nerezidentov v Sloveniji (zato se je od potrošnje po domačem konceptu odštel manjši znesek), saj so se zmanjšali za kar 8,5 %; nakupi rezidentov v tujini, ki se prištevajo k potrošnji na domačem trgu, so se povečali le za 1,5 % (če se potrošnja rezidenčnih gospodinjstev poveča bolj od potrošnje na domačem trgu, gre pri tem lahko za visoko rast trošenja rezidentov v tujini ali nizko rast trošenja tujcev pri nas). Sledila so tri leta nizke oziroma zmerne rasti zasebne potrošnje (0,7 %; 2,7 %; 1,8 %), nato pa se je leta 2003 rast potrošnje ponovno okrepila (realno za 3,4 %) in odtlej vztraja na nekoliko višji ravni (3,0 %; 2,7 %; 4,0 %). K temu je prispevala tudi splošna konjunktura.

Glavna značilnost obnašanja gospodinjstev po letu **2003** je bila povečano zadolževanje (gl. tudi Ferk, 2007b). To je izhajalo predvsem iz treh virov – zniževanja obrestnih mer in tako padanja stroškov izposojanja, sprostitev sredstev iz Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme (NSVS) in povečanih nakupov trajnih dobrin. Dodali bi lahko še splošno gospodarsko konjunkturo, razvoj samega finančnega trga in razbremenjevanje dohodkov po prejšnjem večjem zadolževanju v letu 1999.

Zadolževanja prebivalstva je nekako sovpadalo z novim zagonom v ciklu povečevanja nakupov trajnih dobrin v letu 2003 kot posledici razdolževanja prebivalstva po zadnjem večjem zadolževanju leta 1999, ki ga je po navadi mogoče zaznati s kazalnikom prvih registracij avtomobilov in se pojavlja na približno štiri leta. Toda rast prvih registracij osebnih avtomobilov se je umirila že v drugem četrletju 2004 po enem letu pospešene rasti, v zadnjem četrletju 2004 pa je bila že negativna, medtem ko se je zadolževanje nadaljevalo (gl. tudi pogl. 6.4).

Če smo v letu 1999 lahko zaznali en sam vzrok za povečano zadolževanje (že omenjeni nakupi pred uvedbo DDV), zadolževanje pa je takoj zatem upadlo, je slednje tokrat pomenilo prehod na višjo raven zadolženosti. V primerjavi z letom 1999, ko smo predvsem trošili za nove avtomobile in so najbolj porasla kratkoročna posojila, smo v obdobju od leta 2003 pospešeno najemali dolgoročna posojila.

V letu **2004** je bilo kar nekaj razlogov za mogoče pregrevanje gospodarstva preko zasebne potrošnje, vendar se to ni zgodilo (po zadnji reviziji BDP je potrošnja v tem letu realno porasla za 3,0 % in je sicer za 0,2 odstotne točke prehitela rast BDP). Eno od tveganj za večje trošenje v letu 2004 je bilo potencialno trošenje, ki bi izhajalo iz sredstev tistih slabih dveh tretjin varčevalcev prve NSVS, ki naj ne bi prihranili dovolj za nakup stanovanja in bi ta privarčevani denar potrošili za druge dobrine. Vendar večjega prelivanja teh sredstev v potrošnjo ni bilo zaznati. Del se jih je verjetno prelil tudi v nadaljnje varčevanje (stanovanjsko, rentno ipd.) oziroma naložbe (v življenjska zavarovanja, vrednostne papirje, vzajemne sklade ipd.), del pa porabil tudi za poplačilo starih posojil. V prid manjšemu tveganju za povečano trošenje je bilo tudi, da varčevalci varčujejo samo za obnovo stanovanja ali hiše oziroma njeno gradnjo, to pa lahko financirajo tudi postopoma. Poleg tega so nekateri od njih že imeli stanovanje, ki so ga želeli zamenjati za večjega, kar bi pomenilo, da se med naložbe šteje samo razlika med vrednostjo starega in novega stanovanja (Pomladansko poročilo 2005, 2005, str. 39–41). Sprostitiv NSVS je sovpadala z letom vstopa v EU, ki naj bi povečal optimizem potrošnikov; kazalec zaupanja potrošnikov (gl. pogl. 6.2) se je povečal za malenkost (le za slabo odstotno točko in pol: z –20,2 v letu 2003 na –18,8), vendar predvsem v drugi polovici leta, najvišjo vrednost dotlej pa je dosegel v oktobru omenjenega leta. V skladu s približevanjem EMU in ob vstopu v ERM II so se obrestne mere zniževale, kar je posledično pomenilo cenejše zadolževanje za prebivalstvo in večjo možnost trošenja.

V letu **2005** je potrošnja porasla za 2,7 %. Potrošniki so bili manj optimistični kot leto prej (–19,3), prve registracije osebnih vozil pa so upadle (za 4,9 %). Le kazalnik prihodka v trgovini na drobno (6,8 %; leto prej 3,4 %) je nakazoval na višje trošenje.

Po prvi letni oceni za **2006** (Bruto domači proizvod, temeljni agregati ..., 2007³⁸) se je potrošnja lani povečala za 4,0 %. Medtem je po še vedno veljavnih četrletnih računih v omenjenem letu dosegla za 0,7 odstotne točke nižjo rast (3,3 %). Četrletni računi bodo z letnimi usklajeni decembra 2007, takrat bomo lahko ugotovili tudi četrletno dinamiko lanskega trošenja in hkrati ali je bilo trošenje ob koncu leta kaj večje zaradi uvedbe evra.

³⁸ Revizija BDP za obdobje 2000–2006 je bila tudi metodološka, v BDP so bile namreč prvič vključene tudi ilegalne in namerno neregistrirane dejavnosti.

5 STRUKTURA POTROŠNJE GOSPODINJSTEV V SLOVENIJI IN EU

Struktura potrošnje je eden od kazalnikov razvitosti gospodarstva in blaginje prebivalstva, saj se z večanjem slednje izdatki za hrano in osnovne življenjske dobrine manjšajo, narašča pa delež za storitve, torej za kulturo, rekreacijo, izobraževanje ipd. Te povezave so znane tudi kot Engelovi zakoni, imenovani po nemškem ekonomistu iz 19. stoletja, ki je proučeval razpoložljiva in porabljena sredstva družin ter strukturo potrošnje in je iz dobljenih rezultatov sestavil štiri zakone (Turk, 1963, str. 26):

- ko dohodki rastejo, delež izdatkov za hrano pada;
- delež izdatkov za obleko in obutev je neodvisen od višine dohodkov;
- delež izdatkov za stanovanje, kurjavo in razsvetljavo je neodvisen od višine dohodkov;
- delež izdatkov za različne namene (razvedrilo, higieno, osebne storitve ipd.) se povečuje, če se večajo dohodki.

S tega vidika želimo predstaviti strukturo potrošnje. Najprej bomo strukturo potrošnje po namenu⁹⁹ in vrstah dobrin analizirali za Slovenijo v obdobju 1995–2006. Nato pa bomo strukturo po namenu predstavili še v primerjavi s povprečno strukturo potrošnje EU-27 (zadnji podatki so na voljo za leto 2005), medtem ko potrošnje po trajnosti (oziroma po vrstah proizvodov) Evrostat ne objavlja.

Izdatki gospodinjestev za končno potrošnjo se glede na namen delijo po klasifikaciji COICOP (ki jo bomo uporabljali v nadaljevanju in jo prikazujemo v Tabeli 5) in po vrstah, ki temeljijo na trajnosti proizvodov (gl. spodnji del Tabele 6). Tako izdatke za dobrine in storitve delimo na trajne, poltrajne in netrajne proizvode, posebna skupina pa so storitve. Pri tem so trajni proizvodi tisti, ki imajo predvideno trajanje precej daljše od enega leta, njihova vrednost pa je sorazmerno velika; za poltrajne proizvode je predvidena doba trajanja leto ali nekaj več, njihova vrednost ni prav velika, medtem pa je za netrajne proizvode predvidena doba trajanja krajša od enega leta, storitve pa so dobrine, ki se porabijo v trenutku nabave (SURS, 1998, str. 7; Dernburg in Duncan, 1963, str. 31). Netrajne dobrine so pretežno nujne življenjske potrebščine, po katerih je povpraševanje razmeroma neelastično, njihova nabava pa ne more biti odložena. V nasprotju s tem je trošenje za trajne dobrine bolj spremenljivo, saj imajo pomembno vlogo pri gospodarskem ciklu. Ker so trajne in imajo visoko ceno ter lastnosti premoženja, se njihov nakup lahko odloži na primernejši čas, ko gospodarstvo okrevi ali je visoko v ciklu; takrat bodo trajne dobrine prve, ki bodo nadomestile prejšnji izpad potrošnje, in naj bi bile močna sila, ki gospodarstvu pomaga iz recesije (Su, 1996, str. 107).

5.1 Struktura potrošnje v Sloveniji po namenu in trajnosti/vrsti proizvodov

Struktura potrošnje po namenu in trajnosti proizvodov je narejena na podlagi izdatkov na potrošnjo na domačem trgu (spomnimo – ta vključuje trošenje tujcev pri nas, ne vključuje pa trošenja rezidentov v tujini; gl. spodnji del Tabele 6 na str. 31).

V strukturi po namenu, ki jo prikazuje Tabela 6 na str. 31, se je v opazovanem obdobju 1995–2006 absolutno najbolj zmanjšal delež izdatkov za hrano (za 3,6 odstotne točke), sledi skupina transport (za 1,2 odstotne točke), nato pa skupini alkoholne pijače ter obleka in obutev (0,8 odstotne točke). Najbolj se je povečal delež v skupinah rekreacija in komunikacije (za 1,9 odstotne točke) in v skupini zdravstvo (za 1,3 odstotne točke).

⁹⁹ Strukturo potrošnje po namenu lahko ugotavljamo tudi iz podatkov APG (anketni podatki), vendar se objavljajo sredi leta t za leto $t-2$, poleg tega podatki niso popolnoma primerljivi med državami.

To nam pri tako različnih deležih skupin ne daje najbolj prave informacije, zato moramo pogledati relativne spremembe deležev. Tudi relativno se je najbolj znižal delež skupine hrana (za dobro petino na 14,4 %) ter alkohol in obleka (z 5,8 % na 5,0 % oziroma z 6,3 % na 5,5 %). Kar za enkrat pa se je povečal delež izdatkov za skupino komunikacije, visok porast deleža (za več od polovice) je bilo zaznati tudi v skupini zdravstvo (ki zajema 3,5 %), za dobro tretjino se je povečal delež skupine izobraževanje (na 1,2 %) in za dobro petino (na 9,9 %) delež skupine rekreacija in kultura.

Tabela 5: Klasifikacija COICOP – izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu

Št.	Klasifikacija COICOP	Uporabljeno skrajšano ime	Vsebina na drugi ravni
01	hrana in brezalkoholne pijače	hrana	hrana, brezalkoholne pijače
02	alkoholne pijače, tobak in mamila	alkohol	alkoholne pijače, tobak, mamila
03	obleka in obutev	obleka	obleka, obutev
04	stanovanjske najemnine, voda, energija	stanovanje	dejanske najemnine, pripisane najemnine, tekoče vzdrževanje in popravila, vodarina in druge stanovanjske storitve, elektrika, plin in drugo kurivo
05	pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje	pohištvo	pohištvo, preproge, popravila, tekstil za gospodinjstvo, štedilniki, hladilniki, pralni stroji itd., steklenina, jedilni pribor in posoda, orodje in pribor za hišo in vrt, blago in storitve za čiščenje stanovanja
06	zdravstvo	zdravstvo	farmacevtski proizvodi in terapevtska oprema, nebolnišnične storitve, bolnišnične storitve
07	transport	transport	nakup vozil, blago in storitve za vozila, transportne storitve
08	komunikacije	komunikacije	poštne storitve, telefonska in telefaks oprema, telefonske, telegrafске in teleks storitve
09	rekreacija in kultura	rekreacija	avdioviz., fotooprema in računalniška oprema, popravila, drugo trajno rekreacijsko in kulturno blago, drugi rekreac. proizvodi, vrtnarjenje in male živali, rekreacijske in kulturne storitve, časopisi, knjige in pisalne potrebščine, počitniški paketi
10	izobraževanje	izobraževanje	predšolsko in osnovnošolsko, srednješolsko, fakultetno in breznivojsko izobraževanje
11	hoteli, kavarne, restavracije	hoteli	gostinstvo, nastanitvene storitve
12	raznovrstni proizvodi in storitve	raznovrstni proizvodi	osebna nega, drugi osebni proizvodi, socialno varstvo, zavarovanje, finančne storitve, druge storitve

Vir: UNSD, SURS.

V opazovanih desetih letih so gospodinjstva realno (gre za spremembo obsega) najbolj povečala izdatke za komunikacije (3,2-krat) in zdravstvo (ki so jih podvojila). Nadpovprečno rast (potrošnja gospodinjstev na domačem trgu se je v tem obdobju realno povečala za 38,9 %) so dosegli tudi izdatki v skupinah rekreacija (realno so se povečali za 82,4 %), pohištvo (68,0 %), raznovrstni proizvodi (62,6 %), obleka in obutev (56,7 %) ter izobraževanje (54,1 %). Edina skupina, v kateri se je vrednost izdatkov realno zmanjšala, je skupina alkoholne pijače in tobak (za 4,4 %).

Tabela 6: Deleži (v %) izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po namenu in vrstah proizvodov, Slovenija

Skupina	1995	2000	2006
01 hrana in brezalkoholne pijače	18,0	16,9	14,4
02 alkoholne pijače, tobak in mamila	5,8	5,5	5,0
03 obleka in obutev	6,3	6,2	5,5
04 stanarina, voda, energija	18,8	18,9	18,8
05 pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje	5,8	5,9	5,9
06 zdravstvo	2,2	3,3	3,5
07 promet	17,4	15,9	16,2
08 komunikacije	1,8	2,3	3,7
09 rekreacija in kultura	8,0	9,3	9,9
10 izobraževanje	0,9	0,9	1,2
11 hoteli, kavarne in restavracije	7,1	6,5	6,6
12 raznovrstni proizvodi in storitve	8,0	8,5	9,4
izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu	100,0	100,0	100,0
trajno blago	13,2	10,7	11,2
poltrajno blago	10,5	10,2	9,1
netrajno blago	38,4	39,6	37,3
storitve	37,9	39,6	42,5
plus: neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini	3,7	3,4	2,9
minus: neposredni nakupi nerezidenčnih gospodinjstev na domačem trgu	8,6	8,4	8,4
izdatki rezidenčnih gospodinjstev za končno potrošnjo	95,1	95,0	94,5

Opomba: Deleži prikazani v odstotku izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu v tekočih cenah. Gl. tudi Tabelo 5.
Vir: SURS, lastni preračuni.

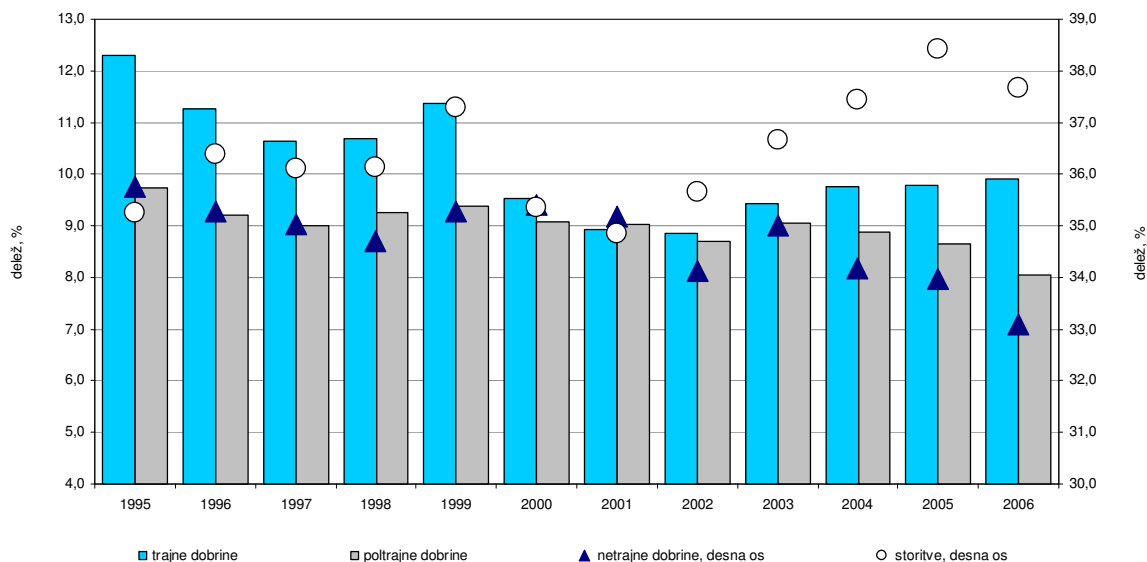
V strukturi potrošnje po namenu se je med letoma 1995 in 2006 struktura izdatkov slovenskih gospodinjstev razmeroma spremenila. Pred enajstimi leti so gospodinjstva največji delež izdatkov namenila za skupino stanovanje, sledili pa so izdatki za skupino hrana ter promet (gl. sliko). Omenjene tri skupine izdatkov so zasedale prva tri mesta tudi v lanskem letu, vendar so gospodinjstva večji delež kot za hrano (14,4 %), namenila za promet (16,2 %). Skupina stanovanje je ohranila najvišji, 18,8-odstotni, delež. Najmanjši delež slovenska gospodinjstva namenjajo za izobraževanje (1,2 %), ki mu sledita skupini zdravstvo (3,5 %) in komunikacije (delež se je od leta 1995 podvojil in je v letu 2006, ko je prehitel delež za zdravstvo, znašal 3,7 %).

Če smo še leta 1995 največji delež izdatkov glede na trajnost dobrin namenjali za netrajno blago (38,4 %), to mesto zdaj zasedajo storitve (lani 42,5 %). Delež izdatkov za storitve je edini, ki se je povečal. Najbolj se je zmanjšal delež trajnih dobrin, kateri rast med leti najbolj niha – visoka je bila leta 1999 (ob že večkrat omenjeni uvedbi DDV je znašala 12,1 %), naslednje leto je sledil podobno visok padec (– 12,7 %). V zadnjih štirih pa se te vrste izdatki spet krepijo – v povprečju so se na leto povečevali realno za 9,1 % (v letu 2006 so dosegli celo doslej najvišjo, 14-odstotno realno, rast), kar je v skladu z razmeroma visoko rastjo zadolževanja gospodinjstev v tem obdobju, ki je po navadi potrebno za nakup teh dobrin (stanovanjska oprema, gospodinjski aparati, avtomobili, gradbeni material ipd.; gl. tudi str. 27–28).

Na Sliki 9 prikazujemo deleže posameznih vrst dobrin po trajnosti v razpoložljivem dohodku. Najopaznejše je gibanje deleža storitev in netrajnih dobrin, pri katerem se delež razpoložljivega dohodka, namenjen za prve, od leta 2002 veča, za zadnje pa gospodinjstva namenjajo vse manjši delež dohodka. Delež poltrajnih dobrin je razmeroma stabilen, čeprav v zadnjih letih pada, medtem ko je delež trajnih dobrin v času različen – delež se je po letu 1999 v primerjavi s predhodnim obdobjem zmanjšal in ni več dosegel prejšnje ravni, zdaj pa ponovno rahlo narašča. Glede na pričakovano krepitev storitev in relativno počasnejšo rast cen trajnih dobrin kot na začetku opazovanega obdobja ocenjujemo, da ravni z začetka obdobja ne bo dosegel.

Posledično se je zaradi zmanjšanja deleža nakupov tujcev pri nas (z 8,6 % na 8,4 %) delež izdatkov rezidenčnih gospodinjstev v izdatkih na domačem trgu povečal (v letu 2006 je tako znašal 0,2 odstotne točke več kot leta 1995).

Slika 9: Deleži dobrin, razdeljenih po trajnosti, v razpoložljivem dohodku, 1995–2006, v %

Vir: SURS, UMAR, lastni preračuni.

Kuzmin (2002) je, sicer na podatkih APG, proučeval, v kolikšni meri spremembe v strukturi osebne potrošnje v Sloveniji vplivajo na gospodarsko aktivnost oziroma konjunkturna gibanja (na povečanje proizvodnje, dodane vrednosti, zaposlenosti), pri čemer je izhajal iz input-output analize. Ugotovil je, da spremembe v strukturi potrošnje v obdobju 1995–2000 v smislu zmanjšanja izdatkov za osnovne življenjske potrebščine (mednje je štel hrano, pijačo in tobak) in povečanje deleža drugih (luksuznih) dobrin v Sloveniji niso prispevale k povečanju gospodarske aktivnosti, prej nasprotno; razlog bi lahko iskali v tem, da se je potrošnja prestrukturirala v smeri proizvodov, ki imajo razmeroma nižje multiplikativne učinke na povečanje proizvodnje kot pa življenjske potrebščine.

5.2 Primerjava strukture potrošnje po namenu v Sloveniji in EU

Namen primerjave z EU je ugotavljanje podobnosti strukture EU⁴⁰ in Slovenije. Strukturo lahko primerjamo v obdobju 1995–2005 za EU-27, pri izračunu pa so uporabljeni podatki v tekočih cenah v standardu kupne moči (SKM). Najprej primerjamo vrednost izdatkov za potrošnjo po skupinah na prebivalca, nato pa strukturo na ravni gospodinjstev.

Tabela 7 in Slika 10 (slednja je na str. 34) prikazujeta, kolikšen delež vrednosti izdatkov na prebivalca EU-27 dosegamo v Sloveniji. V letu 2005 je vrednost izdatkov prebivalca Slovenije dosegla 85,8 % vrednosti izdatkov povprečnega Evropejca, pred petimi leti 80 %, pred desetimi leti pa nekaj več kot tri četrtine (77,4 %).

⁴⁰ V objavljene podatke za EU-27 je seveda vključena tudi Slovenija. Menimo pa, da to ne otežuje analize, saj delež izdatkov v Sloveniji v opazovanem obdobju predstavlja le 0,3 % celotnih izdatkov EU-27, zato smo se odločili, da ni treba narediti seštevka za 26 držav posebej, saj bi jih morali za vsako državo narediti tudi po vseh 12 skupinah, kar bi bil zelo dolgotrajen postopek.

Izdatke evropskega potrošnika smo dosegali kar v polovici od dvanajstih skupin (hrana, alkohol, promet, zdravje, komunikacije in izobraževanje). Izdatki za hrano so že v letu 1995 dosegli evropsko raven, vendar smo v letu 2000 spet porabili več kot v EU, v letu 2005 pa smo ponovno dosegli evropsko raven. V skupini alkohol smo našo raven izdatkov zmanjšali (v letu 1995 smo evropsko raven presegli kar za tretjino, leta 2000 pa za četrtno). V celotnem obdobju so naši izdatki na prebivalca za izobraževanje enaki evropskim, izdatki za transport pa v začetnem in končnem opazovanem letu, medtem ko so bili leta 2000 nekoliko nižji. Do leta 2005 smo dohiteli evropsko raven tudi v skupinah komunikacije in zdravje, medtem ko smo še leta 2000 v prvi dosegali le dve tretjini izdatkov (leta 1995 polovico), v drugi pa tri četrtine izdatkov (tretjino v letu 1995) evropskega potrošnika.

Tabela 7: Delež doseganja in vrednost izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na prebivalca po skupinah COICOP, Slovenija v primerjavi z EU

Skupina	delež doseganja, v %			vrednost v SKM, 2005	
	1995	2000	2005	EU-27	Slovenija
skupaj	77,4	80,0	85,8	12.700	10.900
01	100,0	107,1	100,0	1.600	1.600
02	133,3	125,0	100,0	500	500
03	66,7	71,4	85,7	700	600
04	70,6	77,3	75,0	2.800	2.100
05	66,7	71,4	87,5	800	700
06	33,3	75,0	100,0	400	400
07	100,0	93,3	100,0	1.700	1.700
08	50,0	66,7	100,0	400	400
09	71,4	72,7	91,7	1.200	1.100
10	100,0	100,0	100,0	100	100
11	71,4	60,0	63,6	1.100	700
12	55,6	58,3	71,4	1.400	1.000

Legenda: 01 – hrana in brezalkoholne pijače; 02 – alkoholne pijače, tobak in mamila; 03 – obleka in obutev; 04 – stanarina, voda, energija; 05 – pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje; 06 – zdravstvo; 07 – promet; 08 – komunikacije; 09 – rekreacija in kultura; 10 – izobraževanje; 11 – hoteli, kavarne in restavracije; 12 – raznovrstni proizvodi in storitve.

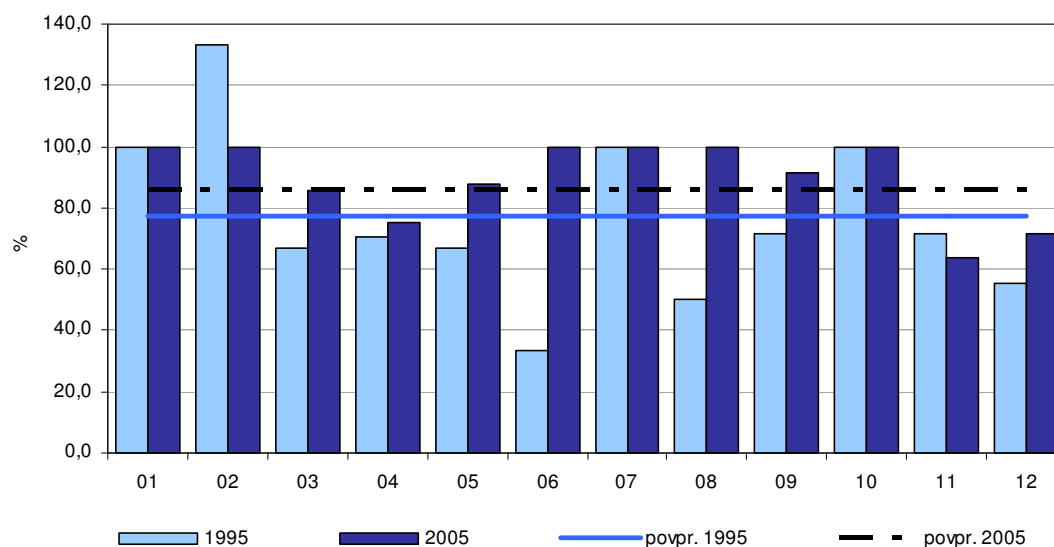
Opomba: Deleži za Slovenijo v odstotkih evropskih izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu; vrednosti v SKM v tekočih cenah.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

Tudi izdatki za pohištvo in rekreacijo nekoliko presegajo povprečni delež doseženih izdatkov na prebivalca v EU (tj. 85,8 %, kolikor dosegajo tudi izdatki za pohištvo). Medtem ko pri vrednosti izdatkov na prebivalca najbolj zaostajamo pri skupini hoteli, saj dosegamo le 63,3 % evropskih izdatkov ter pri skupinah raznovrstne storitve (71,4 %) in stanovanje (75,0 %).

Tako v EU kot v Sloveniji se je v opazovanem obdobju najbolj povečala vrednost potrošnje na prebivalca v skupini komunikacije (v Sloveniji nominalno 4-krat, v EU pa 2-krat; gl. Slika 11). Enako rast kot izdatki za komunikacije so v Sloveniji dosegli še izdatki za zdravstvo, poleg tega pa se je v dveh skupinah – rekreacija in raznovrstni proizvodi – vrednost izdatkov podvojila. Višja rast od rasti izdatkov na prebivalca v EU v omenjenih skupinah, je omogočila krepitev deležev teh skupin v strukturi naše potrošnje in približevanje oziroma preseganje (gl. Tabela 8 na str. 35) deležev v EU.

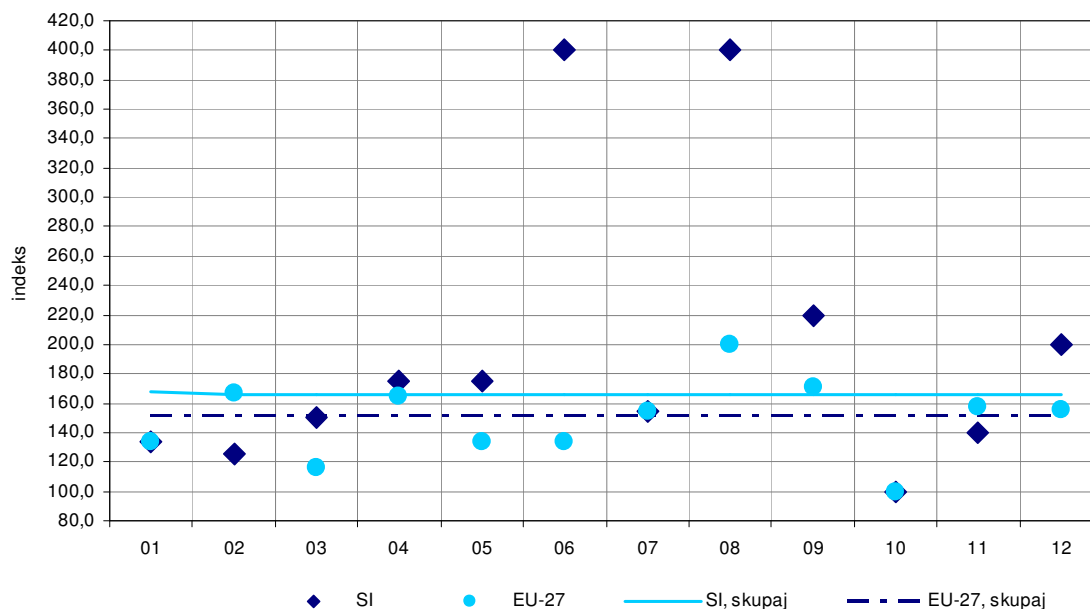
Slika 10: Doseganje izdatkov na prebivalca v EU, Slovenija, 1995 in 2005

Legenda: 01 – hrana in brezalkoholne pijače; 02 – alkoholne pijače, tobak in mamila; 03 – obleka in obutev; 04 – stanarina, voda, energija; 05 – pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje; 06 – zdravstvo; 07 – promet; 08 – komunikacije; 09 – rekreacija in kultura; 10 – izobraževanje; 11 – hoteli, kavarne in restavracije; 12 – raznovrstni proizvodi in storitve.

Opomba: Deleži za Slovenijo v odstotkih evropskih izdatkov na prebivalca za končno potrošnjo na domačem trgu; vrednosti v SKM v tekočih cenah.
Vir: Evrostat – New Cronos.

Slika 11: Rast vrednosti izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev na prebivalca po skupinah COICOP v obdobju 1995–2005, Slovenija in EU

Legenda: 01 – hrana in brezalkoholne pijače; 02 – alkoholne pijače, tobak in mamila; 03 – obleka in obutev; 04 – stanarina, voda, energija; 05 – pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje; 06 – zdravstvo; 07 – promet; 08 – komunikacije; 09 – rekreacija in kultura; 10 – izobraževanje; 11 – hoteli, kavarne in restavracije; 12 – raznovrstni proizvodi in storitve.

Opomba: Preračun iz vrednosti v SKM v tekočih cenah.
Vir: Evrostat, lastni preračuni.

Tabela 8: Struktura izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po skupinah COICOP, Slovenija in EU, v %

Skupina	1995		2000		2005	
	Slovenija	EU-27	Slovenija	EU-27	Slovenija	EU-27
01	18,0	14,5	16,9	13,0	14,6	12,8
02	5,8	3,7	5,5	3,7	5,0	3,6
03	6,3	6,8	6,2	6,3	5,8	5,8
04	18,8	20,7	18,9	20,5	19,0	21,7
05	5,8	7,1	5,9	6,8	6,0	6,3
06	2,2	3,2	3,3	3,2	3,6	3,5
07	17,4	13,2	15,9	13,9	15,8	13,5
08	1,8	1,9	2,3	2,5	3,5	2,8
09	8,0	9,0	9,3	9,7	9,8	9,5
10	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0
11	7,1	8,2	6,5	8,7	6,5	8,9
12	8,0	10,8	8,5	10,7	9,2	10,7

Legenda: 01 – hrana in brezalkoholne pijače; 02 – alkoholne pijače, tobak in mamila; 03 – obleka in obutev; 04 – stanarina, voda, energija; 05 – pohištvo, gospodinjska oprema in vzdrževanje; 06 – zdravstvo; 07 – promet; 08 – komunikacije; 09 – rekreacija in kultura; 10 – izobraževanje; 11 – hoteli, kavarne in restavracije; 12 – raznovrstni proizvodi in storitve.

Opomba: Deleži za Slovenijo v odstotkih evropskih izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu; vrednosti v SKM v tekočih cenah.

Vir: Evrostat, lastni preračuni.

V primerjavi z državami EU so gospodinjstva v Sloveniji v letu 2005 namenila večji delež izdatkov predvsem za alkohol, komunikacije, izobraževanje, promet in hrano. Gledano z vidika absolutnih primerjav, Slovenija najbolj presega delež EU pri skupinah promet (za 2,3 odstotne točke), hrana (1,8 odstotne točke) in alkohol (1,4 odstotne točke), v relativnem smislu pa je največja razlika v deležu potrošnje v nazadnje omenjeni skupini, saj ta delež presega evropskega kar za 40 %. Zanimivo je, da tudi delež pri skupini komunikacije presegamo razmeroma veliko (za 28,0 %) ⁴¹. Največja razlika pri skupinah, pri katerih v Sloveniji namenimo nižji delež izdatkov kakor v EU je v skupinah stanovanje (2,8 odstotne točke oziroma za dobro desetino manjši delež), hoteli (2,4 odstotne točke oziroma dobro četrtino manjši delež) in raznovrstne storitve (1,4 odstotne točke manj oziroma za dobro desetino manjši delež). Nekoliko manjši delež je tudi pri pohištvu. Delež izdatkov, ki ga gospodinjstva namenijo za zdravstvo, pa tudi za obleko in rekreacijo, je v Sloveniji na podobni ravni kot v državah EU.

Med državami EU namenijo najvišji delež izdatkov za hrano v Litvi (kar 26,5 %), pa tudi Latviji in na Poljskem, katerih delež presega petino vseh izdatkov; najmanj pa na Irskem (8,3 %) in v Luksemburgu (9,3 %). Za alkohol največ porabijo madžarska (8,3 %) in estonska gospodinjstva (8,1 %), najmanj pa Italijani (le 2,6 %), pa tudi Nizozemci, Avstrijci in Španci namenijo tej skupini manj kot 3 % izdatkov. Litvanci in Italijani med državljanji EU največ namenijo za obleko (8 %), za skupino stanovanje pa največ namenijo na Finskem in Slovaškem (več kot četrtino), najmanj pa na Malti in Cipru (dobro desetino izdatkov). Za promet Luksemburžani namenijo kar 19,0 %, medtem ko Slovaki in Poljaki le 8,7 %. V Združenem Kraljestvu največ porabijo za rekreacijo in kulturo (12,6 %), polovico manjši delež pa namenijo tej skupini v Litvi. Španci namenijo kar 18,9 % za skupino hoteli, medtem ko madžarska, nizozemska in švedska gospodinjstva le 5 %.

⁴¹ Vendar pa to ni posledica manj razvitih novih članic, ki so se EU pridružile v letih 2004 in 2007, saj recimo presegamo tudi delež Evroobmočja in EU-15.

6 KRATKOROČNI KAZALNIKI TROŠENJA IN NJIHOVA POVEZANOST S POTROŠNJO GOSPODINJSTEV

Ker se četrtletni podatki iz nacionalnih računov objavijo šele 70 dni po koncu četrtletja, letni pa 270 dni po koncu leta (Letni program statističnih raziskovanj za 2006, 2005), se pri spremljanju potrošnje opiramo na nekatere kratkoročne kazalnike.⁴²

Kratkoročni kazalniki trošenja, ki jih spremlja UMAR⁴³, so:

- na strani virov za trošenje prejemki prebivalstva (podatek AJPES),
- na strani trošenja pa:
 - podatki Ankete o mnenju potrošnikov (SURS),
 - obseg prihodka v trgovini na drobno (SURS),
 - prve registracije osebnih avtomobilov (DUNZ),
 - uvoz za široko potrošnjo (SURS) ter
 - uvoz in izvoz potovanj (BS).

Žal pa nimamo kazalnika, s katerim bi lahko spremljali izdatke za storitve.

V nadaljevanju bomo navedene kazalnike opisali in opredelili njihovo povezanost s potrošnjo (za izračune korelacij gl. Ferk, 2007a).

6.1 Prejemki prebivalstva

Ker bilance razpoložljivega dohodka, ne sestavljamo na mesečni oziroma četrtletni ravni (zaradi razlogov navedenih v pogl. 3.1), kot kratkoročni kazalnik dohodka opazujemo prejemke prebivalstva. Na Sliki 12 je razvidna primerjava med stopnjami rasti razpoložljivega dohodka, sredstev za zaposlene (ki zajemajo več kot tri četrtine razpoložljivega dohodka, gl. Tabela 3 na str. 20) in prejemkov prebivalstva. Opazimo lahko, da je dinamika gibanja vseh treh komponent od leta 2002 precej podobna.

Tako poimenovani prejemki prebivalstva zajemajo maso čistih plač in drugih prejemkov iz delovnega razmerja (po podatkih AJPES⁴⁴) ter transferje posameznikom in gospodinjstvom po podatkih konsolidirane globalne bilance javnega financiranja MF.

Z istim statističnim raziskovanjem dobimo tudi podatke o prejemkih po pogodbah o delu in avtorskih honorarjih ter povračilih stroškov v zvezi z delom in drugih prejemkih; slednji zajemajo prejemke za prehrano med delom, prevoz na delo in z dela, prejemke za službena potovanja, regres za letni dopust, odpravnine ob upokojitvi in jubilejne nagrade itd., pa tudi plačila za študentsko delo.

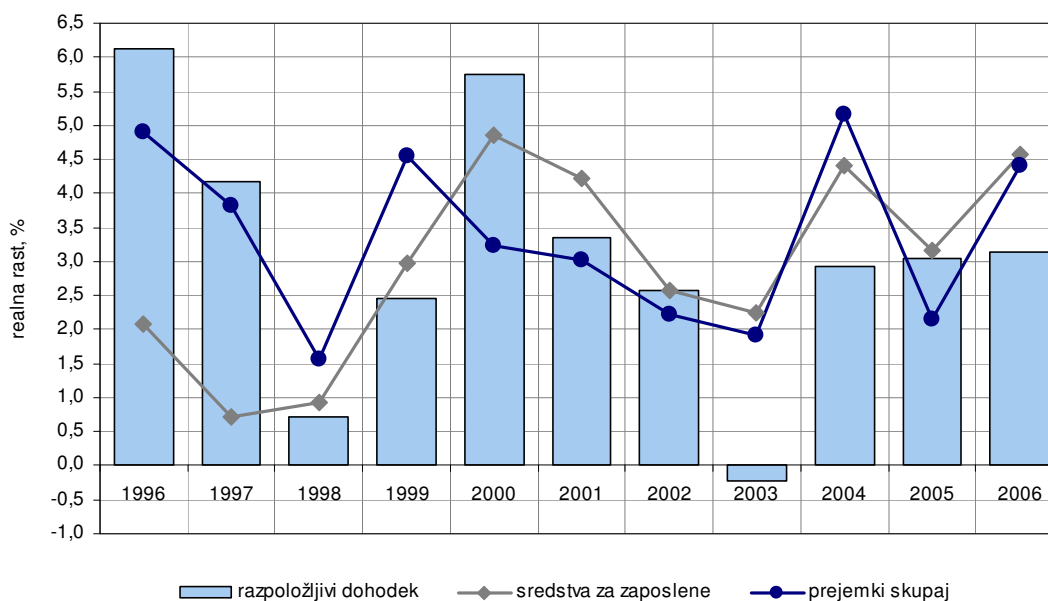
⁴² Za neposredno spremljanje potrošnje NPISG nimamo kratkoročnih kazalnikov. SURS za oceno potrošnje NPISG kot vir (Viri in metode ocenjevanja ..., 2006, str. 22) uporablja dva podatkovna vira – prvi je za pravne osebe zasebnega prava, razdeljene na tržne enote in enote, ki zagotavljajo gospodinjstvom netržne storitve; iz računovodskih izkazov za društva pa se v ocene nacionalnih računov vključijo samo enote z vsaj minimalno zaposlenostjo.

⁴³ Gl. tudi publikacije UMAR: Ekonomsko ogledalo, Pomladansko poročilo (zadnjič izšlo 2006), Jesensko poročilo (zadnjič izšlo 2006), Ekonomski izzivi (prvič izšlo 2007).

⁴⁴ Mesečno statistično raziskovanje o izplačanih plačah in regresu za letni dopust temelji na podatkih iz posebnih obrazcev, ki jih AJPES predlagajo pravne osebe ob izplačilu plač in regresa za letni dopust (Predstavitev raziskovalne dejavnosti, 2006).

AJPES objavlja tudi podatke o socialnih transferjih⁴⁵, vendar bomo tu med prejemke šteli transferje posameznikom in gospodinjstvom iz KGBJF, torej kar dobijo gospodinjstva iz državnega proračuna. Podatki MF so bili v letu 2006 za 0,3 %, v letu 2005 pa za 3,2 % višji od podatkov AJPES, pri tem pa ne gre za iste podatke. Transferji MF namreč zajemajo: transferje brezposelnim, družinske prejemke in starševska nadomestila, transferje za zagotavljanje socialne varnosti, transferje vojnim invalidom, veteranom in žrtvam vojnega nasilja, pokojnine, nadomestila plač, boleznine, štipendije in drugo.

Slika 12: Primerjava realnih stopenj rasti razpoložljivega dohodka, prejemkov in sredstev za zaposlene, 1996–2006

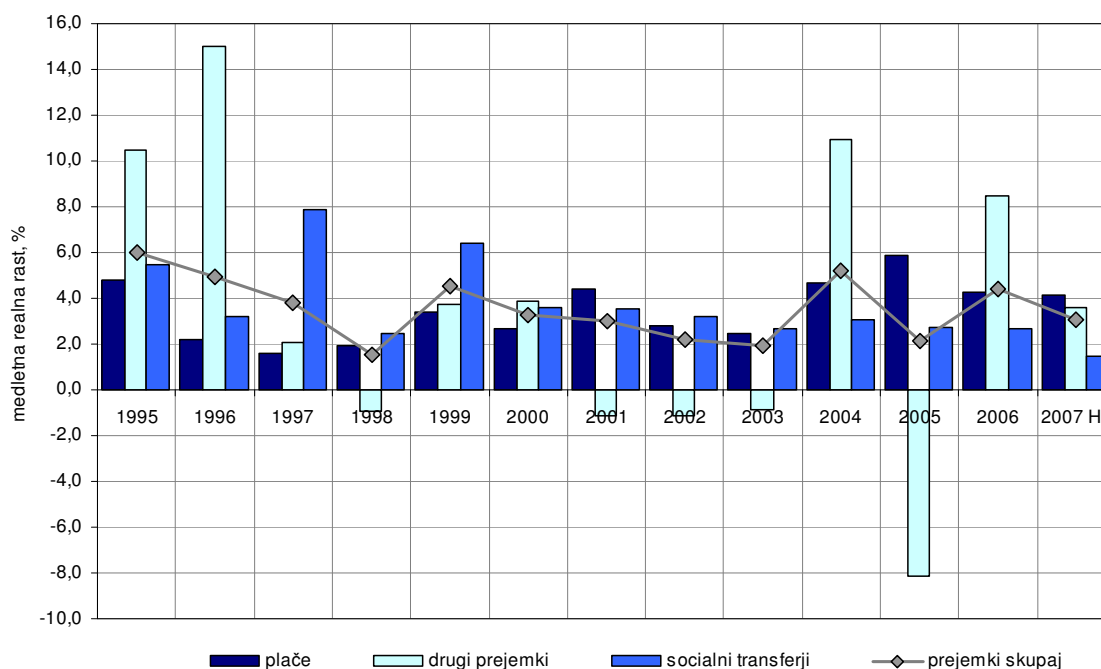

Vir: AJPES, MF, SURS, UMAR, lastni preračuni.

Največji delež prejemkov prebivalstva zajemajo plače (v letu 2006 nekaj manj od polovice, 46,7 %), sledijo socialni prejemki (36,2 %), najmanjši delež zajemajo drugi prejemki iz delovnega razmerja (17,1 %, od tega prejemki po pogodbah o delu in avtorskih pogodbah 2,1 % vseh prejemkov). Vendar slednji najbolj nihajo in tako imajo v nekaterih letih (npr. v obdobju 2004–2006) tudi nekaj vpliva na gibanje celotnih prejemkov (gl. Sliko 13). V omenjenem obdobju gibanje prejemkov narekuje sprememba davčne zakonodaje, saj so bili verjetno zaradi znižanja normiranih stroškov s spremembo dohodninskega zakona (Zakon o dohodnini, 2004), ki je začel veljati leta 2005, avtorski honorarji za prve mesece leta 2005 izplačani že v decembru 2004. V letu 2005 so se drugi prejemki realno zmanjšali, k čemur sta prispevala visoka osnova iz prejšnjega leta in verjetno tudi to, da so prejšnji prejemniki avtorskih honorarjev poiskali druge načine za zaslužek (zaposlitev, status samostojnega podjetnika itd.); v letu 2006 je spet višja stopnja rasti posledica nizke osnove iz prejšnjega leta.

⁴⁵ Transferji AJPES pa zajemajo transferje v gotovini, odtegljaje od samoprispevkov, nakazila dajatev in kazni iz prisilnih poravn na račune javnofinančnih prihodkov, odtegljaje od pokojnin za vračila potrošniških posojil, vključno z obrestmi, za članarine, odtegljaje za plačila vseh vrst zavarovanj itd., za plačila kupnine za odkup stanovanj po stanovanjskem zakonu, za vračila posojil razen potrošniških posojil, vključno z obrestmi (npr. vračila stanovanjskih kreditov), izplačila za socialno varnost, ki ne bremenijo delodajalcev, na račune pri izvajalcih plačilnega prometa, izplačila upravičencem iz tujine itd. (Navodilo o načinu ..., 2006).

Slika 13: Stopnje realne rasti prejemkov prebivalstva in njihovih komponent, 1996–2007

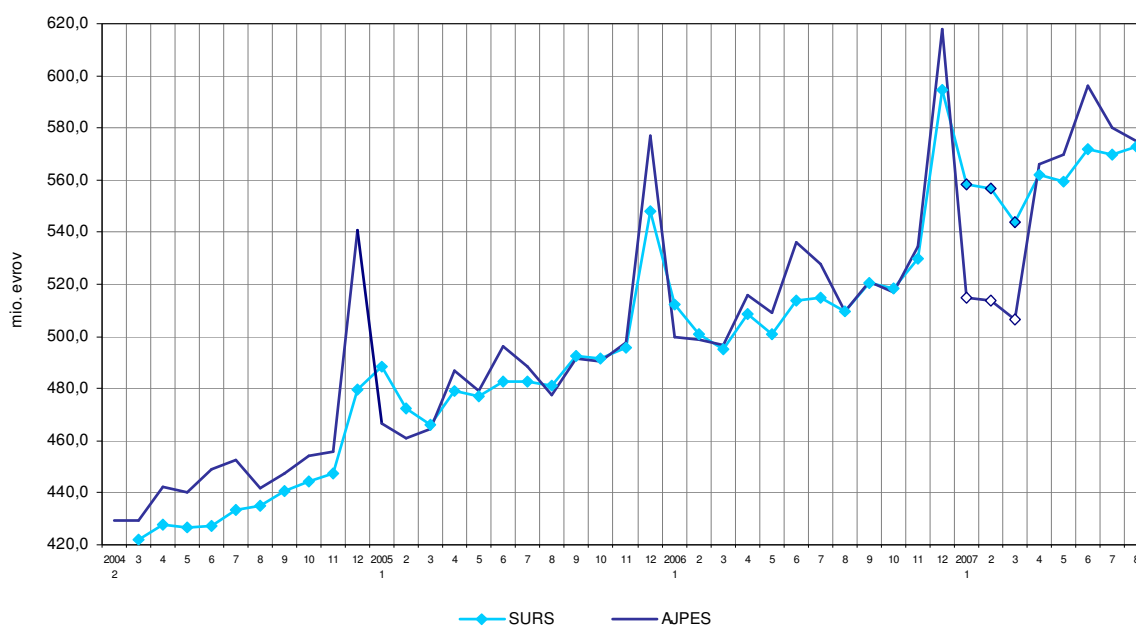
Opombe: Plače – neto plače; drugi prejemki – drugi prejemki iz delovnega razmerja (prejemki po pogodbah o delu in po avtorskih pogodbah, povračila stroškov v zvezi z delom, drugi osebni prejemki); socialni transferji – transferji posameznikom in gospodinjstvom.

Vir: AJPES, MF, SURS, lastni preračuni.

Masa neto plač je verjetno boljši kazalnik potrošnje kot pa je kazalnik dohodka, ki ga izračunamo na podlagi povprečij (maso plač bi namreč lahko izračunali tudi z množenjem povprečne mesečne plače s povprečnim številom zaposlenih pri pravnih osebah, oboje podatek SURS, zaradi spremembe metodologije na voljo od leta 2004), saj sama masa plač že zajema tudi gibanje zaposlenosti, neto načelo pa pomeni dejanske dohodke, ki so na voljo za potrošnjo. Kljub temu je priporočljivo spremljati oba, saj se lahko zgodi, da v nekem obdobju o podatkih podvomimo oziroma morda pričakujemo, da bi se morali gibati drugače. To se je zgodilo v prvem četrtletju 2007, ko nam kratkoročni kazalniki na prihodkovni strani niso dali enopomenskega odgovora o gibanju prejemkov prebivalstva. Zaradi spremembe dohodninske lestvice (Zakon o dohodnini, 2006) bi se namreč morale povečati neto plače, vendar v podatkih AJPES tega ni bilo zaznati. Masa izplačanih neto plač (AJPES) se je namreč v prvem četrtletju medletno realno zvišala le za 0,4 %, medtem ko smo bili po podatkih SURS o rasti povprečne neto plače in zaposlenih⁴⁶ pričla razmeroma visoki rasti mase neto plač (7,5 %; lani v tem obdobju je dosegla manj od polovice te rasti – 3,4 %). Vzrok za rast mase plač je bilo ravno povečanje neto plač zaradi spremembe dohodninskih stopenj ter rast zaposlenih oseb pri pravnih osebah (2,7 %; lani v prvem četrtletju 0,8 %). Pri omenjenih kazalnikih gre sicer za različno metodologijo zbiranja podatkov, vendar je bila opazovana dinamika iz predhodnih obdobj do prvega četrtletja letos zelo podobna, prav tako sta se kazalnika po tem obdobju spet gibala zelo podobno (gl. Sliko 14).

⁴⁶ Masa neto plač, izračunana iz podatkov SURS je povprečna neto plača (bruto plača manj prispevki in davki), pomnožena s povprečnim številom zaposlenih pri pravnih osebah, preračunano na izplačilni mesec, medtem ko gre pri AJPES za maso izplačanih čistih plač (zajema različne odtegljaje iz plač, kakršni so samoprispevki, posojila, zavarovanja ipd.; za podrobnosti gl. Navodilo o načinu, ..., 2006).

Slika 14: Primerjava mase neto izplačanih plač po AJPES in mase neto plač glede na mesec izplačila po SURS

Opomba: Masa neto plač po SURS preračunana na mesec izplačila (npr. plače, izplačane v juniju 2007, so preračunane iz podatkov o povprečni neto plači in podatkih o zaposlenih za maj).

Vir podatkov: SURS, AJPES, lastni preračuni.

6.2 Kazalnik zaupanja potrošnikov

Kazalnik zaupanja potrošnikov kaže, kako potrošniki zaznavajo blaginjo. Določa kratkoročno načrtovano potrošnjo, varčevanje in zadolževanje. Na splošno velja, da bolj so potrošniki optimistični, več denarja zapravijo; tako se povečujeta potrošnja in gospodarska rast. Rezultati teh anket so prikazani v indeksih ali kot odstotno ravnotežje – gre za delež potrošnikov, ki se počuti bolj optimistično, manj delež, ki se počuti manj optimistično. Gibanja teh indeksov se uporabljajo kot vodilo za prihodnji gospodarski razvoj in politike (The Economist Guide..., 1997, str. 89).

V Sloveniji z Anketo o mnenju potrošnikov (AMP) od marca 1996 ugotavljamo mnenje ljudi o zmožnosti za nakupe, pripravljenosti zanje, varčevanju, gospodarskem položaju v Sloveniji, gibanju cen ipd. Kazalnik zaupanja potrošnikov je povprečje ravnotežij odgovorov na vprašanja o:

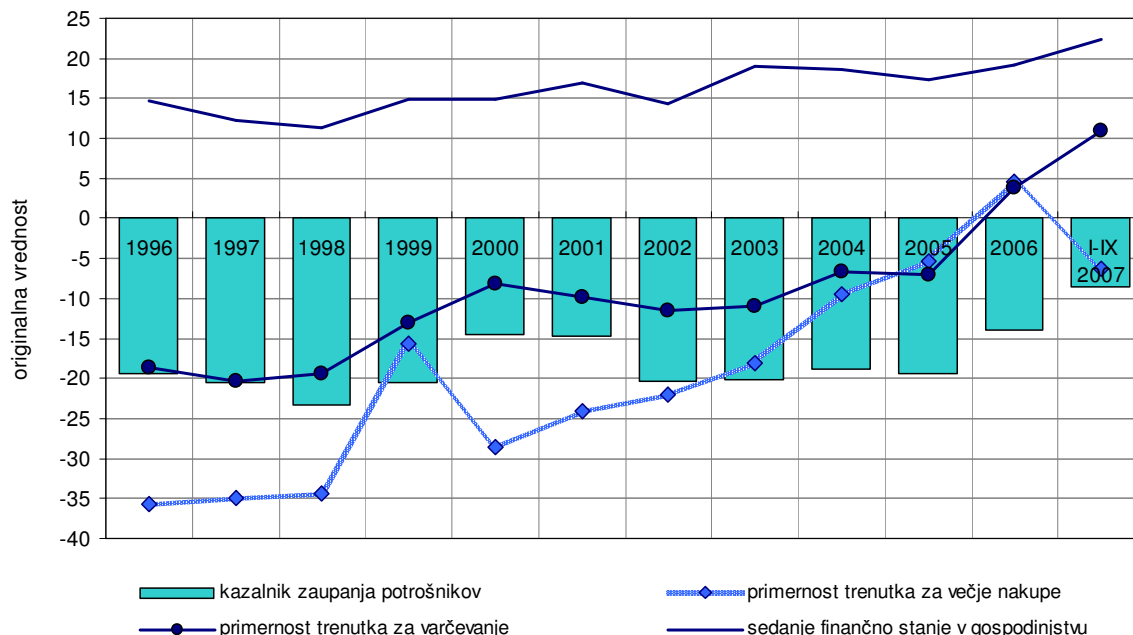
- pričakovanem finančnem položaju v gospodinjstvu,
- pričakovanem ekonomskem položaju v državi,
- pričakovani stopnji brezposelnosti in
- varčevanju

v prihodnjih 12 mesecih (Metodološka pojasnila ..., 2006). Primernost trenutka za večje nakupe se meri četrtno od tretjega četrletja leta 2000 naprej. Pri večini ravnotežij velja, da višji kazalnik pomeni večji potrošniški optimizem, izjema pa so vprašanja o gibanju cen in brezposelnosti.

Analize kažejo, da kazalnik zaupanja potrošnikov odseva razpoloženje ljudi; nanj vplivajo številni dejavniki, predvsem dogodki v gospodarstvu v Sloveniji in po svetu. Kljub nihanju je opaznih nekaj povezav, temelječih na socialnodemografski značilnosti oseb, ki sodelujejo v anketi: mlajši ko so anketiranci, tem bolj so

optimistični, podobno velja za zaposlitveni status, izobrazbo in dohodek (10 let Ankete o mnenju potrošnikov, 2006).

Slika 15: Kazalnik zaupanja potrošnikov in nekatera izbrana vprašanja AMP, 1996–2007

Opomba: Originalna vrednost odstotnega ravnotežja.
Vir: SURS, lastni preračuni.

Po letu 2000 in 2001, ko so bili potrošniki zelo optimistični, je njihovo zaupanje spet upadlo in je šele leta 2006 ponovno vidno poraslo (gl. Sliko 15). Dvig kazalnika je bil pričakovan leta 2004, ob vstopu Slovenije v EU, vendar smo na letni ravni zabeležili le rahlo povečanje optimizma. Maja je originalna vrednost kazalca zaupanja potrošnikov porasla s povprečne vrednosti – 24,5 v prvih štirih mesecih na – 20; pri tem so bili potrošniki zelo optimistični glede svojega finančnega položaja v prihodnjih 12 mesecih (– 8) in prihodnjega gospodarskega položaja (– 7), večjih nakupov, ki naj bi jih opravili v enem letu (– 2), in varčevanja v istem obdobju (– 4). Skupna vrednost kazalnika zaupanja potrošnikov se je v oktobru povzpela na najvišjo raven dotlej (z – 16 v mesecu prej na – 8, kar je bilo 11 odstotnih točk nad dolgoletnim povprečjem); prvič sploh se je povzpela nad vrednost – 9 (vrednost v avgustu 2000 in januarju 2001). V naslednjem letu je kazalnik nekoliko upadel (za 0,5 na – 19,3), v letu 2006 pa se je potrošniški optimizem ponovno vidneje okreplil in dosegel najvišjo letno raven dotlej (– 14,0). Po letu 2002 so gospodinjstva zelo pozitivno ocenjevala svoj trenutni finančni položaj, v letu 2006 pa so menila, da je zdaj primeren čas tudi za večje nakupe (+ 5) in varčevanje (+ 4) (oba kazalnika sta prvič dosegla pozitivno vrednost). V prvih treh četrtletjih leta 2007 je kazalnik na doslej najvišji ravni, potrošniki pa dobro ocenjujejo svoj finančni položaj in menijo, da je ugoden čas tudi za varčevanje, hkrati pa, da je trenutek za večje nakupe manj primeren kakor lani v istem obdobju.

6.3 Prihodek v trgovini na drobno

Trgovina na drobno je nakupovanje blaga in njegova nadaljnja prodaja končnim potrošnikom predvsem za osebno porabo in potrebe gospodinjstev (Vodič po statistiki, 2006). Prihodek od prodaje v trgovini na drobno, trgovini z motornimi vozili in vzdrževanjem le-teh ter trgovini na drobno z motornimi gorivi (za razdelitev

trgovine gl. Tabela 9) je skupni znesek, ki ga podjetje obračuna za opravljene storitve ali za prodano blago oziroma proizvode v enem mesecu; prodaja na posojilo se šteje v mesec fakturiranja. Vključuje vse stroške in druge obremenitve, vezane na kupca (transport, embalaža ...), ne zajema pa DDV, prihodkov od financiranja, morebitne prodaje osnovnih sredstev in drugih izrednih prihodkov (Metodologija, 2006). Mesečni podatki so objavljeni od leta 1998; objavljeni podatki za tekoči mesec so začasni in se v naslednjih mesecih za nazaj še spreminjajo.

Tabela 9: Členitev trgovine na drobno, trgovine z motornimi vozili in vzdrževanjem le-teh ter trgovine na drobno z motornimi gorivi

52.1 + 52.2 + 52.3 + 52.4 + 52.5 + 52.6 Trgovina na drobno	52.11 + 52.2 Trgovina z živili, pijačami, tobakom	52.110 Nespecializirane prodajalne, pretežno z živili	52.2 Živila, pijače, tobak v specializiranih prodajalnah
52.12 + 52.3 + 52.4 + 52.5 + 52.6 Trgovina z neživili	52.120 Nespecializirane prodajalne, pretežno z neživili	52.3 Farmaceutski, medicinski, kozmetični in toaletni izdelki (specializirane prodajalne)	52.41 + 52.42 + 52.43 Tekstil, oblačila, usnjeni izdelki (specializirane prodajalne)
52.44 + 52.45 + 52.46 Pohištvo, gospodinjski aparati, gradbeni material (specializirane prodajalne)	52.47 + 52.48 Knjige, časopisi in trgovina na drobno v drugih specializiranih prodajalnah	52.610 Trgovina na drobno po pošti	50 Trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi
50.1 + 50.3 + 50.4 Motorna vozila, motorna kolesa, rezervni deli in oprema	50.200 Vzdrževanje in popravilo motornih vozil	50.501 Motorna goriva	50 + 52 Skupaj trgovina na drobno, trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi

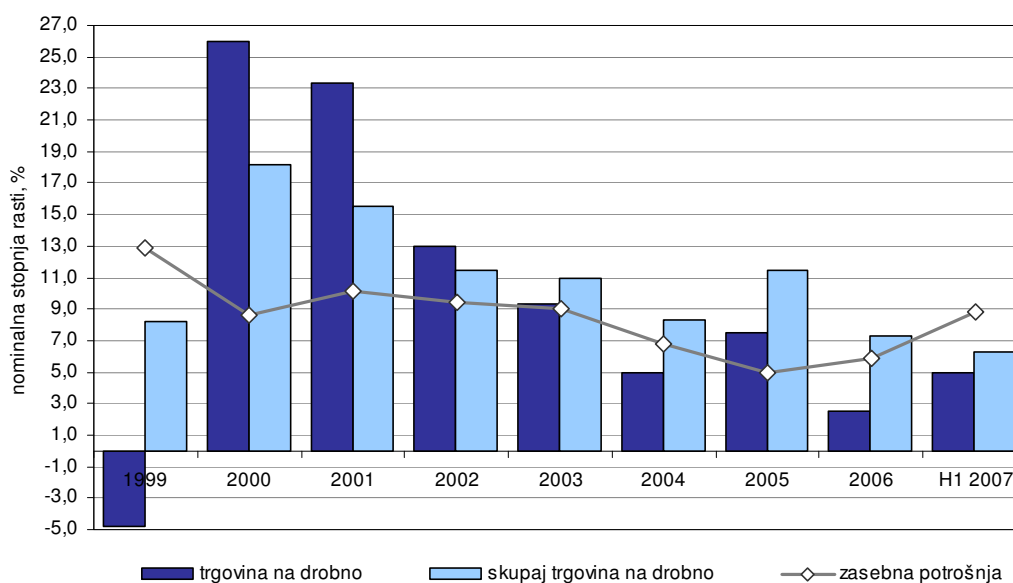
Vir: SURS.

Podatek o trgovini na drobno je torej kazalnik dejanskega trošenja (nakupov) gospodinjstev v nekem obdobju in bi moral biti najpomembnejši podatek o kratkoročnem trošenju gospodinjstev. Ker so v podatkih o prihodku v trgovini z motornimi vozili in vzdrževanju le-teh ter trgovini na drobno z motornimi gorivi zajeti tudi nakupi podjetij, po navadi pri ocenjevanju gibanja zasebne potrošnje spremljamo samo podatek o trgovini na drobno, za del z vozili pa ocenimo prve registracije osebnih avtomobilov v nekem mesecu (gl. tudi pogl. 6.4). Vendar tudi prodaja na drobno poleg nakupov blaga za zasebno porabo vključuje tudi različne nakupe samostojnih podjetnikov (ki sicer sodijo v sektor gospodinjstev) za vmesno in investicijsko porabo (torej ne za potrošnjo). Gospodinjstva navadno kupujejo blago v domači prodaji na drobno, vendar se lahko oskrbujejo tudi v prodaji na debelo ali v tujini, nakupi storitev pa ne potekajo prek trgovine.

Podatki o trgovini na drobno so tudi edini vir, ki ga lahko spremljamo sproti in ga SURS uporablja pri ocenjevanju potrošnje.⁴⁷ Toda kot prikazuje Slika 16, je gibanje obeh kategorij lahko zelo različno tako po dinamiki kot po stopnjah rasti. Podobno rast kot potrošnja je trgovina na drobno dosegala le v letu 2003.

⁴⁷ Ocena potrošnje gospodinjstev namreč temelji na podatkih APG, raziskave trgovine na drobno, drugih storitvenih raziskav ter drugih statističnih virov, podatkih iz Poročil o davku na dodano vrednost in drugih administrativnih virov (zaključnih računov gospodarskih družb in drugih organizacij, letnih podatkov davčnih služb o poslovanju fizičnih oseb, podatkih o pobranih trošarinah) in na analizi ponudbe in porabe (Škrlec Šinkovec, 2003). Prva dva našeta vira sta pri ocenjevanju potrošnje najpomembnejša (Viri in metode ocenjevanja ..., 2006, str. 7, 21).

Slika 16: Povezanost nominalnih stopenj rasti prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje, 1999–2007

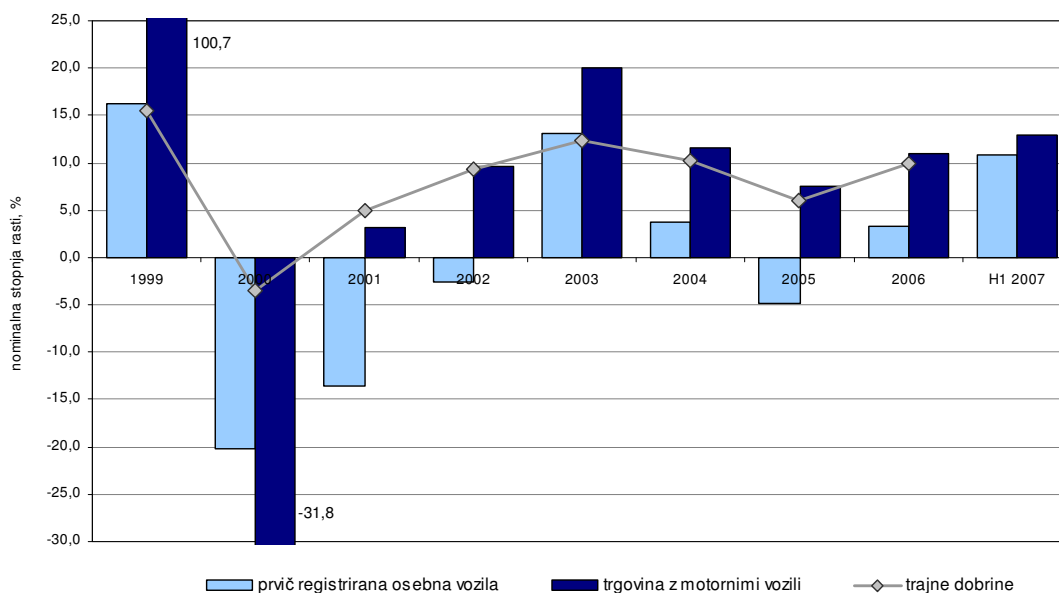
Opombe: Preračuni na podlagi nominalnih indeksov 2000 = 100; skupaj trgovina na drobno – 50 + 52 Skupaj trgovina na drobno, trgovina z motornimi vozili in vzdrževanje le-teh ter trgovina na drobno z motornimi gorivi; H1 – prvo polletje.
Vir: SURS, lastni preračuni.

Zanimivo je gibanje prihodka v trgovini na drobno in zasebne potrošnje v letu 1999. Vrednost prihodka, opredeljenega kot vsa vrednost, ki jo prodajalec dobi, je bila močno negativna, saj je v primerjavi z letom prej realno upadla kar za 15,2 % (Slika 16). Najvišjo rast je dosegla skupina tekstil, oblačila in usnjeni izdelki (20,1 %), najbolj pa je upadel prihodek v trgovini z živili (v obeh skupinah, gl. Tabela 9, za okoli 24 %). Če pa pogledamo trgovino na drobno skupaj z motornimi vozili, gorivi in popravili, je bila rast pozitivna (2,0 %). Prihodek v skupini motorna vozila (celotna skupina 50) se je povečal za 21,3 % (podobno rast je dosegla podskupina motorna goriva), prihodek v podskupini motorna vozila pa se je glede na predhodno leto povečal za tretjino. To je verjetno posledica nakupov avtomobilov pred uvedbo DDV; v prvem polletju 1999 je bilo namreč prvič registriranih kar za 44,5 % več osebnih vozil kot v istem obdobju leto prej (gl. tudi pogl. 6.4), vendar ni popolnoma jasno, od kod visoka rast zasebne potrošnje v tem letu (na domačem trgu 4,9 %, po nacionalnem konceptu 6,1 %), če je samo del trgovine (motorna vozila) dosegel pozitivno rast, rast tako nominalnega kot realnega prihodka v celotni trgovini na drobno je bila negativna. Tudi v letu 2006 je opazna razmeroma visoka razlika v rasti potrošnje (realno 4,0 %; nominalno 6,7 %) in prihodka v trgovini na drobno (realno 1,4 %; nominalno 2,5 %). Gre tudi za precejšnjo razliko v rasti slednjega in skupnem prihodu v trgovini na drobno (realno 7,3 %; nominalno 8,3 %), na kar je vplivala visoka rast prihodka v trgovini z motornimi vozili in vzdrževanju le-teh ter trgovini z motornimi gorivi (skupina 50; realno 12,6 %; nominalno 13,9 %; gl. sliko).

6.4 Prvič registrirana osebna vozila

Prve registracije osebnih avtomobilov so kazalnik potrošniškega povpraševanja, še posebno po trajnih dobrinah, ki je občutljivo za ekonomski cikel (The Economist Guide..., 1997, str. 111). Tudi UMAR jih spremlja ravno zaradi zgoraj zisanega; kazalnik meri povpraševanje po trajnih dobrinah, ki so skupaj s posojili kazalnik povezave med potrošnjo in zadolževanjem. Podoben kazalnik bi potrebovali za nakupe stanovanj. Slika 17 prikazuje povezavo med stopnjami rasti prvič registriranih osebnih avtomobilov in trajnih dobrin. Sama dinamika gibanja je podobna, stopnje rasti pa se v večini let zelo razlikujejo.

Slika 17: Povezanost stopenj rasti prvič registriranih osebnih vozil in trajnih dobrin ter prihodka v trgovini z motornimi vozili, 1999–2007

Opombe: Prvič registrirana osebna vozila – število prvič registriranih osebnih vozil; trgovina z motornimi vozili – prihodek v trgovini v skupini 50.1 + 50.3 + 50.4 Motorna vozila, motorna kolesa, rezervni deli in oprema. H1 – prvo polletje.
Vir podatkov: DUNZ, SURS, lastni izračuni.

Podatke objavlja DUNZ od januarja 1998, pri čemer kot kazalnik uporabljamo samo prve registracije osebnih avtomobilov (registracije v obravnavanem mesecu z letnico tekočega leta; do vključno septembra tekočega leta pa zajamemo tudi število registracij z letom izdelave v predhodnem letu). V podatkih so torej zajeti avtomobili fizičnih in pravnih oseb. Od marca 2006, ko so na DUNZ začeli uporabljati vsebinsko prenovljeno evidenco registriranih vozil, pa lahko izračunamo število prvih registracij tudi samo za vozila, katerih lastnik je fizična oseba. Pri tem nekaj manj od polovice (49,2 %) osebnih vozil prvič registrirajo fizične osebe. Ko bomo imeli primerno dolgo časovno vrsto, bomo lahko spremljali tudi cikle v nakupih avtomobilov fizičnih oseb. Pri tem med fizične osebe spadajo tudi samostojni podjetniki, katerih nakup avtomobila se ne šteje za potrošnjo gospodinjstev (nakup s strani gospodinjstva, ki ni nekorporativno podjetje; gl. tudi str. 7), ampak se šteje za naložbo.

SURS je letos v oktobru prvič objavil podrobne podatke o registriranih cestnih vozilih in prikolicah od leta 1992 do avgusta 2007. Podatki so od leta 1998 na mesečni ravni, objavljeni pa bodo le enkrat letno.

6.5 Uvoz proizvodov za široko potrošnjo

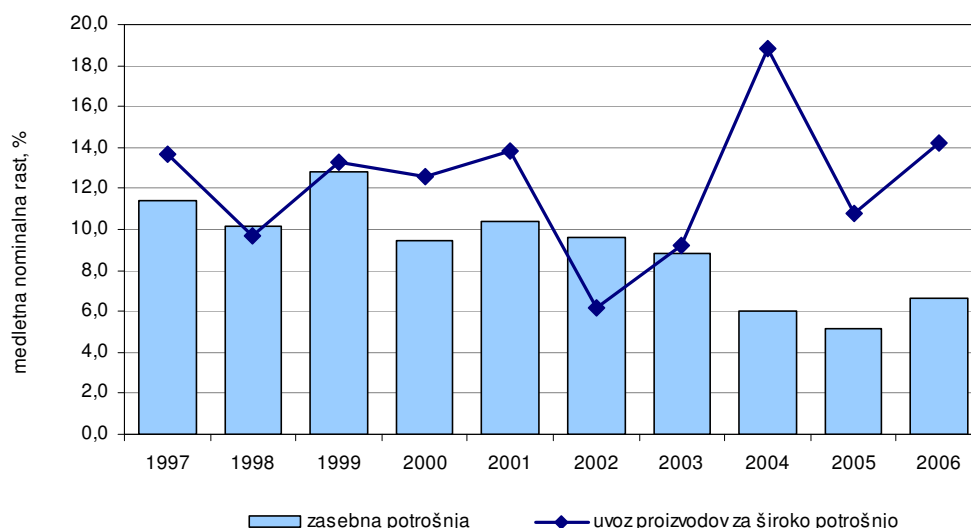
Uvoz proizvodov za široko potrošnjo⁴⁸ (stopnje rasti prikazuje Slika 18) je skupaj s trgovino na drobno kazalnik tekoče potrošnje; je pa manj natančen kot trgovina, saj nam podatek o trgovini pove, kolikšna je bila vrednost prodaje, uvoz pa nam o samih nakupih potrošnikov ne pove ničesar, je samo podatek o potrošnji, ki bo nekoč v prihodnosti potrošene). Če je rast tega kazalnika visoka, lahko sklepamo, da uvozniki pričakujejo visoko povpraševanje po blagu za široko potrošnjo in zato nabavljajo, tako pa pričakujemo, da bo tudi potrošnja

⁴⁸ V statističnih podatkih je razdeljen na: hrano, pijače in tobak, obleko in obutev, pohištvo, tekstilne izdelke, medicinske in farmacevtske izdelke ter druge izdelke. Vrednosti so objavljene v SIT, EUR in USD.

razmeroma visoka, če so drugi kazalniki prav tako obrnjeni v to smer. Ostaja pa vprašanje, kako dolgo se to blago zadrži v zalogah. Prav tako gledamo ta kazalnik skupaj z omenjenim kazalnikom uvoza potovanj.

Težava pri spremljanju tega kazalnika je, da se ne objavljajo mesečni podatki, ampak samo kumulative v tekočem letu, kar ne bi bilo sporno, če se podatki za nazaj ne bi spreminjali. Ker pa se dogaja ravno to, imamo težave, da ob vsakokratni objavi podatkov ne razpolagamo s tistimi na mesečni ravni.

Slika 18: Stopnje rasti uvoza proizvodov za široko potrošnjo, 1997–2006

Opomba: Za preračun uporabljeni podatki v SIT.
Vir podatkov: SURS, lastni preračuni.

Kazalnik je na voljo le do konca leta 2006, saj je SURS z letom 2007 prenehal objavljati podatke o uvozu blaga po namenu porabe proizvodov.

6.6 Potovanja

Kazalnik potovanj (mesečni podatki) nam kaže razliko med rastjo trošenja rezidentov v tujini in tujcev pri nas; na podlagi te razlike sklepamo o potrošnji rezidentov, ki je del izdatkovne strukture BDP (gl. Tabelo 4 na str. 24). Namreč, če od potrošnje na domačem trgu (rezidentov in nerezidentov, za kar bi lahko kot kratkoročni kazalnik uporabljali kar trgovino na drobno) odštejemo trošenje tujcev pri nas in prištejemo trošenje rezidentov v tujini, dobimo potrošnjo rezidentov, ki je del izdatkovne strukture BDP (gl. pogl. 4). Potovanja gospodinjstev so v nacionalnih računih ocenjena, in sicer najdemo izvoz potovanj pod imenom neposredni nakupi nerezidenčnih gospodinjstev na domačem trgu in uvoz potovanj kot neposredni nakupi rezidenčnih gospodinjstev v tujini.

Potovanja (imenovano tudi potovanja v izvoz/uvoz ali izvoz/uvoz potovanj) oziroma izdatki za turizem so na izvozni strani razdeljeni na (uvoz ni razdeljen):

- izdatke za zdravljenje (zdravstvene storitve turistom, zdravilišča, stroški zdravniške oskrbe);
- izobraževanje (stroški šolanja, vključno štipendije in šolnine, stroški specializacije);
- ostalo:
 - turistična podjetja (storitve turističnih agencij, hotelov in drugih nastanitvenih objektov – prejeta plačila v tuji valuti);

- prodaja blaga v PCP in v mejnih prodajalnah (prodajna vrednost blaga, prodanega nerezidentom za tujo valuto);
- igralnice (neto odkup tuje gotovine in čekov od iger na srečo);
- drugo (prodaja drugega blaga in drugih storitev turistom za tujo valuto), druga plačila s karticami (ki se štejejo kot turizem), ocena plačil s tolarsko gotovino (prodaja tolarjev nerezidentom, neto izplačila tolarjev z deviznih računov nerezidentov in neto nakup domače valute v tujini).

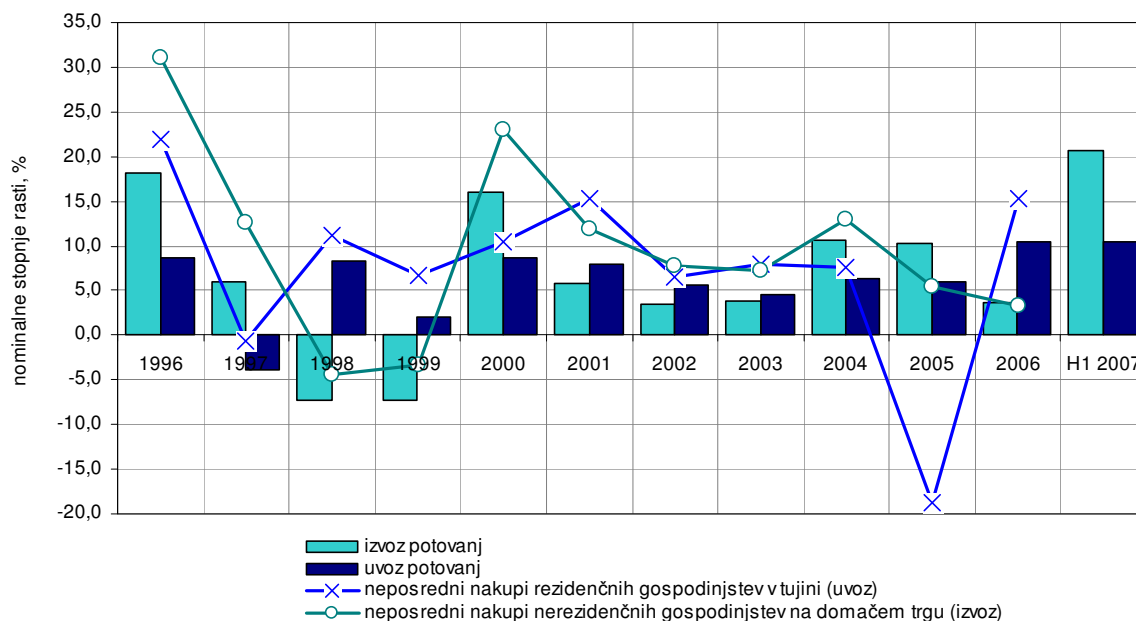
Kazalnik se sicer ne nanaša samo na potovanja gospodinjstev, ampak vključuje tudi poslovna potovanja.

V letu 2007 se je spremenila metodologija spremljanja izdatkov za potovanja. Zaradi spremembe v sistemu šifriranja plačilnega prometa s tujino oziroma delovanja Uredbe 2650/2001 o čezmejnih plačilih je prišlo do preloma časovne serije in strukture izvoza in uvoza. V Sloveniji je namreč glavni vir podatkov o menjavi storitev BS, ki zajema podatke skladno z navodili IMF. Približno polovica vira pri potovalnih storitvah predstavlja plačilni promet, pri katerem za transakcije pod vrednostjo 12.500 evrov bankam poročevalci ne poročajo več (oziroma jim dajalci podatkov niso več obvezani poročati). S tem je BS izgubila pomemben vir podatkov in je sama ocenila vrednost transakcij pod navedeno vrednostjo. Zaradi omenjenih metodoloških sprememb je bila vrednost potovalnih storitev v letošnjem prvem polletju podcenjena. Pri tem je bil izvoz potovanj podcenjen bolj od njihovega uvoza (Markič, 2007a). Julija pa so se izdatki za potovanja začeli spremljati po novi metodologiji, in sicer na podlagi ciljnih anket SURS. BS je revidirala podatke za celotno leto 2006 (navzdol), vrednost izvoza potovanj v tekočem obdobju pa se je povečala s koeficienti na podlagi lanske strukture plačil pod in nad pragom 12.500 evrov (Markič, 2007b).

Menimo, da je prehod na neposredno poročanje botroval temu, da je potrošnja gospodinjstev v prvem letošnjem polletju dosegla 8,9-odstotno nominalno rast, deflator pa je bil tako zelo visok – znašal je namreč 105,5 (gl. tudi str. 24). Kakor smo že večkrat omenili, se potrošnji na domačem trgu prištejejo nakupi rezidentov v tujini (gre za uvoz potovanj, v letu 2006 je predstavljal 2,9 % potrošnje na domačem trgu, v prvi polovici leta 2007 pa je porasel za 9,3 %), odštejejo pa nakupi tujcev v Sloveniji (izvoz potovanj; 8,4 % potrošnje na domačem trgu v letu 2006), ki so po podatkih pred objavo BDP zelo upadli (v prvi polovici leta za 15,9 %; gl. tudi pogl. 6.6), zato je bila potrošnja rezidentov višja. Konec septembra je bila objavljena nova plačilna bilanca, kjer je ta problem, kakor je videti, odpravljen – izvoz potovanj se je v prvem polletju v primerjavi z istim lanskim obdobjem namreč povečal za kar 20,7 %, uvoz potovanj pa za dobro desetino. Pričakujemo, da bo decembra ob objavi četrletnih podatkov o BDP ta sprememba upoštevana (posledica bi naj bil nižji deflator in nižja nominalna vrednost potrošnje, saj naj bi se od potrošnje na domačem trgu odštelo več – nakupi nerezidentov na domačem trgu). Za leto 2007 torej na podlagi teh gibanj lahko pričakujemo, da bo rast potrošnje na domačem trgu zaradi razmeroma visoke razlike med rastjo uvoza in izvoza potovanj ter višjega deleža izvoza potovanj od uvoza v potrošnji na domačem trgu višja od rasti potrošnje rezidentov (v prvem polletju je bila slika obratna), ta razlika pa ne bo ugodno vplivala na gospodarsko rast.

Slika 19 prikazuje primerjavo med rastjo izvoza potovanj in neposrednih nakupov nerezidentov na domačem trgu (naš izvoz) ter rastjo uvoza potovanj in neposrednih nakupov rezidentov v tujini (naš uvoz). Ugotavljamo, da je sama dinamika, ne pa tudi stopnje rasti, razmeroma usklajena.

Slika 19: Primerjava dinamike izdatkov za potovanja in nakupov gospodinjstev iz nacionalnih računov, 1996–2007

Vir podatkov: BS, SURS, lastni preračuni.

6.7 Posojila in varčevanje

Z neto novonajetimi posojili gospodinjstva financirajo nakupe stanovanj in potrošnih dobrin ter storitev. Izposojanje je občutljivo za gibanje obrestnih mer in zaupanje potrošnikov. Neposredno se prenese na višje trošenje, uvoz oziroma gospodarsko rast. Izposojanje gospodinjstev je po navadi dobro znamenje v času slabšega povpraševanja, lahko pa deluje inflatorno, če je povpraševanje že razmeroma močno. Prav tako je skrb vzbujajoče visoko zadolževanje za pridobitev drugega finančnega premoženja, saj lahko poveča cene delnic, gospodinjstva pa imajo tako občutek, da so bogatejša, kar spet pospeši (inflatorno) povpraševanje (The Economist Guide..., 1997, str. 166–167).

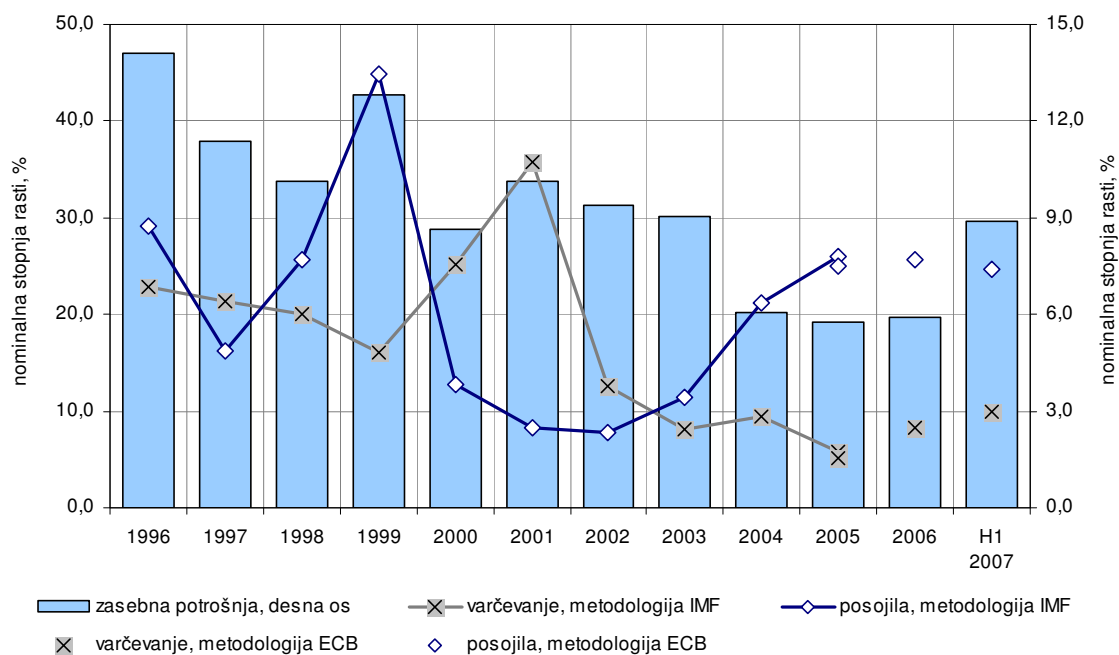
V Sloveniji razpolagamo z mesečnimi podatki BS za obseg bančnih posojil (tolarska okvirna, kratkoročna in dolgoročna ter devizna posojila) za obdobje od decembra 1991 do marca 2006. Za novonajeta bančna posojila imamo mesečne podatke za obdobje 2003–2005 (za podrobnosti gl. Ferk, 2007b). Zaradi prehoda Banke Slovenije iz metodologije IMF na metodologijo ECB pri spremljanju posojil in varčevanja imamo na voljo mesečne podatke o stanju bančnih posojil in varčevanja gospodinjstev in NPISG po novi metodologiji le od decembra 2004. Posojila so razdeljena po valuti (na tolarska in devizna) in po namenu (na potrošniška, stanovanjska in druga). Podatki so na voljo po enotni metodologiji za države evrskega območja in so objavljeni tudi v mesečnem biltenu ECB. Tako se torej posojila po namenu spremljajo šele od leta 2004 (gl. Sliko 20). Pomembno je tudi spremljanje neto tokov posojil, ki jih dobimo tako, da odštejemo dvoje stanj v obravnavanem obdobju.

Leta 2005 je BS prvič objavila finančne račune. Z letnimi podatki o obveznostih in sredstvih gospodinjstev ter NPISG razpolagamo za obdobje 2001–2006, konec leta 2006 pa je BS prvič objavila tudi četrtletne finančne račune (prikazane po stanjih in transakcijah za gospodinjstva in NPISG). Posojila, ki zajemajo največji delež (nekaj več kot tri četrtine vseh obveznosti), se v finančnih računih delijo le na kratkoročna in dolgoročna, tako

se iz njih še vedno ne da razbrati podrobna struktura posojil prebivalstva (npr. dolg na kreditnih karticah, stanovanjska, potrošniška posojila, lizing ipd.).

O povezavi s potrošnjo in zadolževanjem pišemo že v poglavju o potrošnji (pogl. 4.1; gl. tudi Ferk, 2007a in 2007b).

Slika 20: Stopnje rasti obsega posojil in varčevanja, 1996–2007

Opombe: Obseg posojil oziroma varčevanja pomeni stanje ob koncu danega obdobja; H1– prvo polletje.
Vir podatkov: BS, SURS, lastni izračuni.

Sklenemo lahko, da so kazalniki zelo koristna pomoč pri napovedovanju zasebne potrošnje. Pojavljajo se sicer težave s podatki, saj imamo na voljo razmeroma kratke časovne vrste, poleg tega se je v Sloveniji v opazovanem obdobju zelo veliko dogajalo, tako da so pri napovedovanju vsekakor potrebni tudi poznavanje ozadja podatkov in metodologije, spremljanje dogajanja na gospodarskem področju in ocena vedenja gospodinjstev, kar lahko vse združimo v t. i. ekspertni oceni zasebne potrošnje. Nadaljnji korak pa bi seveda moral biti priprava na ekonometrično oceno potrošne funkcije, za kar nam trenutno primanjkuje nekaterih podatkov – novejša empirična študija v potrošno funkcijo⁴⁹ namreč vključujejo že različne oblike premoženja in tudi tok storitev iz trajnih dobrin.

⁴⁹ V novejših študijah potrošne funkcije je večinoma vključeno v model kot spremenljivka tudi premoženje, pri nekaterih pa še trajne dobrine, medtem ko druge raziskave opozarjajo zlasti, da jih zanima tok storitev iz teh trajnih dobrin v času, saj je za slednje značilno, da se porabljajo v daljšem obdobju. Za Švedsko sta Johnsson in Kaplan (1999) vključila v potrošno funkcijo komponento premoženja, ki je zajemala finančno premoženje, in pa stanovanja; Takala (2001) je v funkcijo vključil porabo trajnih dobrin, premoženje pa razdelil na finančno in nefinančno, vendar se je izkazalo, da je najbolje vključiti v model širši koncept neto premoženja. Tudi Dreger in Reimers (2003) sta svoj model potrošnje na evrskem območju razširila s stanjem finančnega premoženja. Evropska komisija (Consumption, Investment and Saving ..., 2005) je sestavila model za izbrane države (ZDA, Veliko Britanijo, Nemčijo in Francijo), ki temelji na četrtletnih podatkih in vključuje finančno premoženje v obliki delnic (angl. stock market wealth) in nefinančno premoženje v obliki spremenljivke cen stanovanj (angl. residential house prices).

7 SKLEP

Namen delovnega zvezka je bil predstaviti teoretično podlago za ocenjevanje potrošnje in analizirati zasebno potrošnjo v Sloveniji. V obdobju, za katero imamo razpoložljive podatke, se je dogajalo precej za gospodinjstva pomembnih stvari, zaradi katerih so spremenila svoje potrošniško obnašanje. Tako so lahko zaradi odpiranja finančnih trgov na eni strani razpršila svoje varčevanje v različne oblike, začela varčevati za starost oziroma si omogočila nakup določenih dobrin zaradi večjih možnosti zadolževanja in cenejših posojil. Vse to se kaže tudi v njihovi potrošnji. Nato so tu še enkratni dejavniki, ki vplivajo na spremembo v trošenju (npr. uvedba DDV ali davčna reforma), tako pa tudi na varčevanje in zadolževanje ter strukturo teh komponent.

Zasebna potrošnja v Sloveniji predstavlja nekoliko manjši delež BDP kot v povprečju držav EU, delež pa se bo, zaradi krepitve izvoza in investicij, predvidoma še naprej rahlo zniževal. Slovenska gospodinjstva spadajo med tista gospodinjstva v državah EU, ki namenijo za potrošnjo manj dohodka od povprečja. Primerjava sestave razpoložljivega dohodka s povprečjem držav EU pa pokaže, da je v Sloveniji pomembnejša postavka sredstva za zaposlene, medtem ko evropska gospodinjstva pridobijo več dohodka iz drugih virov – dohodka iz lastnine ter bruto poslovnega presežka in raznovrstnega dohodka.

Struktura potrošnje slovenskih gospodinjstev se je v proučevanem obdobju približevala strukturi potrošnje v EU in je za zadnje leto, za katero so na voljo podatki, že podobna strukturi v EU (na kar kaže padanje deleža izdatkov, namenjenega za hrano in druge osnovne dobrine, ter večanja deleža za luksuzne dobrine in storitve), vendar so še vedno prisotne razlike v posameznih skupinah. Tako še vedno dajemo večji (od povprečja EU) delež za hrano, alkohol, veliko manjši pa za skupino hotelov. Večji delež pa slovenska gospodinjstva, zanimivo, namenjajo tudi za komunikacije in izobraževanje. V strukturi po vrstah dobrin se v zadnjih letih hitro povečujejo izdatki za trajne dobrine, kar bi lahko povezovali tudi z večjim zadolževanjem.

Izbrani kratkoročni kazalniki so sicer koristna pomoč pri napovedovanju zasebne potrošnje, čeprav velikokrat ne dajo enopomenskega odgovora o gibanju potrošnje. Kljub vsemu lahko v grobem rečemo, da je predvsem rast prejemkov, posojil in prvič registriranih vozil najbolj povezana z rastjo potrošnje. Ob ustrezni ekspertni oceni so tako kazalniki koristna pomoč pri ocenjevanju gibanja potrošnje.

SEZNAM LITERATURE IN VIROV

Seznam literature

1. 10 let Ankete o mnenju potrošnikov. (2006). Statistični urad RS. Pridobljeno 31. 8. 2006 na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=406.
2. Dernburg, Thomas F. and McDougall M. Duncan. (1963). *Macroeconomics: the measurement, analysis and control of aggregate economic activity*. New York, etc.: McGraw Hill.
3. Evans, Michael K. (1969). *Macroeconomic Activity. Theory, Forecasting, and Control. An Econometric Approach*. New York etc.: Harper & Row.
4. *Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov, ESR 1995*. (2005). Ljubljana: Statistični urad RS.
5. Ferk, Barbara (2007b). *Zadolževanje in prezadolženost prebivalstva. Delovni zvezek*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
6. Ferk, Barbara. (2007a). *Potrošno in varčevalno obnašanje gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 1995–2005*. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Friedman, Milton. (1957). *A Theory of the Consumption Function*. Princeton: Princeton University Press.
8. Hadjimatheou, George. (1987). *Consumer Economics after Keynes. Theory and Evidence of the Consumption Function*. New York: St. Martin's Press.
9. Hull, Leslie. (2003). *Financial Deregulation and Household Indebtedness*. Discussion Paper Series 2003/01. Wellington: Reserve Bank of New Zealand.
10. Johnsson, Helena and Kaplan, Peter. (1999). *An Econometric Study of Private Consumption Expenditure in Sweden*. Working Paper No. 70. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
11. Keynes, John Maynard (1987). *Obča teorija zaposlenosti, kamate i novca*. Zagreb: Cekade.
12. Kuzmin, Franc. (2002). *Spremembe v strukturi osebne potrošnje kot dejavnik konjunkturkih gibanj*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
13. Lavrač Ivo, Tavčar, Branka in Zakotnik, Ivanka. (1998). *Sistem nacionalnih računov SAM (Social Accounting Matrix) Slovenija 1995*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
14. Markič, Jože. (2007a). Ekonomski odnosi s tujino – tekoči račun. *Ekonomsko ogledalo*, 6/2007, str. 5.
15. Markič, Jože. (2007b). Ekonomski odnosi s tujino. *Ekonomsko ogledalo*, 8–9/2007, str. 5.
16. Norčič, Oto. (1994). *Razvoj in temelji sodobne ekonomske misli*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
17. *Pomladansko poročilo 2005*. (2005). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
18. Samuelson, Paul A. and Nordhaus William D. (1995). *Macroeconomics*. New York etc.: McGraw-Hill.
19. *SNA – System of National Accounts 1993*. (1993). Brussels etc.: Commission of the European Communities – Eurostat etc.
20. Su, Vincent. (1996). *Economic Fluctuations and Forecasting*. New York: Harper Collins.

21. Škrlec Šinkovec, Mojca. (2003). Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo in revizija. Zbornik Statistični dnevi Radenci. Ljubljana: Statistični urad.
22. Škrlec Šinkovec, Mojca. (2006). Nefinančni sektorski računi. Statistični dnevi 2006. Statistični urad RS. Pridobljeno 22. 12. 2006 na http://www.stat.si/radenci/program_2006/D3_skrlec_sinkovec.doc.
23. Takala, Kari. (2001). *Studies in Time Series Analysis of Consumption, Asset Prices and Forecasting*. Helsinki: Bank of Finland.
24. *The Economist Guide to Economics Indicators. Making Sense of Economics*. (1997). New York etc.: John Wiley & Sons.
25. Tobin, James. (1987). *Essays in Economics – Volume 2, Consumption and Econometrics*. Cambridge: The MIT Press.
26. Turk, Ivan. (1962). *Uvod v empirično analizo potrošnje*. Maribor: Založba Obzorja.
27. Viri in metode ocenjevanja bruto nacionalnega dohodka. (december 2006). Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/doc/vsebina/03/OpisMetodologijeBND-1.pdf>.

Seznam virov

1. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, različne številke.
2. Bilten javnih financ. Ljubljana: Ministrstvo za finance, različne številke.
3. Bruto domači proizvod, temeljni agregati nacionalnih računov in zaposlenost, Slovenija, 2000–2006. Prva objava, 10. september 2007. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1105.
4. COICOP – Clasification of Individual Consumption by Purpose. United Nations Statistics Division. Pridobljeno 11. 12. 2006 na <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=5>.
5. Ekonomsko področje – Nacionalni računi. Letni nefinančni sektorski računi, Slovenija, 2000–2005. Prva objava, 29. junij 2007. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=981.
6. Ekonomsko področje – Transport. Registrirana cestna motorna vozila in prikolice, Slovenija, 1992 – avgust 2007. Prva objava, 2. oktober 2007. Pridobljeno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1124.
7. Eurostat. Economy and Finance. Pridobljeno na http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1090,1&_dad=portal&_schema=PORTAL.
8. Evropski sektorski računi. Posebna objava. Statistični urad RS. Pridobljeno 2. 6. 2006 na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=231.
9. Finančni podatki. Ekonomski odnosi s tujino. Potovanja. Banka Slovenije. Pridobljeno na URL: <http://www.bsi.si/iskalniki/pregled-financnih-podatkov.asp?PodrocjeId=275&PodPodrocjeId=&hSubmittedPodPodrocja=0&Mapald=138>].
10. Interne ocene UMAR.
11. Interni podatki Ministrstva za finance.
12. Izplačane čiste plače in drugi osebni prejemki. Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. [URL: <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=656>].

13. Koledar objav za področje 'Nacionalni računi'. Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/koledar.asp>.
14. Letni program statističnih raziskovanj za 2006 (Uradni list RS, št. 99/05).
15. Metodološka pojasnila za vsa statistična področja. Statistični urad RS. Pridobljeno 3. 8. 2006 na URL: http://www.stat.si/metodologija_pojasnila.asp?pod=20.
16. Navodilo o načinu, postopkih in udeležencih za izvajanje statističnega raziskovanja o prejemkih na račune in o izdatkih z računov poslovnih subjektov (Uradni list RS, št. 138/06).
17. Predstavitev raziskovalne dejavnosti AJ PES – Agencija RS za javnopravne evidence in storitve. Pridobljeno na <http://www.ajpes.si/dokumenti/dokument.asp?id=425>.
18. SI-STAT podatkovni portal. Statistični urad RS. Pridobljeno na <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>. Statistični urad RS.
19. Statistične informacije 168. 3 Nacionalni računi. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, 1998.
20. Statistični letopis RS. Ljubljana: Statistični urad RS, različni letniki.
21. Statistični podatki s področja prometa. Direktorat za upravne in notranje zadeve, Ministrstvo za notranje zadeve. Pridobljeno na <http://www.mnz.gov.si/index.php?id=4534>.
22. Vodič po statistiki. Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 3. 8. 2006 na <http://www.stat.si/vodic.asp>.
23. Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 117/06).
24. Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 134/03).
25. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 117/06).
26. Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 54/04).

SLOVARČEK IZRAZOV

(non)produced assets	(ne)proizvedena sredstva
balance sheet	bilanca stanja, bilančna tabela
balancing items	izravnalne postavke
barter transactions	menjava dobrin in storitev
basic prices	osnovne cene
capital transfers	kapitalski transferji
change in net worth due to saving and capital transfers account	račun sprememb neto vrednosti zaradi varčevanja in kapitalskih transferjev
Classification of Individual (final) Consumption by Purpose (households) (COICOP)	klasifikacija individualne (končne) potrošnje (gospodinjstev) po namenu (COICOP)
compensation of employees	sredstva za zaposlene
consumer price index (CPI)	indeks cen življenjskih potrebščin
consumption of fixed capital	potrošnja stalnega kapitala
consumption smoothing	prilagajanje/glajenje potrošnje
coverage	zajetje
current prices	tekoče cene
current taxes on income, wealth, etc.	tekoči davki na dohodek, premoženje itd.
current transfers	tekoči transferji
defined-benefit pension schemes/funds	pokojninske sheme/skladi z zagotovljenimi prejemki
disposable income	razpoložljivi dohodek
dissaving	razvarčevanje
durable goods, consumer durables	trajno potrošno blago, trajne dobrine
economic growth	gospodarska rast
economic policy	ekonomska politika
economically significant prices	ekonomsko pomembne cene
employees	zaposleni
employees' social contributions	socialni prispevki zaposlenih
employers (including own-account workers)	samozaposleni (delodajalci in samozaposleni brez zaposlenih)
employers' actual social contributions	dejanski socialni prispevki delodajalcev
employers' direct benefits	prejemki, ki jih neposredno plačujejo delodajalci
employers' imputed social contributions	pripisani socialni prispevki delodajalcev
employers' social contributions	socialni prispevki delodajalcev
expenditures on goods and services produced on own account	dobrine in storitve, proizvedene za lastno porabo
final consumption expenditure of NPISG	izdatki NPISG za končno potrošnjo
financial intermediation services indirectly measured (FISIM)	posredno merjene storitve finančnega posredništva (PMSFP)
financial transactions	finančne transakcije
fines and penalties	kazni in penali
fixed assets	osnovna sredstva
flow of funds accounts	račun toka sredstev, pri nas lahko račun finančnih tokov
full sequence of accounts	zaporedje vseh računov
gross domestic product	bruto domači proizvod (BDP)
gross fixed capital formation	bruto investicije
household final consumption expenditure	izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev
households	gospodinjstva
housing services produced by owner-occupiers	proizvodnja stanovanjskih storitev za lastne potrebe (gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih)

imports of consumer goods	uvoz proizvodov za široko porabo
imputed values/rents/social contributions/social transfers	imputirane (pripisane) vrednosti/najemnine/socialni prispevki/socialni transferji
institutional sectors	institucionalni sektorji
insurance technical reserves	zavarovalnotehnične rezervacije
life insurance claim	odškodnine iz življenjskega zavarovanja
loans, credits	posojila
lotteries and gambling	loterije in igre na srečo
maintenance and repair	vzdrževanje in popravila
major improvements	velike izboljšave
memorandum item	pojasnjevalna postavka
mixed income	raznovrstni dohodek
national accounts	nacionalni računi
net lending/net borrowing	neto posojanje/neto izposojanje
net worth	neto vrednost
net worth/wealth	neto vrednost/premoženje
noncorporate business	nekorporativna družba
non-durable goods	netrajno blago
non-life insurance claims	odškodnine iz neživljenjskega zavarovanja
non-profit institutions serving households (NPISH)	nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG)
operating surplus	poslovni presežek
other accounts receivable/payable	druge terjatve in obveznosti
other buildings and structures	druge zgradbe in objekti
other current transfers	drugi tekoči transferji
owner-occupied dwellings/homes	stanovanja, v katerih prebivajo lastniki
owner-occupier	gospodinjstvo, katerega člani prebivajo v lastnem stanovanju
personal income tax	dohodnina
personal services	osebne storitve
precautionary savings	previdnostno varčevanje
production boundary	meja proizvodnje
propensity to consume/spend, save	nagnjenost k potrošnji/trošenju, varčevanju
property tax	zemljiški davek
property wealth	stanovanjsko premoženje
purchasers' prices	kupčeve cene
purchasing power standard	standard kupne moči (SKM)
quasi-corporation	neprava družba
random walk	slučajnostno gibanje spremenljivke
remuneration	nadomestilo
saving rate	delež varčevanja v razpoložljivem dohodku (nagnjenost k varčevanju)
social benefits (in kind)	socialni prejemki (v naravi)
social contributions	socialni prispevki
social security schemes	sheme socialne varnosti
social transfers in kind	socialni transferji v naravi
store of wealth	hranilec vrednosti
subsistence farms	samooskrbne kmetije
valuables	vrednostni predmeti
wholesale and retail trade	trgovina na drobno in debelo